

KOOPERATIIVI YHTEISTOIMINNAN KEHITTÄJÄNÄ

Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan
tutkimuksen seuran neljä vuosikymmentä

TAPANI KÖPPÄ, KALEVI SUOMELA, SHIMELLES TENAW, SAMI KARHU
JA PEKKA HYTINKOSKI (TOIM.)

KOOPERATIIVI YHTEISTOIMINNAN KEHITTÄJÄNÄ

**Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan
tutkimuksen seuran neljä vuosikymmentä**

**TAPANI KÖPPÄ, KALEVI SUOMELA, SHIMELLES TENAW,
SAMI KARHU JA PEKKA HYTINKOSKI (TOIM.)**

KOOPERATIIVI RY 40 VUOTTA
pellervo.fi/kooperatiivi/

CC BY 4.0

Julkaisija	Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti
Sarja	Raportteja 252
Kannen kuva	Kuva tuotettu tekoälyllä / Pekka Hytinkoski
Taitto	Jaana Huhtala
ISBN	978-952-84-1359-2 978-952-84-1358-5 (pdf)
ISSN	1796-0622 1796-0630 (pdf)

SISÄLLYS

PROLOGI – KOOPERATIIVI NYT	5
Sami Karhu	
PUHE KOOPERATIIVI RY 40 VUOTTA -TEEMASEMINAARISSA	9
Erkki Tuomioja	
TIETEELLISET SEURAT VAHVISTAVAT TIEDEYHTEISÖÄ JA KANSALAISYHTEISKUNTA ...	14
Lea Ryynänen-Karjalainen	
MITEN TUTKIJAYHDISTYS KOOPERATIIVIN IDEA SYNTYI	16
Kalevi Suomela	
KOOPERATIIVIN KRONIKKA 1984–2004	22
Tapani Köppä	
OSUUSTOIMINNAN KIPUPISTEITÄ POHTIMASSA	48
Juhani Tauriainen	
KYLÄ PALVELUYRITTÄJÄNÄ: YHTEISÖLÄHTÖISTÄ YHTEISKUNNALLISTA YRITTÄJYYTTÄ	58
Ritva Pihlaja	
TOISEN LAMA ON TOISEN NOUSUKAUSI – OSUUSKUNTIEN UUSI TULEMINEN 1990-LUVUN SUOMESSA	68
Jarmo Hänninen ja Jari Karjalainen	
KANSAINVÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ LÄHELLÄ JA KAUKANA – SEKÄ KULTTUURISIA YHTEENTÖRMÄYKSIÄ	72
Markus Seppelin	
KOOPERATIIVI VÄITÖSTYÖTÄ EDISTÄMÄSSÄ JA TUKEMASSA	78
Eliisa Troberg	
OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUKSEN PERUSTAA RAKENTAMASSA	80
Panu Kalmi	
NÄKEMYKSIÄ JA KOKEMUKSIA OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUKSESSA	83
Shimelles Tenaw	
CO-OP NETWORK STUDIES -YLIOPISTOVERKOSTO	89
Pekka Hytinkoski ja Tytti Klén	
KOOPERATIIVIN TOIMINNAN UUELLEENKÄYNNISTYMINEN PUHEENJOHTAJAKAUDELLANI 2012-2016	95
Iiro Jussila	
KOOPERATIIVI PUHEENJOHTAJAKAUDELLANI 2016–2022	98
Pasi Tuominen	
EPILOGI – KOOPERATIIVIN TULEVAISUUS	101
Sami Karhu	
Liite 1. Kooperatiivi ry:n johtokunnat vv. 1985-2004.....	103
Liite 2. Kooperatiivi ry:n puheenjohtajat ja sihteerit 2004-2025.....	104
Liite 3. Kooperatiivi ry:n johtokunta ja asiantuntijat vuonna 2025	105
Liite 4. Kooperatiivin järjestämiä seminaareja ja luentotilaisuuksia 1985-1990	106
Liite 5. Kooperatiivin järjestämiä seminaareja ja luentotilaisuuksia 1990-2002	107
Liite 6. Osuustoimintajulkaisuja 1985-2003	110

SAMI KARHU

Kooperatiivi ry:n puheenjohtaja
Vaasan yliopiston työelämäprofessori

PROLOGI – KOOPERATIIVI NYT

Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry täyttää 40 vuotta. Kuten usein käy, juhluvuoden historiahanke tuo esiin, että juhlakalun syntymäpäivä ei olekaan yksiselitteinen. Kooperatiivin syntyhistoria voidaan määrittää vuoteen 1984, mutta myös vuosiin 1985 tai 1986. Tasavuosi on aina hyvä kohta pysähtyä hetkeksi katsomaan sitä, missä olemme, mistä tulemme ja mihin menemme. Haluamme samalla nostaa Kooperatiivin esiin.

Tämä historiateos kertoo Kooperatiivin aktiiveille itselle ja Kooperatiivin sidosryhmille sen, keitä oikeastaan olemme. Avaamme ladun Kooperatiivin ydinajatusten älylliseen mielenmaisemaan. Identiteettiämme rakentava neitseellinen teos tarvitaan. Se määrittää Kooperatiivin paikkaa myös tieteen järjestelmässä. Osa artikkeleista antaa yleiskuvaa osuustoiminnan ja Kooperatiivin kehityksestä, osa kertoo jonkin rastin kooperatiivilaisten matkan varrelta. Tarina on keskittynyt Kooperatiivin kahteen ensimmäiseen vuosikymmeneen, mutta aukollisenakin matka kulkee tähän päivään saakka. Aukollisuus voi ilmentää myös sitä, että Kooperatiivin toiminnassa on ollut välillä vilkkaampia aikoja ja välillä hiljaisempia; aaltoliike kuuluu yhdistyksen elämään. Suuret kiitokset kaikille kirjan kirjoittajille panoksestanne.

Tämä tieto auttaa suunnistamaan tuleviin aikoihin. Kaiken oppimamme perusteella olemme tehneet Kooperatiivin suunnittelu- ja strategiatyötä tuleville vuosille. Siitä on enemmän tämän kirjan epilogissa.

Vaan mikä on Kooperatiivi ry? Sen tehtävänä on edistää osuustoiminnan ja muun omaehtoisen taloudellisen yhteistoiminnan tutkimusta. Tehtävä on kehittää kiinnostuneiden välistä yhteistoimintaa. Tehtävä on rakentaa tutkimuksen ja käytännön välisiä yhteyksiä niin, että löydämme ratkaisuja yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Kooperatiivin innoittava ja velvoittava paikka niin kansallisen kuin globaalin tieteen kentässä löytyy Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenyyden kautta. Yhteisöimme edustaa vapaaehtoista työtä vapaan tieteen eteen tietoa arvostavassa yhteiskunnassa.

Miten toimimme? Johtoajatuksemme nousee nelikentästä, jossa ovat 1) Kooperatiivi tutkijayhteisönä, 2) yliopistotutkimuksen ja opetuksen instituutiona, 3) elinkeinoelämä ja säätiöt intressikumppaneina ja rahoittajina sekä 4) sivistysvaltio poliittista ja taloudellista raamia luovana voimana. Jos nelikon yhteistyön polut ruohottuvat, kannattaa lisätä kanssakäymistä ja tallata polkua auki. Siinä on sarkaamme.

Kooperatiivilla on monta roolihattua. Sen on ensiksi yhteistyöfoorumi, joka kokoaa tutkijoita ja sidosryhmiä. Toiseksi Kooperatiivi on osuustoimintatutkimuksen tunnustettu edustaja tiedeyhteisössä, sillä olemme – kuten sanottu - Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen. Kolmanneksi voimme toimia projektien alustana, kun olemme rekisteröity yhdistys. Ja neljänneksi Kooperatiivi on myös osuustoimintaidean symboli, joka emansipatorisena taloudellisena, sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä ylittää kaikki maalliset raja-aidat.

Kooperatiivin työkentästä kertoo projektimme. Muutamien vedoin niistä.

Käynnissä on kolmen vuosikymmenen välein läpivietävä Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n maailmanlaajuinen projekti osuustoiminnan arvojen ja periaatteiden tarkistamiseksi. Annoimme vuonna 2024 lausunnon osuustoiminnan identiteetistä ICA:lle. Teimme puoli vuotta ajatustyötä, joka oli myös meille opettavainen prosessi. Varapuheenjohtajamme, professori Anu Puusa ja tohtori Hagen Henry Suomesta ovat ICA:ssa ydinjoukossa valmistelemassa uudistusta.

Toimitimme Deusto Estudios Cooperativos –tiedelehden Special Issue of Finland –erikoisnumeron, joka julkaistiin vuonna 2024. Se on Jufo 1 -julkaisu. Teoksessa ovat teemoina suomalaisen osuustoiminnan yhteiskunnalliset juuret, nykypäivä ja tulevaisuus. Ikään kuin kokovartalokuva. Erityisnäkökulmina ovat mm. osuustoiminnan yliopisto-opetus, kuluttajaosuustoiminnan kriisit ja nousut, keskinäisyys eläkejärjestelmässä, osuuskuntien hallinto ja oikeudelliset kysymykset sekä suomalaisen osuustoiminnan kehitys osana pohjoismaista osuustoimintaa.

Ilman tohtoreita tulee pulmia. Siksi myös Kooperatiivilla on juhlapäivä, kun tulee osuustoimintaväitös. Kesäkuussa 2024 väitteli Kari Huhtala Lappeenrannan-Lahden teknillisessä yliopistossa tuottajaosuuskuntien hallinnosta. Toukokuussa 2025 väitteli Sanna Saastamoinen Itä-Suomen yliopistossa johtajien käsityksistä osuuskunnan tarkoituksesta. Ensimmäinen osuustoimintatohtori oli V. J. Sukselainen vuonna 1939. Kaikkiaan on yli 40 oppinutta väitellyt osuustoiminta-aiheilla. Uskoisin, että tällä hetkellä voi hyvinkin 15-20 osuustoimintaväitöstä olla tekeillä. Joskus osuustoiminta on tutkimuksen fokus, joskus tapaus kontekstissaan. Näkymä tulevaan on hyvä.

Teemme yhteistyötä yliopistojen kanssa, jotta osuustoimintatutkijat saadaan kokoon vähintään kerran vuodessa. Viime vuosina kokoontuminen on ollut Taloustutkijoiden kesäseminaarissa Jyväskylän yliopistossa. Mainita pitää projektialustana toimiminen uraan uurtavassa keskinäisyyden tutkimuksessa ja Afrikka-yhteistyöme.

Kooperatiivi ry 40 vuotta 1984-2024 -teemaseminaarin nimeltään ”Osuustoimintatutkimuksen tulevaisuus - ratkaisuja yhteiskunnallisiin kysymyksiin” pidimme Tieteiden talolla Helsingissä 22.11.2024. Paikalla oli parhaat älylliset voimat, yli 40 tutkijaa, opettajaa, kehittäjää ja edunvalvojaa eri puolilta maata. Olemmehan valtakunnallinen yhteisö.

Juhlapuhujana oli valtiotieteen tohtori Erkki Tuomioja. Tervehdyksen toi Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja Lea Ryyänen-Karjalainen. Esillä oli Kooperatiivin historia, tiedelehtien rooli osuustoimintatutkimukselle sekä paneeli siitä, mihin osuustoimintatutkijaa oikeastaan tarvitaan.

Tilaisuudesta on verkossa julkaistu elokuva, jota pääsee katsomaan Kooperatiivin verkkosivujen kautta (www.pellervo.fi/kooperatiivi). Kiitos Petri Puroaholle tähän julkaisuun liittyvästä merkittävästä työpanoksestasi.

Samana päivänä oli Kooperatiivin organisoima osuustoiminnan väitöskirjatutkijoiden monitieteellinen jatko-opintoseminaari. Paikalle saatiin sekä väitöskirjatutkijoita että asiantuntevia kommentaattoreita. Kerätyn opin ja kannustuksen lisäksi tilaisuus tarjosi mainion foorumin verkostoitumiseen.

Tuplakitokset Pellervolle ja Hannes Gebhardin rahastolle Kooperatiiville myönneystä apurahasta, joiden avulla työntäyteinen juhlapäivä oli mahdollinen.

Olemme rakentaneet tulevaisuutta myös muilla tavoilla. Kooperatiivin strategiatyö 2030 on valmis. Käytimme mm. juhlaseminaarin ja tämän historiahankkeen tuottamia ajatuksia. Alkuvuonna 2025 valmistauduimme kesäkuussa pidettävän ICA:n tutkimuskomitean eurooppalaiseen tutkimusseminaariin Suomessa. Sen organisoivat Itä-Suomen yliopisto yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa. Tapahtumakaupungit olivat Joensuu ja Helsinki.

Lopulta kaikki lähtee siitä, että meillä on motiivi pitää yhteyttä toisiimme, vaikkapa juuri sosiaalisesti innostava Kooperatiivi-hattu päässä. Kooperatiivi olemme me ihmiset. Se yhdistää kiinnostuneita. Se tuo yhteen erilaisia ihmisiä, eri organisaatioissa, eri rooleissa, eri yliopistoista, eri tieteenaloilta, eri paradigmoja, teorioita ja metodeja. Ihmiset ovat eri elämänvaiheessa, eri vaiheessa opinnoissa. Katsokaan symboliamme, joka on oikeustieteen tohtori Seppo Pöyhösen lahjoitus. Meillä on monta valokeilaa tarkastella taloudellisen yhteistoiminnan suurta ideaa. Olemme avoin foorumi. Kutsumme kiinnostuneet mukaan!

Osuustoimintaa on syytäkin tutkia, opettaa ja kehittää, sillä se on laajimmin omistettu ja EVA:n tutkimuksen mukaan kansalaisten keskuudessa suosituin taloudellisen toiminnan malli. Tällainen jäsenomisteinen liiketoimintamalli on käytössä lähes kaikkialla maailmassa. Suomi on monella mittarilla paras vertaistensa joukossa ja siten eräs kaikkein osuustoiminnallisimmista maista. Meillä noin 90 prosenttia aikuisista on jäsenenä ja osakkaana osuuskunnissa ja niihin rinnastettavissa keskinäisissä vakuutusalan yrityksissä. Jäsenyyksiä on 7,8 miljoonaa. Samalla ihmisellä voi olla, ja usein onkin, jäsenyyksiä ja osakkuuksia monessa eri osuustoimintayrityksessä: kuluttaja-, tuottaja-, yrittäjä-, työ- ja infrastruktuuriosuuskunnissa. Osuustoimintamalli on silti edelleen jossain määrin arvoitus. Se on mehiläinen, joka lentää, vaikka fysiikan lait ei oikein sitä puoltaisi. Käytännössä se näyttää toimivan, mutta selittävien teorioiden rakentaminen on kesken.

Ilman tutkimusta ei ole opetusta ja ilman näitä ei ole yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Jos ei ole vaikuttavuutta, ei ole uskottava kumppani sidosryhmiin päin. Osuustoiminta ja sen avainvaikuttajat ovat tuoneet tässä maailman osuustoiminnallisimmassa maassa suuria ratkaisuja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. On rakennettu laajojen kansalaispiirien toimeentuloa ja paikkaa yhteiskunnassa. On luotu sivistyksen taloudellista pohjaa koko yhteiskuntaan, kansalaiseksi kasvamista ja sosiaalista koheesiota rikkinäisyyden raijotusta peittämiseksi.

Osuustoimintaa, sen arvoja ja periaatteita tarvitaan tässä maailmassa. Tästä todisteena on YK:n kansainvälinen osuustoimintavuosi 2025. Sen tavoitteena on ensinnäkin lisätä yleistä tietoisuutta osuuskunnista ja korostaa osuuskuntien panosta kestäväan kehitykseen, toiseksi edistää kasvua ja kehitystä vahvistamalla yrittäjyyden ekosysteemejä ja osuuskuntien perustamista, kolmanneksi edistää osuuskuntien kehitystä tulevia rakenteita ja kannustaa luomaan mahdollistavia oikeudellisia ja poliittisia toimintaympäristöjä osuuskunnille ja neljänneksi innostaa johtajuuteen edistämällä osuustoiminnalle tar-

koituksenmukaista johtajuutta ja osallistaa nuoria osuustoimintaliikkeeseen. Kaikkiin näihin tavoitteisiin voi Kooperatiivi yhtyä.

Osuustoiminnan yliopistoyhteistyö on edistynyt melkoisella tavalla 2000-luvulla. Muistan, kun istuimme Kooperatiivin silloisen puheenjohtajan, professori Tapani Köpän kanssa 2000-luvun alussa ja pohdimme, että jos ei saada suuntaa muuttumaan, osuustoiminnan tutkimus ja opetus kyllä hiipuu. Toinen muistikuva on Pellervon Päivästä 2024. Meillä oli yliopistoväen pitkä pöytä ja ihmettelimme, että onko meitä nykyään näin paljon; tiedeprofessoreita, työelämäprofessoreita, yliopistonlehtoreita ja muita. Ilmaiskoon nämä kaksi muistikuvaa siitä, että asiat voivat mennä parempaan.

Optimismia meillä on, mutta tulevaisuuden eteen pitää aina tehdä työtä. Professori, päätoimittaja Anu Lahtinen kirjoitti mieleen painuvasti Historiallisessa Aikakauskirjassa (1/2024 s. 3.):

”Mikään ei pysy pitelemättä: ei tietotaso, ei yleinen osaamistaso, ei tieteellinen tutkimus, ei tiedeviestintä, ei sen resurssit.”

Osuustoiminnan yliopistoyhteistyön puitteet ovat kehittyneet myönteisesti. Mutta pitelemättä ei pysy tämäkään. Kiitos Kooperatiivin aktiivit ja sidosryhmät. Voimia tulevaisuuden rakentamiseen.

KOOPERATIIVI RY:N PUHEENJOHTAJA, FILOSOFIAN LISENSIAATTI SAMI KARHU

työskentelee Vaasan yliopiston työelämäprofessorina erikoisalanaan osuustoiminnallinen liiketoimintamalli. Hän on opettanut osuustoimintaa myös Taideyliopistossa. Karhu työskenteli Osuustoimintakeskus Pellervo ry:n tiedotus- ja järjestöpäällikkönä, osuustoimintajohtajana ja toimitusjohtajana vuosina 2000–2022. Aiemmin hän oli pellervolaisen osuustoiminnan historiahankkeessa, jonka pohjalta Kirjayhtymä julkaisi teoksen Kuisma-Henttinen-Karhu-Pohls, ”Kansan Talous, Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999” (Tampere 1999). Karhun osuustoimintaopintoihin kuului yliassistentti Tapani Köpän vetämä osuustoiminnan peruskurssi Helsingin yliopistossa 1980-luvulla.

Tämän kirjan teemaan lisävalaistusta tuo Sami Karhun artikkeli ”Osuustoiminnan ja yliopistojen yhteistyö jäsenomisteisen liiketoimintamallin kehittämiseksi 2000-luvulla.” Teoksessa Yritys, kirjanpito, kestävyys. Juhlajulkaisu Jukka Mähönen. Veikko Vahtera ja Krista Rantakari (toim.). Alma Talent. Helsinki 2023. Sivut 193-212.

ERKKI TUOMIOJA
Valtiotieteen tohtori

PUHE KOOPERATIIVI RY 40 VUOTTA -TEEMASEMINAARISSA

Vuonna 2012 sain kunnian olla juhlapuhujana Suomen pääjuhlassa, kun maailma tuoloin vietti osuustoiminnan kansainvälistä juhluvuotta. Aloitin puheen palauttamalla miehiin, miten

”Osuustoiminnalla on ollut tärkeä rooli luotaessa edellytyksiä Suomen nousulle itsenäiseksi kansakunnaksi. Osuustoiminta oli yksi niistä merkittävistä kansanliikkeistä, jotka 1900-luvun alussa loivat Suomen kansallisen, sivistyksellisen ja taloudellisen nousun. Sen avulla on helpotettu niin maaseudun kuin kaupunkien vähävaraisten oloja jo yli sata vuotta. Tänäpäin yhteiskunnan muutoksen ja vaurastumisen myötä osuustoiminta on monessa mielessä koko kansan liikettä.”

Osuustoiminnan menestys kaikilla sektoreilla näkyi vahvana. Siitä huolimatta tai kenties juuri sen vuoksi, ilmassa oli silloin vielä yllättävän paljon suorastaan ideologista osuustoimintavihamielisyyttä. Maan pääministerin toimeksiannosta teetettiin konsulttiselvitys yritysten omistusrakenteen merkityksestä talouskasvuun ja työllisyyteen. Sen loppuraportissa todettiin: ”Taloudellisen tehokkuuden näkökulmasta osuustoiminta ei ole omistusmuotona optimaalinen ratkaisu nopeasti muuttuvassa nykymaailmassa. Osuustoiminnallisten yritysten tukemista siirtymisessä osakeyhtiöpohjalle tulisi sen vuoksi harkita.”

Osuustoimintaliike on kokenut monia nousuja ja laskuja. Erityisesti 1980- ja 1990-luku olivat osuustoiminnalle vaikeata aikaa. 1990-luvun suureen lamaan kaatui pitkälti koko ns. edistysmielinen osuustoimintaliike, eikä se mitä siitä on jäljellä paljoa perinteistä osuustoimintaliikettä muistuta. Mutta lama-aika koetteli myös pellervolaisia ja muita osuustoiminnallisia yrityksiä raskaalla kädellä ja kaikkia on koskenut se, miten EU-aikaan siirtyminen on radikaalisti muuttanut kilpailuosuhteita.

Silloin koetut menetykset ruokkivat väitteitä, joiden mukaan osuustoiminta olisi kerta kaikkiaan liian vanhakantainen voidakseen menestyä postmodernissa ja globalisoituvassa maailmassa, jossa kyky toimia markkinavoimien ehdoilla ja niillä surffaillen ratkaisee menestyksen.

Kun nyt katsoo taaksepäin miten 1990-luvun ja vuoden 2008 kriiseissä Suomessa kävi, voi todeta ettei osuustoiminnalla ole mitään hävettävää sen suhteen, miten se ki-

ristyneessä kilpailussa on menestynyt. Nyt on päinvastoin osuustoimintavihamielisyys puettu vaateisiin liian hyvin pärjänneiden osuustoimintaliikkeiden hallitsevaksi katsotun markkina-aseman purkamisesta.

Jos osuustoiminnallisen ajattelun ristiriitaisuus kapitalismin ja markkinavoimien rajattoman ihailun kanssa vielä kymmenen vuotta sitten miellettiin rasitteeksi, niin tänään se on jo kääntynyt osuustoiminnan vahvuudeksi. Tätä toteamusta vahvistaa sekä tyytymättömyys eriarvoisuuden kasvuun ja kapitalismiin, joka on johtanut varallisuuden maailmanlaajuiseen keskittymiseen yhä harvempiin käsiin, että se miten näissä uusissa kilpailuolosuhteissa juuri osuustoiminta on osoittanut erityisen voimansa. Kapitalistisen keskittymisen ongelmat ymmärtävät jo monet Martin Wolfin tai Joseph Stieglitzin kaltaiset markkinatalouden kannattajatkin uhaksi liberaalin demokratian kestävyydelle. Heidän kritiikkiinsä kannattaa tutustua, vaikka kumpikaan ei erikseen mainitse osuustoiminnan mahdollisuutta olla kapitalistisen keskittymisen vastavoimana.

Suomessa osuustoimintayrityksiä on yhteensä 3.500, joka on prosentti kaikista yrityksistä. Yksityisen sektorin työpaikoista osuustoimintayritykset tarjoavat 5,5 prosenttia. Omistajuuksia on yhteensä 7,8 miljoonaa, mikä tekee keskimäärin 1,8 jokaista 15 vuotta täyttäneestä suomalaista kohden. Aikuisista 90 prosenttia on jäsenenä ainakin yhdessä niistä.

Osuuskuntien merkitys yhtiömuotona myös koko EU:n taloudessa on huomattava. Ne työllistävät yli viisi miljoonaa ihmistä ja noin yksi kolmesta EU-kansalaisesta on osuuskunnan jäsen. Osuustoiminnan arvot – omatoimisuus, yhteistoiminta, demokratia, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus – ovat kestäviä ja toimivia, kun haetaan ratkaisuja kestävämpään kehitykseen, luontokatoon, työttömyyteen ja alueellisiin ongelmiin.

Osuuskuntalainsäädäntö vaihtelee EU-maiden välillä, mikä vaikeuttaa sekä yhteistyötä, hyvien käytäntöjen vaihtamista, että EU:n laajuisen imagon rakentamista. Tutkimuksen ja yhteistyön kautta käytäntöjen ja lainsäädännön eroja eri maiden välillä on hyvä selvittää. Suomessakin toteutettiin 10 vuotta sitten voimaan tullut osuuskuntalain kokonaisuudistus. Laki kirjoitettiin pääosin osuustoimintaliikkeen itse tekemän työn pohjalta, vaikka siihen jokunen, lopulta marginaaliseksi jäänyt osuuskunnan identiteetin heikennys ujutettiin.

Osuustoimintamuotoinen yritystoiminta on laajentunut EU:ssa monille uusille aloille, erityisesti kuljetus-, energia- ja palvelusektoreille. Perinteinen osuustoiminta painottui aikanaan alkutuotannon yritystoimintaan, markkinointiin, kauppaan ja rahoitukseen. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana Suomessakin on nähty osuustoimintamuotoisen yritystoiminnan laajentuminen monille uusille aloille. Näitä hankkeita löytyy terveydenhoidon ja hyvinvoinnin, koulutuksen, rahoituksen ja myös erilaisen muun palvelutuotannon aloilta. Alue, jossa toivoisi uusosuustoiminnalle menestystä niin Suomessa kuin erityisesti maailmalla, voisi olla uusiutuvan energian ja materiaalien kierrätyksen aloilla. Juuri niillä aloilla on ratkaiseva merkitys, kun tavoitellaan kestävä kehitystä.

Osuuskunnat voivat olla erityisen hyödyllisiä alueilla, jonne voittoa tavoittelevat yritykset tai julkiset palvelut eivät yllä. Osuuskunnat luovat työtä usein syrjäisille alueille samalla tuottaen tarvittavia peruspalveluja kuten terveydenhuoltoa, koulutusta tai infrastruktuuria, ollen usein ainoat palveluntarjoajat tietyllä alueella. Useimmiten osuuskunnan jäsenet asuvat lähiseudulla, mikä vahvistaa alueellista yhteisöllisyyttä. Tämän

voi ajatella tukevan valintoja, jotka edistävät paikallisesti kestäviä ratkaisuja, kun niistä riippuu kaikkien yhteinen tulevaisuus. Kestävä kehitys tähtää nimenomaan tulevaisuuden ratkaisuihin, jotka ovat taloudellisen kannattavuuden ohella ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestäviä, ympäristön ja yhteisön säilymistä tukevia.

Osuuskuntamuotoisen liiketoiminnan kehittäminen on yksi mahdollisuus nykyiseen vaihtuvaan työ- ja elinkeinoympäristöön. Osuustoiminnallisten yritysten päämäärä ja tavoitteet lähtevät toiminnasta itsestään. Toiminnan tarkoitus, oli sitten kyse tuotannosta, jakelusta, palveluista, on päämäärä sinänsä, ei niinkään taloudellisen tuloksen maksimointi. Ollakseen elinvoimaista toimintaa, myös osuustoiminnallisten yritysten on kuitenkin oltava taloudellisesti kannattavia.

Osuustoimintamalli antaa mahdollisuuden yritystoimintaan myös silloin, kun toimijoiden varat ja muut resurssit ovat vähäiset - osuustoimintamalli voi olla siis pienituloistenkin yritysmuoto. Yhteistoiminnalla ja voimia, myös taloudellisia resursseja, yhdistämällä pystytään käynnistämään yrityksiä ja hankkeita.

Vaikka toistaiseksi olen kertonut osuustoiminnasta Suomessa ja Euroopassa, on selvää, että suurin osuustoiminnan kasvattamisen potentiaali löytyy kehitysmaista, joissa on paljon vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia osuustoiminnan hyödyntämiseen. Vakiintunut ja menestynyt osuustoiminta Suomessa ja Euroopassa voisikin paljon enemmän tukea aloittelevaa osuustoimintaa kehitysmaissa. OP:n ja Finnfundin yhteinen Global Impact Fund on kiitettävä aloite, mutta olisi hyvä saada kehittää myös suuremmin osuustoimintamuotoista yritystoimintaa palvelevia hankkeita.

Pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin kuuluu yhtenä sen keskeisenä piirteenä, että kattavalla laaja-alaisella sosiaalipolitiikalla on luotu riittävän laaja markkinariippuvuudesta vapaa turvavyöhyke suojaamaan markkinatalouden epävarmuudelta ja erilaisilta sosiaalisilta riskeiltä. Tämän lisäksi pohjoismaista mallia vahvistaa se, että markkinatalouteen tuo vakautta ja pitkäjänteisyyttä myös osuustoiminnallinen yritystoiminta, joka edustaa avoimessa markkinataloudessa toimivaa ei-kapitalistista markkinavoimaa.

Suomen taloudelle antaa vahvuutta ja yhteiskunnallemme kestävyyttä se, että markkinataloutemme on elinvoimainen sekatalous. Meillä toimii rinnakkain niin koti- ja ulkomaisia, kuin pieniä ja suuria pörssi- ja perheyhtiöitä, yhtä lailla kuin myös yhteiskunnan omistamia ja osuustoiminnallisia yrityksiä. Tällainen monipuolisuus ja moniarvoisuus takaa sen, ettei kaikkea taloudellista toimintaa arvioida vain lyhytaikaisten pörssikurssivaihtelujen perusteella ja että yrittämiseen sitoudutaan laajemmin kuin välittömän omistaja-arvon maksimoinnin kautta.

Osuustoiminnalla on kysyntää myös siksi, että se rajattomien ja nopeiden pääomaliikkeiden oloissa on valtion omistuksen ohella tehokkain varmistus sille, että elinkeinoelämässämme säilyy sellainen omistusrakenne, jossa Suomessa asuvien ihmisten tulevaisuudesta huolehtiminen on riittävällä painolla vaikuttamassa yritysten päätöksiin ja käyttäytymiseen.

Suomalaisen sopimusyhteiskunnan hyvät tulokset ovat osaltaan perustuneet siihen, että eri puolilla neuvottelupöytää istuneita ihmisiä on eturistiriidoista huolimatta yhdistänyt vastuu Suomen kansantalouden menestyksestä ja täällä asuvien ihmisten hyvinvoinnista.

Tämän merkitystä ei tarvitse eikä tule painottaa mistään ahtaan nationalistisista syistä, mikä olisikin kansainvälisyyttä korostavalla osuustoiminnalle hyvin vierasta. Ky-

symys on siitä, että yritysten on hyvä myös omistuksen kautta tuntea ja kantaa vastuuta niiden ihmisten hyvinvoinnista ja sen yhteisön menestyksestä, jossa se toimii.

Osuustoiminnan keskeinen asema ja sen vahva poliittinen vaikutusvalta Suomessa saattoi aikanaan näkyä osuustoiminnan nauttimana ja sille etuja antaneena tiettyä erityisasemana. Tällaiseen ei enää ole perusteita eikä mahdollisuutta eivätkä markkinoilla toimivat osuustoimintayritykset erityissuojaa tarvitse.

Itse asiassa osuustoiminta-aatteelle on tänään koittanut uuden arvostuksen aika.

Monimuotoisen osuustoiminnan tulevaisuus ja menestys edellyttävät siltä uusiutumista ja sopeutumista sen kilpailukyvyyn varmistamiseksi avoimessa markkinataloudessa. Uusiutuminen ei kuitenkaan tarkoita osuustoiminnan peruseriaatteiden hylkäämistä, vaan voi myös joissain suhteissa tarkoittaa paluuta liikkeen juurille. Osuustoiminnan kriisit nimittäin osaltaan johtuivat sen unohtamisesta, että osuustoiminta on olemassa jäseniään varten eikä päinvastoin, ja että sen tarkoituksena on ollut korjata voitontavoitteluun perustuvan markkinatalouden epäkohtia. Hyvää ei ole seurannut siitäkään, jos ulkopuoliset tahot ovat jäsenistön asemesta pyrkineet ohjaamaan osuustoiminnallista päätöksentekoa.

Siten osuustoiminnan ei myöskään tule tavoitella omaa menestystä antamalla tukea esim. kaupan voittomahdollisuuksia kasvattavien mutta lääketurvallisuutta heikentävien tai alkoholihaittoja lisäävien myyntikanavien aukaisemisvaatimuksille.

Suomen menestyksen avaintekijät ovat osaaminen, yrittäminen ja yhteistyö. Parhaimmillaan osuustoiminta yhdistää itsessään onnistuneella tavalla nämä kaikki ja tekee sen ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä läheiseksi ja turvalliseksi koetulla suomalaisella pohjalla.

Nyt olemme tilanteessa, jossa meillä parhaimmassakin tapauksessa voi olla enintään hyvin vähän aikaa sopeuttaa kaikki ihmisen toiminnot maapallolla ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväen kehityksen vaatimuksiin.

Kukaan ei voi varmuudella edes tietää, vieläkö tämä on mahdollista. Itse näen kuitenkin niin, että ainakin yksi edellytys sille, että se olisi mahdollista, on osuustoiminnan täysimääräinen hyväksikäyttö.

Osuuskunnat ovat yksi vaikutuskanava kansalaisyhteiskunnalle. Yhteiskuntaa kohtaavat nyt uudenlaiset sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristölliset haasteet, joihin vastamiseen osuuskunnilla on tilausta. Kansalaisten yhteisöllisyys, luovuus ja yritteliäisyys saavat uudenlaisia mahdollisuuksia osuuskuntien kautta niin pienessä kuin suuressakin mittakaavassa.

Osuustoiminnan arvot – omatoimisuus, yhteistoiminta, demokratia, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus – ovat kestäviä ja toimivia, kun haetaan ratkaisuja kestävämpään kehitykseen, työttömyyteen ja alueellisiin ongelmiin. Osuuskunnat voivat olla erityisen hyödyllisiä aloilla ja alueilla, jonne voittoa tavoittelevat yritykset tai julkiset palvelut eivät yllä.

Sote-uudistuksessa kohdistettiin toiveita ja odotuksia myös kolmannen sektorin, järjestöjen ja osuustoiminnan tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Ne ovat hyvinvointialueiden toiminnassa kuitenkin jääneet selvästi varjoon, paljolti myös siksi, että valtiovallan kiinnostus on suuntautunut vain yksityisen terveysbisneksen suosimiseen samanaikaisesti, kun kansalaisaktiivisuutta rankaistaan julkisten tukien lyhytnäköisellä alasajolla. Olisi tarpeen arvioida missä määrin, jos lainkaan, valtioneuvoston

kanslian teettämän selvityksen suositukset osuustoiminnan ja järjestöjen käytöstä soite-palvelujen tuottajana ovat toteutuneet.

Osuuskuntien tärkein tehtävä on tuottaa palveluja jäsenilleen, mutta niillä on myös tärkeä merkitys yhteiskuntaan laajemminkin. Ne perustuvat arvoihin ja periaatteisiin, jotka ovat usein samankaltaisia kuin kansalaisjärjestöillä ja muilla kansalaisyhteiskunnan toimijoilla. Yksi osuustoiminnan periaatteista on toimia yhteisöjensä kestävästi kehityksen hyväksi jäsenten päättämällä tavalla. Tukemalla jäsentensä etuja osuuskunnat tukevat myös tietyn ryhmittymän, esimerkiksi pienviljelijöiden ja kuluttajien, etuja laajemminkin. Kumppanuudet muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa ovat tärkeässä roolissa.

Ajankohtainen haaste on alustatalouden ja sen synnyttämien monopolimuodostumiseen ja työntekijäin riistoon liittyvien monien epäkohtien yleistyminen. Kuitenkin alustataloutta kasvattanut digiteknologian kehitys soveltuisi hyvin myös osuustoiminnallisten yritysten käyttöön. Alustaosuuskunnista on jo olemassa monia hyvin toimivia esimerkkejä maailmalla. On hienoa, että Pellervo jo vuonna 2018 järjesti Alustaosuuskunta OPEN -tapahtuman, jossa puhuttiin omistajuuden merkityksestä ja siitä, miten yhteisöllisempää ja vastuullisempaa markkinataloutta rakennetaan yhdessä. Tulokset ovat kuitenkin toistaiseksi olleet vähäisiä.

Osuustoiminta tarvitsee tuekseen tutkimusta, joka ei ensi sijassa suuntaudu vain menneisyyden tutkimukseen - joka historian tuntemus on kuitenkin tulevaisuuden hahmottamiseksi välttämätöntä - vaan nimenomaan antaa eväitä ja suuntaa sille, miten osuustoimintaa voidaan kehittää ja vahvistaa. Tämä on myös Kooperatiivin tärkeä tehtävä, jolle toivotan menestystä myös seuraavalle 40-vuotiskaudelle – ja sitä seuraaville.

LEA RYYNÄNEN-KARJALAINEN
Toiminnanjohtaja
Tieteellisten seurain valtuuskunta

TIETEELLISET SEURAT VAHVISTAVAT TIEDEYHTEISÖÄ JA KANSALAI- YHTEISKUNTAA

Yksittäisellä tieteenekijällä voi olla useita näkökulmia tieteeseen ja tieteen rooliin yhteiskunnassa. Hän toimii usein jossakin yliopistossa tai tutkimuslaitoksessa, pidemmällä tutkijanurallaan olevat voivat olla jonkin tiedeakatemian jäseniä, monet tieteenekijät ovat aktiivisia edunvalvontajärjestöissä. Monet toimivat myös oman tieteenalansa seurassa.

Tieteellisten seurojen, kuten Kooperatiivin, toiminta perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen ja haluun tuoda esille omaa tieteenalaa, tutkimusta tai muuten tärkeäksi koettua tutkittua tietoa omalle tiedeyhteisölle, mutta myös laajemmalle yleisölle ja päätöksentekijöille. Seuroissa kohdataan myös muita tieteestä kiinnostuneita ja sitä harjoittavia ihmisiä. Seuroille on myös luontevaa ja turvallista keskustella tieteestä ilman muodollisia ja tiukkoja organisaatorakenteita ja organisaatioiden keskinäistä kilpailua resursseista. Aikanaan nuorena tutkijana ja omalla alallani sekä tutkimusaiheeni että metodologiani takia jonkinmoisena kummajaisena löysin itselleni tutkijayhteisön kahdesta tieteellisestä seurasta. Huomasin, miten marginaalin marginaaliksi kokemani tutkimusaiheeni olikin osa isompaa, sekä tieteellisesti että yhteiskunnallisesti merkittävää ja ajankohtaista tutkimusta, ja miten tärkeää ja kannustavaa oli voida pohtia asioita yhdessä eri alojen tutkijoiden kanssa.

Vanhimmat Suomessa edelleen toimivat tieteelliset seurat on perustettu 1820-1830-luvuilla. Kahdeksan tieteellistä seuraa ja Suomen Tiedeseura - Finska Vetenskaps-Societeten - tekivät vuonna 1899 aloitteen Keisarilliselle senaatille Tieteellisten seurain valtuuskunnan perustamisesta. Aloitteentekijät olivat tunnistaneeet ensimmäisen sortokauden ja venäläistämispoliitikan kielteiset vaikutukset tieteeseen, tieteellisten seurojen toimintaan ja kotimaiseen tieteellisen julkaisutoimintaan. Valtuuskunnan perustamista voikin pitää erittäin merkittävänä toimenpiteenä tieteen ja sen autonomian puolesta.

Valtuuskunnan konkreettisena tehtävänä on alusta lähtien ollut huolehtia tieteen vapaaehtoistyön, kansallisten tieteen ja kotimaisen tieteellisen julkaisemisen turvaamisesta. Valtuuskunnan uudessa strategiassa korostetaan edellä mainittujen tehtävien

lisäksi valtuuskunnan ja sen jäsenistön tiedepoliittista toimijuutta ja niin, että se edistää tiedeyhteisön elinvoimaisuutta ja monimuotoisuutta yhteiskunnan hyväksi. Valtuuskunta ja sen jäsenistö tekee tieteen ja sen vapauden kannalta merkittäviä asioita, joita kukaan muu ei tee ja jotka luovat vakautta ja vaikuttavuutta aikana ja tilanteissa, joissa tieteen ja tieteenekijöiden arvoa ja merkitystä kyseenalaistetaan.

Valtuuskuntaa ei ole ilman sen jäsenistöä – tieteellisiä seuroja, Suomen tiedeinstituuttien taustalla olevia säätiöitä, neljää tiedeakatemiaa ja monia muita tieteen puolesta toimivia yhteisöjä, joiden toiminnan keskiössä on tieteen edistäminen ja luotettavan tutkimustiedon jakaminen ja hyödyntäminen yhteiskunnassa. Seurojen yhteistyö ja seurojen muodostama valtuuskunta on maailmanlaajuisestikin ainutlaatuinen tapa toimia tieteen hyväksi.

Jäsenistön muodostaa tällä hetkellä lähes 300 yhteisöä, joille valtuuskunta tarjoaa tieteelliseen julkaisutoimintaan ja erilaisten tiedettä käsittelevien tilaisuuksien järjestämiseen sekä viestintään liittyviä palveluja. Tieteen päivät, Tieteiden yö ja Tieteessä tapahtuu -lehti sekä julkaisualustat Journal.fi ja Edition.fi ovat erinomaisia tapoja jäsenistölle tehdä näkyväksi omaa toimintaa. Monelle jäsenyhteisölle erityisesti julkaisutoiminnan tuki ja kehittäminen ovat toiminnan kannalta tärkein valtuuskunnan tarjoama palvelu. Olemmekin ryhtyneet puhumaan julkaisutoiminnasta yhtenä tieteen ja tutkimuksen infrastruktuurina, joka tarvitsee ihan samanlaisen huomion ja tuen kuin muukin tieteen infrastruktuuri.

Valtuuskunta hoitaa myös koko korkeakoulu- ja tiedeyhteisöä koskevia tehtäviä, kuten Julkaisufoorumin julkaisukanavaluokitus ja luotettavien julkaisukanavien tunnistaminen, avoimen tieteen kansallinen koordinaatio ja tutkijan ja tutkimuksen vastuullisen arvioinnin kansallinen yhteistyö. Valtuuskunta osallistuu tällä hetkellä kolmeen EU-Horizon-hankkeeseen, joissa kehitetään sekä jäsenistön että koko tiedeyhteisön kannalta tärkeitä julkaisutoimintaan ja arviointiin liittyviä toimintatapoja ja työkaluja.

Tieteellisten seurain valtuuskunnan tärkeimpänä tehtävänä on kuitenkin koko ajan muistuttaa siitä, että tieteelliset seurukset ovat oleellinen osa sekä kotimaista tiedeyhteisöä että kansalaisyhteiskuntaa. Tieteellisillä seuroilla on monipuolista ja syvällistä tieteen ja tutkimuksen asiantuntijuutta, jota tulee hyödyntää nykyistä paremmin tiedepoliittisessa ja laajemmin koko yhteiskuntaa koskevassa päätöksenteossa. Toiminnallaan tieteelliset seurukset tekevät näkyväksi myös tieteen ja tutkimuksen merkityksen demokratian ja sivistyksen ylläpitäjänä ja edistäjänä.

KALEVI SUOMELA

Aikaisempi tutkimus- ja viestintäjohtaja
Kuluttajaosuustoiminnan liitossa

MITEN TUTKIJAYHDISTYS KOOPERATIIVIN IDEA SYNTYI

Asioilla on yleensä esihistoriansa. Se pätee tietysti myös tutkija-yhdistys Kooperatiivin syntyyn. Kaivelen sitä tässä hieman, enkä voi välttää, että se on samalla myös omaa henkilöhistoriaani.

Olin 1980-luvun alkaessa saanut nimityksen Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK:n kuluttajapoliittisen osaston päälliköksi ja KK:n toimitusjohtajan, silloin Niilo Hämläinen, varamieheksi.

Tässä lienee perusteltua sanoa muutama sana KK:sta, varsinkin, koska sitä ei enää ole. Kulutusosuuskuntien Keskusliitto perustettiin vuonna 1916 kapinaliikkeeksi Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan SOK:n sisälle. Osuuskauppoja oli silloin syntynyt jo ympäri maata ja SOK palveli niiden tukkukauppana sekä poliittisissa asioissa - esimerkiksi lainsäädäntöhankkeissa - niiden edustajana.

Kuten poliittisesta historiasta muistetaan, vuonna 1903 perustettu Suomen Sosialidemokraattinen Puolue SDP oli saanut Suomen yksikamarisen eduskunnan ensimmäisissä vaaleissa vuonna 1907 valtavan menestyksen, 80 paikkaa 200:sta. Ensimmäisiä kuluttajien osuuskuntia oli perustettu jo 1880-luvulla, mutta niiden yhtiöjärjestykset olivat vakiintumattomia. Oleellista on ymmärtää, että noina 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä Suomen kansantaloudessa tapahtui kokonaisuudessaan erittäin voimakasta kehitystä. Kun SOK perustettiin vuonna 1904, kuluttajaosuuskuntia oli jo melkoinen määrä.

Sekin on syytä muistaa, että samoina vuosikymmeninä perustettiin myös maataloustuottajia palvelemaan erilaisia osuuskuntia. Yritysmuotona osuuskunnan siis koettiin palvelevan hyvin sekä maataloustuottajia että kuluttajia. Tuon ajan Suomen yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta kehityksestä on kirjoitettu melko paljon. Yksi oikein hyvä kuvaus löytyy Viki Vesasen kirjoittamasta SOK:n 50-vuotisen historian juhla kirjasta. Jutun otsikko on ”Kaupalliset olosuhteet maassamme viime vuosisadan loppupuoliskolla”.

SOK:n edustajisto valittiin periaatteella yksi ääni per osuuskunta. Tämä oli se asia, jonka KK:ta vuonna 1916 perustaneet riitauttivat. Heidän vaatimuksensa oli, että edustajistoa valittaessa olisi siirryttävä sääntöön, jonka mukaan jokaisella osuuskunnalla on se sama määrä ääniä, joka sillä on jäseniä.

KK:n perustajilla oli tarkoitus jatkaa SOK:n palvelujen käyttämistä tukkukauppana, eli KK oli siis tarkoitettu vain poliittiseksi painostusorganisaatioksi valtataistelussa SOK:sta. Asia kuitenkin riitautui ja jo seuraavana vuonna 1917 KK:laiset katsoivat välttämättömäksi perustaa oman tukkukaupan Osuustukkukauppa OTK:n. Näin siis suomalainen kuluttajaosuustoiminta jakautui valtapoliittisista syistä kahtia. Kun nykyisin arvioidaan noita vuosien 1916-1917 tapahtumia, on syytä muistaa, että maailma oli sodassa, vaikka Suomi Venäjän autonomisena suuriruhtinaskuntana ei joutunutkaan siihen suoraan osallistumaan. Lisäksi on syytä pitää mielessä, että jo seuraavana vuonna 1918 Suomi ajautui sisällissotaan. Välit Suomen sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen ja ”porvariston” välillä olivat kireät. Tietojeni mukaan juuri tästä ideologisesti yleisesti kirstyneestä näkökulmasta Suomen kuluttajaosuustoiminnan jakautumista vuosina 1916-1917 ei kuitenkaan ole tutkittu – ainakaan riittävästi.

Kun tulin Suomen kuluttajaosuustoiminnan KK:laisen siiven suurimman osuuskunnan Elannon palvelukseen 1.6.1960, molemmat siivet olivat kasvaneet valtaviin mittoihin. Tämä oli muihin maihin verrattuna yksi suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisen kuluttajaosuustoiminnan erikoisuuksia. Sekä KK:n jäsenosuusliikkeiden että SOK:n jäsenosuuskauppojen jäsenmäärät olivat lähes yhtä suuret, samoin olivat niiden markkinaosuudet. Niiden yhteinen markkinaosuus lähenteli 50 prosenttia.

Vähittäiskauppa oli Suomessa jakautunut neljään selvään ryhmään. Oli kaksi osuustoiminnallista kaupparyhmää ja niiden lisäksi yksityiset K-kauppiat ja heidän omistamansa Kesko sekä yksityisten tukkukauppioiden omistama Tuko ja sen asiakkaina ”villit” kauppiat. Tämä asetelma ei pääpiirteiltään ollut muuttunut kovinkaan paljon siihen mennessä, kun siirryin E-Instituutista eli E-liikkeen ammatti- ja johtamiskoulutuksen keskuksesta 1980-luvun alussa KK:n palvelukseen.

Kummankin osuustoiminnallisen kaupparyhmän sisällä sen sijaan tapahtui paljon, kuten tapahtui paljon myös valtakunnan demografiassa ihmisten muuttaessa työn perässä kaupunkeihin ja ulkomaille, lähinnä Ruotsiin. Kummassakin osuustoiminnallisessa kaupparyhmässä se merkitsi satojen myymälöiden muuttumista asiakaskadon vuoksi kannattamattomiksi. Suppeiden valikoimien paikallisten myymälöiden kannattavuusongelmiin vaikutti negatiivisesti myös kiihtynyt autoistuminen, mikä merkitsi mm. sitä, että kuluttajat hakeutuivat autoillaan suurempien ja monipuolisempien valikoimien perään.

Kummassakin osuustoiminnallisessa kaupparyhmässä ymmärrettiin, että kehitys vaatii suuria rakenteellisia uudistuksia. Osittain sitä oli alkanut tapahtua ’itsestään’ osuuskuntien joutuessa yksi toisensa jälkeen kannatusvaikeuksiin ja sulautuessa siksi naapuriosuuskuntiin. Toinen vastaus kannattavuuskehitykseen oli myymälöiden ketjuttaminen ja ketjujen brändääminen. Se merkitsi samalla osuustoiminnallisten tukkukauppojen luonteen muuttumista keskusliikkeiksi. Ne ottivat lisääntyvästi keskitettyä vastuuta myymäläketjujen tuotevalikoimien hiomisessa sekä niiden markkinoinnin ja mainonnan suunnittelussa.

Kaj Ilmonen ei tullut minun elämäni KK:n myötä, vaan se oli tapahtunut jo aikaisemmin. Helsingissä vaikutti 60-luvulla - ja vielä pitkään myöhemminkin - puoluepoliittisesti sitoutumaton sosialistinen keskusteluseura Faros. Sen tarjoaman esimerkin innoittamana Tampereelle perustettiin samanlainen keskusteluseura Särämä. Tämä oli se konteksti, jossa tutustuin Kaj Ilmoseen.

Kaj otti minuun yhteyttä 1970-luvun alussa ja kertoi KK:n etsivän palvelukseensa kuluttajapolitiikan tutkijaa. Kun hän tiesi minun olevan töissä E-liikkeessä, silloin E-Instituutissa. Kaj kysyi, mitä tiedän KK:sta. Se oli pitkä puhelu, kerroin aika paljon. Keskustelu päättyi siihen, että Kaj päätti hakea paikkaa. Minä puolestani totesin, että en ole asiassa päätöksen tekijä, mutta jos minulta kysytään, niin voin suositella. Kaj haki tointa ja sa sen. Vuonna 1968 Kustannusyhtiö Tammi, joka oli pääosin KK:n omistama, oli Ilkka Taipaleen ja minun aloitteen pohjalta perustanut

Huutomerkki-pamfletti-sarjan, joka oli lähtenyt liikkeelle erittäin vauhdikkaasti. Vuonna 1973 sarjassa julkaistiin Kaj Ilmosen ja minun yhdessä tekemä pamfletti Kuluttakoon ken voi.

Kuluttajapolitiikka oli niinä vuosina nouseva politiikka-alue. Oman historiansa ja omien toimintamuotojensa takia E-liike - KK:laisen osuuskauppaliikkeen yhteinen E-tunnus omaksuttiin 1970-luvulla 'edistysmielinen' sanan symboliksi - koki kuluttajapolitiikan olevan luonteva osa omaa toimintaansa.

Kuluttajaneuvontaa KK oli harjoittanut olemassaolonsa alkuvuosikymmeniltä alkaen etenkin Kuluttaja-lehden (myöhemmin Me-lehden) palstoilla. Sillä oli ollut vahva osuus myös KK:n 'Naiset mukaan!' -toiminnassa. Kun poliittinen tai valtiollinen kuluttajapolitiikka alkoi 1960-1970-lukujen vaihteessa tehdä tuloaan, niin KK:ssa koettiin luontevaksi, että ollaan siinä vahvasti mukana. KK:n kuluttajapoliittinen toiminta merkitsi tietysti ennen kaikkea kaiken kehittyvän kuluttajapoliittisen lainsäädännön tarkkaa vahtimista ja lausuntojen/kannanottojen valmistelua asianomaisille ministeriöille. KK oli näissä asioissa myös aloitteellinen ja saikin liikkeelle monia hyviä lakialoitteita. KK seurasi varsinkin Ruotsin, mutta myös Tanskan ja Norjan kuluttajapoliittisen lainsäädännön kehitystä. Jo ennen kuin Suomesta oli tullut EU:n liitännäisjäsen, KK oli mukana siinä Brysselissä tapahtuneessa vaikuttamispolitiikassa, eli lobbauksessa ja kantojen valmistelussa, jossa mukana oli meidän kannaltamme tärkeänä organisaationa myös Ruotsin Kooperatiiva Förbundet KF.

Kaj Ilmonen oli päättänyt väitellä tohtoriksi ja hän oli tässä tarkoituksessa alkanut periaatteessa vapaa-ajallaan - valmistella väitöskirjaansa. Hänen tutkimuskohteensa oli kaupan jäsenten suhde ja sen kehittyminen E-osuuskauppaliikkeessä osuustoiminnan alkua ajoilta 1980-luvulle. Kun minä siirryin KK:n palvelukseen, minusta tuli Kaj'n esimies. Hänen tutkimuksensa ei käsitellyt suoranaisesti kuluttajapolitiikkaa, mutta mielenkiintoisella tavalla sitä taustaa, jossa paitsi kauppaa, myös kuluttajapolitiikkaa harrastava E-liike oli kehittynyt. Tämän vuoksi pidin tärkeänä, että Kaj keskittyi väitöskirjaansa. Niin tapahtui ja hän puolusti väitöskirjaansa Tampereen yliopistossa kesäkuussa 1984.

Ajatus osuustoiminnallisen tieteellisen seuran perustamisesta alkoi sitten oikeastaan automaattisesti kummitella Kaj'n ja minun keskusteluissa. Voi olla, että Kaj'n ja minun motiiveissa lähteä edistämään hanketta oli painotusero. Kaj lienee ajatellut ensisijaisesti sitä, että perustettava tiedejärjestö kokoaisi tutkijoita kaikista yliopistoista ja korkeakouluista kiinnostumaan osuustoimintaan kohdistuvasta tutkimuksesta ja tekemään sitä.

Minun ensisijainen motiivini oli vahvasti Helsingin yliopistoon kohdistuva lobbaus, että se turvaisi Osuustoiminnan tutkimukselle ja opetukselle kunnolliset edellytykset. Huoli toimintaedellytyksistä oli todellinen, sillä ilmassa liikkui tieto tai huhu, että laitos-

ta johtavan professori Vesa Laakkosen jäätyä eläkkeelle virkaa ei enää täytettäisi. Virka oli alun perin lahjoitusprofessori, jonka lahjoittajia olivat olleet KK ja OTK. Tämä merkitsi myös sitä, että yritin aktiivisesti saada myös SOK:n tukemaan pelastamishanketta, jollaisena se näyttäytyi minun mielikuvissani.

Kaj ehdotti, että perustettavan tieteellisen seuran nimi ei olisi vain osuustoimintatutkimuksen seura, vaan että se olisi avarammin osuustoiminnan ja muun taloudellisen yhteistoiminnan tutkimuksen seura. Minun oli helppo yhtyä tähän ajatukseen ja oivalsin heti sen kaukonäköisyyden.

Vuosien varrella ajatukseni siitä, mikä paikka osuustoiminnalla on järkevässä yhteiskunnassa, ovat täsmentyneet ja jäsentyneet. Nykyisin ajattelen, että moderni demokraattinen yhteiskunta on hyvinvointiyhteiskunta joka koostuu kahdesta erillisestä elementistä hyvinvointivaltioista ja sopimusyhteiskunnasta

Pidän erittäin toivottava, että käyttämämme kieli kehittyisi niin, että hyvinvointivaltio-sanaa ei käytettäisi enää koskaan hyvinvointi-yhteiskunta-sanan synonyymina. Hyvinvointi-valtiolla tarkoitan kaikkia niitä instituutioita, jotka on säädetty laeilla edistämään yksittäisten ihmisten ja koko väestön hyvinvointia. Hyvinvointi-yhteiskunnan toinen elementti on sopimusyhteiskunta, jonka voi mielellään nähdä osana (klassista!) kansalaisyhteiskuntaa, mutta hyvinvoinnin perspektiivissä sen ehdottomasti tärkeimpänä osana. Sopimus-yhteiskunnassa muotoutuvat ne efektiiviset erot ja kuilut, jotka ovat pääomatulojen ja palkkatulojen välillä ja erilaisen palkansaajaryhmien tulojen välillä. Nykyään poliittisessa retoriikassa pidetään luonnollisena korostaa tasa-arvo-retoriikassa myös tuloerojen tasoittamista, mitä on pidettävä suurena yhteiskunnallisena edistysaskeleena, koska aikaisemmin suuriakin tuloeroja pidettiin luonnollisina.

Osuustoiminta on osa kansalaisyhteiskunnassa tapahtuvaa ihmisten toimintaa. Kannattaa kuitenkin pitää mielessä, että kansalaisyhteiskunnassa on paljon kaikenlaisia järjestöjä ja säätiöitä ja voittoa tavoittelemattomia osakeyhtiöitä, joiden nimenomaisena tarkoituksena on jonkin hyvinvointipalvelun tuottaminen. Pidän Kaj'n väitöskirjaan tutustumista oikein hyödyllisenä myös tämän päivän osuustoimintatutkijoille. Se, miten Kaj pysyi uskollisena väitöskirjansa metodologialle, käy ilmi hänen myöhemmästä tuotannostaan Jyväskylän yliopiston sosiologian professorina. Listaan tähän hänen julkaisujaan:

- Tarpeiden järjestelmä ja järjestelmän tarpeet
KK 1985
- Tavaroiden taikamaailma: Sosiologinen avaus kulutukseen
Vastapaino 1993
- Kaj Ilmonen (toim.)
Kestävyyskoe – Kirjoituksia 90-luvun Suomesta
Vastapaino 1993
- Moderniteetti ja moraali
Gaudeamus 1998

- Kaj Ilmonen – Matti Siisiäinen
Uudet ja vanhat liikkeet
Vastapaino 1998
- Kaj Ilmonen (toim.)
Sosiaalinen pääoma ja luottamus
SoPhi42
Jyväskylän yliopisto 2000
- Kaj Ilmonen & Kimmo Jokinen
Luottamus modernissa maailmassa
Jyväskylän yliopisto 2002
- Kaj Ilmonen (edit)
A Social and Economic Theory of Consumption
kirjoittajat:
Pekka Sulkunen
Jukka Gronow
Arto Noro
Keijo Rahkonen
Alan Warde
Translated by David Kivinen
Palgrave Mac Millan 2011
- Kajin väitöskirja julkaistiin myös englanniksi nimellä
The Enigma of Membership
KK, Helsinki and Kooperativa Institutet, Stockholm 198

Kalevi Suomela, synt. 4.2.1939 Helsingissä

TYÖ- JA MUU HISTORIANI OSUUSTOIMINNAN PARISSA

Oi. Elannon konttoripäällikkö, myöhemmin pääjohtaja Ylermi Runko palkkasi minut hallinnon rationalisointi -tehtäviin kesäkuun alusta vuonna 1960. Elantoon oli hankittu yksi maamme ensimmäisistä tietokoneista. Tietojenkäsittelyssä oltiin siirtymässä tietokoneaikaan. Vuosikymmenen puolivälissä sain nimityksen jäsensuhde-jaoston päälliköksi.

Kulutusosuuskuntien Keskusliitto KK:n valistusosaston päällikkö Sakari Kiuru teki 60-luvun lopulla suunnitelman E-Instituutin perustamisesta sekä KK:n osuuskaup-pakoulun ja kirjeopiston toimintojen yhdistämisestä siihen. E-Instituutista oltiin tekemässä moderni ammattiosaamisen ja johtamisen oppilaitos koko kaupparyhmän henkilöstöä varten myyjistä aina Osuustukkukauppa OTK:n ylimpiin johtajiin. Sakari Kiuru nimitettiin E-Instituutin rehtoriksi. Hänen aloitteestaan otin vastaan laitoksen koulutus suunnittelijan toimen. Työsuhteeni alkoi tammikuussa 1970.

Vuosikymmenen lopulla sain tarjouksen ottaa vastaan KK:n kuluttajapoliittisen osaston päällikön tehtävän ja toimia samalla KK:n toimitusjohtajan varamiehenä. Se työsuhte alkoi vuoden 1979 syksyllä. Toimitusjohtaja Niilo Hämäläisen jäätyä eläkkeelle minusta tuli eräiden vaiheiden jälkeen 1990-luvun alkuvuosiin asti KK:n viimeinen toimeenpaneva johtaja, CEO, klassisella tittelillä pääsihteeri.

Kaupparyhmän strateginen johtaminen oli siirretty jo 1970-luvulla KK:lta OTK:lle, jolloin KK:lle olivat jääneet lähinnä valistuksen ja suhdetoiminnan tehtävät. Taloudelliset vaikeudet vaivasivat E-liikettä pahasti 1980-luvulla, joita päihittämään päätettiin tehdä suuri fuusio vuonna 1983. Niin syntyi valtakunnallinen osuuskunta EKA yhdistämällä 39 osuusliikettä ja OTK. Kaupparyhmän suurin osuusliike, Elanto, jäi kuitenkin fuusion ulkopuolelle.

Taloudelliset vaikeudet eivät kuitenkaan hellittäneet, vaan pahenivat, mutta KK:l-la oli vanhojen liiketoimintojensa ansiosta (mm. Sivenin Koneliike ja oma arkkitehti-osastonsa) varallisuutta ja vahva tase. KK päätettiinkin purkaa lähinnä sen vuoksi, että sen varallisuus siirtyisi jäsenille, eli vahvistamaan EKA:n ja Elannon taseita.

Ehdotin tuossa vaiheessa SOK:n pääjohtaja Jere Lahdelle - lähinnä SOK:n ja EKA:n hyvin toimineiden yhteistyöhankeiden, Meira Oy:n ja Inex-partners Oy:n, innoittamana - että SOK, EKA ja Elanto perustaisivat yhteisen Kuluttajaosuustoiminnan liiton vastaamaan suhteiden hoitamisesta Kansainväliseen Osuustoimintaliittoon ICA (International Co-operative Alliance) sekä mahdollisesti joistakin yhteisesti soveltavista suhdetoiminta- ja valistustehtävistä kotimaassa. Tämä ehdotus toteutui vuoden 1992 alusta, jolloin siirryin tuon yhdistyksen palvelukseen tutkimus- ja viestintäjohtajan tehtävään. Jäin siitä tehtävästä varhaiseläkkeelle vuonna 1995.

Toimintani Kooperatiivi ry:ssä käy ilmi yhdistyksen varhaisvaiheista kirjoittamistani artikkeleista. Olen ollut kaikki yhdistyksen hiljaisetkin vuodet yhdistyksen johtokunnan jäsen ja tunnen suurta iloa sen toiminnan aktivoitumisesta.

TAPANI KÖPPÄ
Valtiotieteen tohtori

KOOPERATIIVIN KRONIKKA 1984–2004

Yksi lähestymistapa osuustoimintaan yrityksenä, yhteisönä, niitä yhdistävänä ideana tai muutoin vain koettuna samassa veneessä soutamisena, on tutkimus. Tutkijoiden kokemus yhteisestä kiinnostuksesta osuustoimintaan voi kertoa asioita, jotka auttavat ymmärtämään ilmiötä tai jopa vaikuttamaan sen kehitykseen.

Siksi Kooperatiivin kronikan alkuun tulee pieni lukupaketti osuustoiminnasta yhdistyksen syntyvaiheilta. Toki aiheesta löytyy tutkimustietoa myös syvempää tarkastelua varten (Kuisma et al, 1999) ja lyhyt johdatus aiheeseen (Seppelin 2000).

Osuustoiminnan määritelmissä viitataan osuuskuntiin yrityksinä ja yhteisinä. Niinpä osuustoiminnan asemaa yhteiskunnassa on syytä tarkastella sekä taloustoiminnan että sosiaalisten instituutioiden suunnilta. Osuustoiminnalliset yritykset olivat 1970–1980-lukujen vaihteessa järjestäytyneet pellervolaisiin, edistysmielisiin ja ruotsinkielisiin keskusjärjestöihin. Tuottajaosuuskunnilla oli läheiset suhteet tuottajajärjestöihin ja kuluttajaosuuskunnilla kuluttajaväestön järjestäytymiseen.

OSUUSTOIMINTA 1980-LUVULLE: TUTUSTA YMPÄRISTÖSTÄ MUUTOSTA KOHTI

OSUUSKUNNILLA VAKAUTTA ALUE- JA KANSANTALOUTEEN

Osuustoiminnan merkitys Suomen kansantaloudelle oli 1980-luvun alussa huomattava. Se oli isojen osuustoimintayritysten alueellista ja toimialakohtaista vaikuttamista. Kaupungistuminen ja teollistuminen lisäsivät painetta osuuskuntien kilpailukyvyyn parantamiseen yrityskokoa suurentamalla ja suuntaamalla palveluja kasvavan kaupunkiväestön tarpeisiin. Muuttuvassa toimintaympäristössä osuuskunnat pystyivät säilyttämään markkinaosuutensa keskeisillä toimialoillaan alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Osuuspankit onnistuivat tässä tehtävässä ja vakiinnuttivat asemiaan erityisesti asuntomarkkinoilla ja yritysten luototuksessa. Myös keskinäiset vakuutusyhtiöt, joiden lähtökohdat olivat tukevasti maaseudulla, menestyivät kaupunkiväestönkin vakuutus- turvan tuottamisessa. Valio ja osuusmeijerit säilyttivät asemansa markkinajohtajina maidonhankinnassa ja meijerituotteiden valmistuksessa. Osuusteurastamot olivat maa- kuntien lihanjalostusteollisuuden ykköstoimijoita. Hankkija ja osuuskaupat kilpailivat

keskenään tuottajien viljakaupassa, kone- ja tarvikkehankinnoissa. Yksityiskaupat saivat kilpailusta myös osansa.

Kuluttajaosuustoiminnassa SOK ja osuuskaupat kilpailivat markkinaosuuksista E-osuusliikkeitten ja yksityisten K-kauppojen kanssa. Metsäliitto tarjosi puukauppaa ja -teollisuutta harjoittavan osuustoiminnallisen vaihtoehdon yksityisen ja valtion omistaman yritystoiminnan rinnalle. Kuten Valion maidonjalostus myös puunjalostustuotteiden vienti toi ulkomaankauppaan osuustoiminnallista lisäarvoa. (Seppelin 2000, ss. 60–70).

JÄSENTEN LIIKKEESTÄ MARKKINAVOIMAKSI

Osuustoiminnallisten yhteisöjen hallintorakenne oli moniportainen: perusosuuskunnat, alueelliset osuustoimintaliitot, valtakunnalliset keskusliitot ja järjestöt. Moniportaisen hallinnon rasitteiksi koettiin päätöksenteon hitaus ja kalliit kulut. Myös jäsensuhteen perusteet joutuivat uudelleenarvioitaviksi markkinakilpailun nostaessa asiakkuushyödyn jäsenten aatteellisen sitoutumisen edelle. Toimivan johdon ja luottamushallinnon yhteentörmäyksiltäkään ei välttytty, kun 1980-luvulta alkaneet ja 1990-luvulle jatkuneet saneeraus- ja uudistustoimet myllersivät isojen osuuskuntien johtamista ja palvelukonsepteja.

Kaupungistuminen aiheutti edustuksellisuuteen kohdistuvia paineita osuuskuntien ja niiden keskusjärjestöjen hallintoon. Kilpailijat ja osuustoimintaan ennakkoluuloisesti suhtautuvat kuluttajat saattoivat leimata osuustoiminnan vanhentuneeksi yritysmuodoksi; maalaisten juttuna tai vasemmistolaisen politiikan linnakkeena. Vielä 1980-luvulle tullessa iskulause ”kenen joukoissa seisot, kenen kassia kannat” muistutti menneistä rintamista ja jaosta yksityiskauppoihin, pellervolaiseen tai edistysmieliseen osuustoimintaan. Iskulauseet hiipuiivat markkinakilpailussa toisarvoiseksi tai kaksiteräiseksi valttikortiksi.

TUTKIMUS JA KOETOIMINTA JÄSENETUINA

Tutkimuksen rooli on ollut huomionarvoinen suomalaisen osuustoimintaliikkeen johtamis- ja kehittämisvälineenä. Koe- ja kehittämistoiminnan tuloksia on välitetty käytäntöön. Niillä on parannettu tuotteiden ja palvelun laatua, jalostettu viljalajikkeita, testattu elintarvike- ja muita kulutustuotteita. Valion laboratoriot saivat huomiota osallisuudesta kemian Nobel-palkintoon A. I. Virtasen tutkimustyön kautta.

Sekä pellervolainen että edistysmielinen osuustoiminta olivat keskusjärjestöinä tuottaneet jäsenyhteisöilleen korkeatasoista markkinatutkimusta jo 1930-luvulta alkaen. Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitos PSM ja Kansan markkinatutkimuslaitos/Työväen taloudellinen tutkimuslaitos TTT tuottivat osuuskunnille liiketaloutta suoraan palvelevaa tietoa. Tutkimustietoa tuotettiin myös taustayhteisöjen tärkeiksi kokemista talous- tai yhteiskuntapoliittisista kysymyksistä. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT (nykyinen Pellervon taloustutkimus) perustettiin vuonna 1979 vahvistamaan ja profiloimaan PSM:ssä harjoitettua talous- ja yhteiskuntapoliittista tutkimustoimintaa.

Osuustoiminnalliset yritykset ja yhteisöt ovat tuottaneet toiminnastaan tutkimustietoa myös yritys- ja henkilöhistorioiden muodossa. Nämä ovat palvelleet osuustoiminnan koulutus- ja opetustarpeita.

KÄYTÄNNÖSSÄ SE KYLLÄ TOIMII, MUTTA ENTÄS TEORIA – OSUUSTOIMINTA OPPIALANA

Osuustoiminnan akateeminen tutkimus ja opetus juontaa juurensa 1890-luvun lopulle tohtori Hannes Gebhardin luentoisiin ”Maanviljelijöiden yhteistoiminnasta ulkomailla”, joita hän piti Helsingin yliopiston kesäkursseilla. Tutkintoaineeksi osuustoiminta hyväksyttiin Kansalaiskorkeakouluun 1920-luvun alussa. Tämä tapahtui korkeakoulun kannatusyhdistykseen osallistuneiden osuustoimintaorganisaatioiden vaatimuksesta. Kun Kansalaiskorkeakoulu Yhteiskunnalliseksi korkeakouluksi nimensä muuttaneena siirtyi Helsingistä Tampereelle vuonna 1957, korkeakoulun kannatusyhdistys siirsi tukensa Helsingin yliopistolle osuustoiminnan opetukseen käytettäväksi.

Osuustoimintaopin opetus käynnistyi tutkimusassistentin voimin maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa. Keskustelu oppialan sijoittumisesta johti osuustoiminnallisten yhteisöjen lahjoitukseen professorin viran perustamista varten Helsingin yliopistolle vuonna 1966. Professori, akateemikko Heikki Wariksen arvovalta vaikutti ratkaisevasti osuustoimintaopin sijoittamiseen valtiotieteelliseen tiedekuntaan sosiaalipolitiikan erityisalana. Vuonna 1978 osuustoiminnalliset yhteisöt täydensivät tukeaan lahjoittamalla yliopistolle varat osuustoimintaopin lehtorin virkaa varten. (Ks. Köppä et al. 2008).

Osuustoimintaopin laitos vastasi osuustoiminnan peruskurssin ja muutaman sivuainejakson järjestämisestä valtiotieteellisen ja maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan opiskelijoille. Lisäksi ohjattiin tiedekuntien opiskelijoiden opinnäytetöitä ja jatkotutkimuksen suorittamia eri yliopistoihin. Osuustoimintayhteisöjen toimihenkilöille järjestettiin toimihenkilökurseja. Näistä jouduttiin kuitenkin luopumaan kysynnän hiipumisen takia.

OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUS: AKANVIRTOJA YHTEISKUNTA- TALOUDELLISEN TUTKIMUKSEN VALTAVIRRASSA

Keskeisiä yhteiskuntatutkimuksen aihepiirejä 1970-luvun Suomessa olivat tasa-arvo ja demokratia. Tutkimuskeskustelussa yhteiskunta-talouden ”mannerlaattojen” eli julkisen vallan, kansalaisyhteiskunnan ja markkinatalouden välisten suhteiden muutokset sivusivat myös osuustoiminnalle tärkeitä kysymyksiä. Esimerkiksi professori Ilkka Heiskanen (1977) tarkasteli osuustoimintaa kansalaistoimintaan ja kollektiiviseen hallintajärjestelmään kuuluvana toimintana. Hän huomautti myös osuustoiminnan kuulumisesta markkinatalouteen ja liityntöihin julkisiin sääntely- ja tukijärjestelmiin.

Kaj Ilmosen väitöskirja ”Jäsenet ja jäsenten liike” maastoutui Heiskanen järjestelmäkontekstiin osuustoiminnan suunnalta. Ilmonen tarkasteli E-osuuskauppaliikettä suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa ja totesi, kuinka vuosikymmenten kuluessa jäsenkunta vieraantui liikkeestään. Osuuskauppaliikkeen merkitys työväenliikkeen osana heikkeni ja jäsenen asema liukui toimihenkilöille sekä keskusliikkeille.

Maa- ja metsätalouden osuustoimintatutkimus oli vahvasti markkinatutkimuspainotteista. Yritysmuoto ei noussut esiin tieteellisessä keskustelussa. Institutionaalisen taloustieteen mukana kiinnostus kuitenkin heräsi myös osuuskuntaan yritysmuotona. Arkinen osuustoiminta alkoi houkuttaa myös opinnäytetöiden tekijöitä. Keskustelua yhteistoiminnan edistämisestä maatilatalouden välineenä oli käyty julkisuudessaakin

akateemikko Nils Westermarckin johtamien ja Sitran rahoittamien maatalouden korerengas- ja yhteisnavettakokeilujen tiimoilta. Hyvistä kokeilutuloksista ja periaatteellisesta yhteistoimintamyönteisyydestä huolimatta käytännöt eivät edenneet asenne- ja tapakulttuurin karikoissa puheista tekoihin.

Maaseutusosiologian ja aluetieteiden tutkimuksissa huomiota saivat tasa-arvonäkökulman lisäksi paikallisyhteisöjä koskevat tutkimusaiheet. PSM/PTT:ssä toteutettu tutkimus naisten asemasta maataloudessa johti merkittäviin parannuksiin maatalon emäntien työeläketurvassa (Köppä, Siiskonen & Parviainen 1982). Tutkimustulosten pohjalta syntyi keskustelua myös emäntien vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä järjestöjen, erityisesti osuuskuntien hallinnossa. Kylätoiminnan kehittämisessä yliopistotutkijoiden rooli nousi keskeiseksi, kun he tukivat paikallista yhteistoimintaa levittämällä hyviä käytäntöjä ja edistämällä verkostoitumista (ks. esim. Hyryläinen 1994).

KOHTI KOOPERATIIVIA

KANSAINVÄLISET TUTKIMUSYHTEYDET

Kansainväliset kontaktit osuustoiminnan tutkijoihin kuuluivat keskeisesti Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen toimintaan. Professori Vesa Laakkonen osallistui Kansainvälisen Osuustoimintaliiton ICA:n tutkimuspäälliköiden tapaamisiin. ICA:n tutkimusryhmään kuului yliopistojen ja osuustoiminnan tutkimuslaitosten edustajia kymmenistä maista ja kaikista maanosista. Osuustoimintaopin laitoksen eräänlaisena lähettiläänä jatko-opintoja Saksassa harjoittanut Juhani Laurinkari oli tärkeä linkki. Hänen kauttaan rakentui tutkimusyhteyksiä saksankielisten maiden osuustoimintatutkijoihin ja yliopistoihin.

Myös johtaja Kalevi Suomela osallistui Kulutusosuuskuntien Keskusliiton KK:n edustajana ICA:n tutkimuskomitean (Research Officer Group) työskentelyyn. Keskustelua osuustoiminnasta innoitti erityisesti kanadalaisen osuustoimintavaikuttajan A. F. Laidlaw'n esittämä raportti Osuuskunnat vuonna 2000, jonka hän esitteli Kansainvälisen osuustoimintaliiton yleiskokoukselle Moskovassa (Laidlaw 1980).

Ruotsissa näkökohtia koeteltiin käytäntöön, sillä 1980-luvun alussa käytiin komiteamietinnön pohjalta laaja keskustelu osuustoiminnasta, sen asemasta taloudessa ja yhteiskunnassa sekä kehittämisestä. Ruotsissa tutkijoita kiinnostivat myös perinteisten suurten osuuskuntien ulkopuolelle syntyneet uudet osuuskunnat (ekonomiska föreningar) kuten lapsiperheiden perustamat päiväkotiyhdistykset.

KESKUSTELU TUTKIJAYHDISTYKSESTÄ - ESIKUVANA RUOTSI

Ajatus osuustoiminnan tutkijayhdistyksen perustamisesta tuli ruotsalaisilta, joiden kanssa suomalaisilla tutkijoilla oli tiiviit yhteydet. Yhteiskuntatieteiden tohtori Kaj Ilmonen, joka tuolloin toimi TTT:n tutkijana sai KK:n johtajan Kalevi Suomelan tuekseen tutkijayhdistyksen perustamisajatukselle. Professori Vesa Laakkosen ja Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen kanta asiaan oli myös myönteinen. Osuustoiminnan aatteellisille järjestöille tieto tutkijayhdistyksen perustamisesta kanavoitui käytännössä osuustoimintaopin laitoksen tutkimusrahaston kautta, jonka hoitokunnan työhön osuustoimintajärjestöt osallistuivat. Järjestöissä tutkijoiden aloitetta pidettiin tervet-

leena, koska sen toivottiin tuovan myös osuustoimintaopin laitokselle uusia virikkeitä ja huomiota yliopiston sisällä.

Tutkijayhdistyksen perustamistoimia valmisteltiin Kaj Ilmosen koolle kutsussa alustavassa kokouksessa, joka pidettiin Kulutusosuustoiminnan Keskusliitossa 5.10.1984. Kokoukseen osallistuivat Pellervosta Jukka Jääskeläinen, Kulutusosuustoiminnan Keskusliitosta Kalevi Suomela, Työväen Taloudellisesta Tutkimuslaitoksesta Mika Pantzar ja Kaj Ilmonen sekä Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitokselta Tapani Köppä ja opiskelija Juha Pääkkönen. Kokoonkutsujana ja kokouksen sihteerinä toimi Kaj Ilmonen ja puheenjohtajana Kalevi Suomela.

Kokoukseen oli kutsuttu asiantuntijaksi ruotsalaisen Föreningen Kooperativa Studier -yhdistyksen puheenjohtaja ja Kooperativa Institutetin johtaja Sven-Åke Böök. Hän kertoi Ruotsin tutkijayhdistyksestä ja sen toiminnasta. Hänen mukaansa osuustoimintatutkimus oli Ruotsissa vielä 1970-luvulla vähäistä ja rajoittui valtiotieteiden piiriin. Kiinnostus laajeni 1980-luvun alussa sosiologiaan, pedagogiikkaan ja yritystalouteen. Kiinnostusta aihepiiriin lisäsivät Kooperativa Institutetin perustaminen, osuustoiminnalliset komiteamietinnöt ja paradigmien muuttuminen. Tutkijoiden yhdistys, Föreningen Kooperativa Studier, vaikutti tärkeänä osatekijänä tutkimuksen vilkastumiseen. Yhdistys järjesti alueseminaareja, työryhmätoimintaa, kesäkursseja, julkaisi jäsenlehteä ja vuosikirjaa. Se myös etsi yhteiskunnallisia rahallisia lähteitä tutkimukselle ja solmi kansainvälisiä kontakteja. Kooperativa institutetin tuella yhdistyksen toiminta oli saatu nopeasti vauhtiin, sillä syksyllä 1984 yhdistyksessä oli 230 jäsentä; puolet tutkijoita, puolet maallikoita.

Keskustelussa todettiin, etteivät edellytykset tutkijayhdistykselle ole Suomessa samat kuin Ruotsissa. Suomessa ei ollut Kooperativa Institutetin tapaista tutkimusyksikköä. Myöskään osuustoimintaopin laitos ei ollut täyttänyt Helsingin yliopistossa siihen kohdistettuja odotuksia. Todettiin kuitenkin, että osuustoiminnan aatteelliset järjestöt voivat antaa toiminnalle niin aineellista kuin toiminnallista tukea, kukin kykynsä ja halunsa mukaan. Ajateltiin, että osuustoimintatutkijoiden yhdistyksen tulisi olla monitieteinen ja mahdollisimman laaja-alainen. Sen tulisi perustua henkilöjäsenyyteen ja lähteä mielenkiinnosta tutkimusta kohtaan. Perustavaa kokousta valmistelemaan sääntöryhmään nimettiin Jukka Jääskeläinen (Pellervo-Seura), Tapani Köppä (HY), Kalevi Suomela (KK) ja Kaj Ilmonen (TTT).

KOOPERATIIVIN PERUSTAMINEN 6.5.1985

Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seuran Kooperatiivin perustava kokous pidettiin Pellervo-Seurassa 6.5.1985. Nimi Kooperatiivi oli jo valikoitunut seuran työnimeksi, epäilemättä Ruotsin esimerkkiä noudattaen, mutta myös yhteistoiminnan laajaa sisältömerkitystä korostaen. Osuustoiminnan aatteelliset järjestöt ja Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitos ottivat päävastuun uuden yhdistyksen järjestäytymisen ja viranomaisyhteyksien vaatimien hallintorutiinien täytäntöönpanosta.

Kokouksen avasi valmistelevan ryhmän jäsen Jukka Jääskeläinen Pellervo-Seurasta, joka myös toimi kokouksen sihteerinä. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin valtiotieteen tohtori Juhani Tauriainen Pellervo-Seurasta.

Kokouksessa keskusteltiin Kalevi Suomelan alustuksen pohjalta yhdistyksen tarpeellisuudesta, tavoitteista, toiminnasta ja jäsenyyden perusteista. Erityisesti Kooperatiivin haluttiin edistävän käytännön elämän ja tutkimuksen yhteyksiä.

Kooperatiivin perustamisesta laadittiin tiedote, jota jaettiin osuustoiminnallisten järjestöjen ja yliopiston laitosten käyttöön kiinnostuksen herättämiseksi ja Kooperatiiviin liittymistä varten.

Reilun vuoden päästä 20.11.1986 Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan seura Kooperatiivi r.y., ruotsiksi Kooperatiivi, sällskapet för ekonomiskt samarbete och kooperativ forskning r.f. merkittiin yhdistysrekisteriin. Yhdistys oli juridisesti olemassa.

KATSAUS TOIMINTAAN 1986-1989

ENSI ASKELEITA JA UUSIA IDEOITA

Kooperatiivin johtokunta kokoontui vuonna 1985 kolme kertaa. Kokouksissa päätettiin tiedostuslehden aloittamisesta, sovittiin ensimmäisestä tutkijaseminaarista ja muista käytännöistä. Seminaari oli sitten SOK:ssa ja yhdyshenkilönä järjestösihteeri Eero Peltonen.

Osuustoiminnan aatteellisten järjestöjen asiantuntija-apu oli merkittävää Kooperatiivin hallinnollisten velvoitteiden ja käytännön tehtävien hoitamiseksi. Puheenjohtaja Juhani Tauriainen rooli oli toiminnan koordinoinnissa keskeinen. Hänen työparinaan ensimmäisenä sihteerinä toimi Jukka Jääskeläinen.

Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen tutkimusrahaston hoitokunta oli osuustoimintajärjestöjen linkki yliopistotutkimukseen. Kooperatiivin puheenjohtaja Juhani Tauriainen ja Kooperatiivin johtokunnan nimeämä rahastonhoitaja Kauko Nyroos Kuluttajaosuustoiminnan Keskusliitosta kuuluivat tutkimusrahaston hoitokuntaan. Tutkimusrahaston tuella osuustoimintaopin laitos toteutti mm. tutkimuksen maatalousosuustoiminnasta Pohjoismaissa. Tutkijoina olivat Juhani Tauriainen, Juhani Laurinkari ja Tapani Köppä. Juhani Laurinkari selvitti myös mm. asukastytyväisyyttä Valtakunnalliselle vuokratulo-osuuskunnalle. Marja-Liisa Anttalainen tutki naisten tasa-arvoa ammattiyhdistystoiminnassa.

Ensimmäisiä yhteydenottoja kentältä saatiin jo Kooperatiivin johtokunnan ensimmäiseen kokoukseen. Kalevi Suomelalle oli välitetty kirje suunnitelmasta, jossa kysyttiin asiantuntija-apua työosuuskuntien perustamiseen. Toimialoina olivat atk-ohjelmalvelujen tuottaminen, eläkeläisten puutyöverstas-osuuskunta, näyttelyosuuskunta kotiteollisuus- ja käsityönäyttelyä varten. Aloite liittyi Pohjan kunnan pyrkimykseen Fiskarsin vanhan ruukkimiljöön elävöittämiseen. Sitä visioitiin paikallisen yhteistoiminnan voimin rakentuvaksi taide-, käsityö- ja matkailukohteeksi. Talkoohenkeä elvytettiin uusosuustoiminnaksi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus oli Fiskarsin taide- ja käsityöyrittäjäkurssien järjestäjänä. Nykyisin Fiskarsin ruukkimiljöö on maankuulu taiteen, käsityön ja muotoilun matkailukohteena.

Professori Vesa Laakkoselle yliopiston kehittämisprojektit olivat tuttuja. Hänet oli pyydetty johtokunnan puheenjohtajaksi ensimmäiset elinkeinoasiamiehet kouluttaneelle työllisyyskurssille, jonka Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus

järjesti työvoimaministeriön rahoituksella. Keskus saattoi yliopistotietoa yhteiskuntaan Heikki Lammen johdolla ennakkoluulottomasti uudistuksiin tarttuen rehtori Ernst Palménin hengessä.

Maaseudun uusien yrittäjien koulutus sisältyi Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen Hartolan, Joutsan ja Sysmän kuntayhteistyöhankkeeseen. Osuustoimintaopin laitokselle avautui näin tilaisuus yrittäjäyhteistyön sisällyttämiseen koulutusohjelmaan. Projektissa oli mukana myös Kunnallisliton asiantuntemus sekä yhteydet kylätoimintaan ja maaseudun kehittämisen valtakunnallisiin aktiviteetteihin. Osuustoiminnan tutkimuksen näkökulmasta kylätoiminnan elvyttämä talkoohenki oli huomionarvoinen ilmiö myös taloudellisen yhteistoiminnan juurtumisen kannalta.

SEMINAARIT, VÄITÖKSET, TUTKIMUSAIHEET

Yhteydenpitoa jäseniin ja samalla uusien jäsenten hankintaa Kooperatiivi hoiti järjestämällä tilaisuuksia ja jakamalla tiedotteita jäsenilleen, sidosryhmilleen ja Helsingin yliopiston laitoksille. Ensimmäisessä tiedotteessa puheenjohtaja Juhani Tauriainen luonnehti uutta yhdistystä foorumina, jolla voidaan keskustella nykyisistä osuuskunnista ja antaa tilaa myös uusille yhteistoiminnan muodoille. Hän myös viittasi yhteistoiminnan vetovoimaan itsekkyyttä ja yksilökeskeisyyttä korostavien muotivirtausten vastapainona eri elämäniloilla - niin talouselämässä, asenteissa kuin viestinnässäkin.

Kooperatiivin tiedote 1/1986 sisälsi osuustoiminta-aiheisten uutuuskirjojen arviointoja ja esittelyjä sekä informaatiota kotimaisista ja kansainvälisistä tutkijatapaamisista, joihin jäsenet olivat osallistuneet (Taulukko 2). HUOM: Tämän julkaisun liitetaulukkoissa enemmän tietoja Kooperatiivin osallisuudesta tutkimusseminaareihin ja -tapahtumiin.

TAULUKKO 1. OSUUSTOIMINTA-AIHEISIA TUTKIMUSJULKAISUJA

Tekijä	Aihe	Yliopisto ja julkaisuvuosi	Esittelijä, arvioija
Kaj Ilmonen	Jäsenet ja jäsenten liike	Tampereen yliopisto 1984	Professori Vesa Laakkonen
Yrjö Louhi oikeustieteen lisensiaattityö	Osuuskuntalain puutteista ja osuustoiminnan ongelmista erityisesti meijeriosuuskuntien kannalta (lisensiaatin-tutkielma)	Vaasan korkeakoulu 1985.	Professori Vesa Laakkonen
Arja Koskivaara-Rautsolan Valtio- ja oikeustieteellinen tiedekunta,	Möglichkeiten und Grenzen der Genossenschaftlichen Zusammenarbeit.	Ludwig-Maximilian -yliopisto. München 1985.	Professori Vesa Laakkonen

TAULUKKO 2. KANSAINVÄLISIÄ TUTKIMUSSEMINAAREJA ULKOMAILLA (ICA) JA SUOMESSA

Järjestäjä/isäntä/teema	Aika ja paikka	Osanottaja, raportoija
Kansainvälinen osuustoimintaliiton ICA:n keskuskomitean kokous.	16.-17.10.1985 USA, Washington DC Teema: ruoka ja osuustoiminta, Yhdysvaltojen maatalouden markkinointiosuuskunnat kotimaassa ja viennissä.	Kalevi Suomela
Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n Research Officer Group jäsenyyden tulevaisuus, brittiläisen osuustoiminnan tila	UK, Manchester, 1985	Kaj Ilmosen esitelmän aiheena oli jäsenyyden kehitysurat ja logiikat.
Kooperatiivi, SOK Osuustoiminnan identiteetti	12.2.1986, SOK:n pääkonttori, Helsinki	Alustajat/ulkomaiset vieraat: Professori Bruce Anderson, Cornell University USA, Sven-Åke Böök, Kooperativa Institutet, Ruotsi, Kent Ottermark, Chalmers Tekniska Högskolan, Ruotsi Alustajat/kotimaiset: Kaj Ilmonen, Tapani Köppä, Veli Lehtinen, Juhani Tauriainen

Seminaareissa päästiin ytimiin. Osuustoiminnan identiteettiseminaarin alustajat käsitteivät vakiintuneiden osuuskuntien kykyä saada joukkoja liikkeelle yhteistoiminnan idean taakse. Nykyajan todellisuus ei enää vastannut alkuaikojen innostusta. Professori Bruce L. Anderson kehotti osuuskuntia hakemaan uusia mahdollisuuksia oman piirin ulkopuolelta kuten asiakkailta, rahoittajilta sekä muulta talouselämältä ja yhteiskunnallisilta vaikuttajilta. Sidosryhmiä palvelemalla osuustoiminta palvelee samalla myös itseään. Sven-Åke Böök arvioi uusien kansanliikeversioiden etenemistä Ruotsissa. Monet niistä elvyttivät sitä samaa yhteistyön henkeä kuin miltä osuustoiminta kasvoi.

Esittelyssä oli myös valtiotieteen lisensiaatin Turto Turtiaisen väitöskirja, jonka aiheena oli maaseudun osuuskassojen perustaminen Keniaan. Turtiainen työskenteli pitkään Maailmanpankin osuustoiminta-asiantuntijana. Väitöskirja oli ensimmäinen suomalainen osuustoimintaa kehitysyhteistyökontekstissa tarkasteleva väitöskirja. Tätä teemaa Kooperatiivi on johdonmukaisesti jatkanut.

Valtiotieteen lisensiaatin Raija Volkin PTT:ssä valmisteleva selvitys osuustoiminnasta taloudellisen yrittämisen muotona oli avaus osuustoimintaan liittyvien tutkimusaiheitten saattamiseksi yliopistollisia jatkotutkinto-opintoja suorittavien tietoon ja inspiraationiksi osuustoiminta-aiheiden valintaan.

SELVITYKSIÄ UUSOSUUSTOIMINNASTA, PÄÄOMAKYSYMUKSET MIETINTÄÄN

Erikoistutkija Varpu Weijola työvoimaministeriöstä esitteli ministeriön selvityksiä vaihtoehtoisista taloudellisen toiminnan muodoista, joita varten työministeriö oli varannut pilottirahoitusta. (Tiedote 2/1986). Näissä hankkeissa luodattiin myös uusosuustoiminnan asemaa suhteessa talousteorioiden oletuksiin. Weijola luonnehti uusosuustoimintaa kuuluvaksi kansantalouden tasolla duaalitalousajattelun mukaan ”kolmanteen/neljänteen/pehmeään/autonomiseen/epäviralliseen sektoriin erotukseksi byrokraattisesta julkisesta sektorista ja pääoman arvonlisäystä maksimoivasta yrityssektorista”.

Työvoimaministeriössä tehdyt selvitykset olivat aikaansa edellä käsitteiden tulkinnoissa ja heikkojen signaalien tunnistamisessa. Selvitysten pohjalta ministeriössä myös pyrittiin tunnistamaan perinteisestä työllistämisestä poikkeavia rahoitustarpeita, mutta Varpu Weijolan mukaan ”vaihtoehtoyrittäjät eivät vielä olleet niistä paljon kehuja ministeriölle antaneet”. (Weijola 1985). Pitkällä tiellä ollaan vieläkin jatkamassa traditiota, jonka kirjoittamiseen Kooperatiivi aikanaan voimallisesti osallistui.

Tiedotteilla kutsuttiin osallistujia seminaari- ja muihin jäsentapahtumiin. Ajankohmainen teema jäsenseminaarille oli ”miten uutta riskipääomaa osuuskunnille?”

Hankkijan pääkonttorissa Oulunkylässä järjestetty seminaari osuuskuntien pääomahuollon kehittämisestä liittyi keskusteluun osuuskuntalain muutoksesta, jota oikeusministeriössä suunniteltiin. Varatuomari Tuomas Hinttula OKO:sta ja pääjohtaja Ylermi Runko Elannosta alustivat keskustelua seuraavien kysymysten tiimoilta: Pakottaako valtio osuuskunnat osakeyhtiöiksi? Onko pörssiin meno periaatteiden myyntiä? Miksi yritysmuotojen verokohtelu on niin erilaista? Osuustoiminnallisuus ja uudet riskipääoman keräysmallit?

TUTKIJAYHTEYKSIÄ, KANSAINVÄLISIÄ VIERAITA

Syksyn 1986 toiminnassa oli tapaamisia ruotsalaisten osuustoimintatutkijoiden kanssa. Tutkijavierailuihin liittyi yleensä luentotilaisuuksia, jotka olivat avoimia yliopiston opiskelijoille. Tämä koskee myös professori Laakkosen tutkijavieraita, joista useat tulivat Keski-Euroopasta. Tohtori Anton Rauter luennoi Itävallan kulutusosuustoiminnasta tutkijavieraana osuustoimintaopin laitoksella. Yhteydet saksankieliseen osuustoimintatutkimukseen olivat tiiviitä. Kontakteissa auttoi jatko-opintoja Saksassa tehnyt Juhani Laurinkari.

Kooperatiivin vuosikokouksessa 1987 valtiotieteen lisensiaatti Raija Volk estelmoi aiheesta tarvitseeko osuuskunta omia taloudellisia mittareita. Maaliskuussa 1987 Kooperatiivin vieraana luennoi pol.tri Victor Pestoff aiheesta yksityisen yritystoiminnan, julkisen yritystoiminnan ja osuustoiminnan etujärjestötoiminta – Ruotsin tapaus. Föreningen Kooperativa Studieria edustaneen tutkijan luento oli jälleen avoin opiskelijoille.

Vuoden 1987 päätehtäviin kuului Kooperatiivin vuosikirjaa varten koottujen tekstien toimittaminen julkaisuksi. Tästä tehtävästä kantoi päävastuun Kaj Ilmonen, joka toimi tällöin Kooperatiivin puheenjohtajana.

Syksyllä 1987 Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitos järjesti 30-vuotisjuhla-seminaarin, jonka ohjelmassa myös Kooperatiivin jäsenillä Kaj Ilmosella ja Tapani Köpällä oli puheenvuorot osuustoiminnan opetuksen tulevaisuudennäkyistä.

Helsingin yliopiston tutkijavaihdon kautta Kooperatiivi saattoi tarjota jäsenilleen mahdollisuuksia kuulla vieraillevien tutkijoiden luentoja. Maaliskuussa 1988 professori John Staatz, Michigan State University, Yhdysvalloista luennoi Kooperatiivin tilaisuudessa. Hän myös teki tutkimusyhteistyötä Petri Ollilan kanssa maatalousosuuskunnista Suomessa ja USA:ssa.

KANNANOTTO OSUUSKUNTALAIN MUUTOSESITYKSEEN

Osuuskuntalain muutosesitys oli edennyt lausunnoille oikeusministeriössä. Kooperatiivia tarvittiin nyt tutkijoiden kannanottoa laatimaan. Jukka Jääskeläinen lupautui muotoilemaan lausuntoehdotuksen, jonka johtokunta käsitteli kokouksessaan ja toimitti oikeusministeriöön. Lausunnossa painotettiin Kooperatiivin monipuolista tutkimus-asiiantuntemusta osuustoiminnasta ja tutkijoiden näkökulman laaja-alaisuutta.

Kooperatiivi piti perusteltuna lakiesityksen päälinjaa, jonka mukaan osuuskunnille luotaisiin mahdollisuudet silloista joustavammin hakea itselleen sopivat osuuskuntana toimimisen mallit, pääomahuollon keinot tai tarvittaessa jopa muuttua osakeyhtiöiksi. Kooperatiivin lausunnossa viitattiin myös Ruotsissa toteutettuun parlamentaariseen komiteanmietintöön, johon liittyi laajaa selvitystyötä osuustoiminnan roolista yhteiskunnassa. Kooperatiivi ehdotti samantyyppisen komiteatyön toteuttamista myös Suomessa.

PERUSARVOT KANSAINVÄLISEEN VALMISTELUUN – YHTEYKSIÄ NAAPURIMAIHIN

Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n yleiskokous pidettiin Tukholmassa heinäkuussa 1988. Kokouksen yhteydessä järjestettiin myös tutkijasymposium, johon Suomesta osallistui professori Vesa Laakkonen, Kaj Ilmonen, Tapani Köppä ja Juhani Laurinkari. Yleiskokous päätti pyytää liiton erityisjärjestöjä ja kansallisia jäsenorganisaatioita käynnistämään keskustelun osuustoiminnan perusarvoista. Tavoitteeksi asetettiin, että keskustelun tulokset raportoidaan seuraavassa yleiskokouksessa vuonna 1992. Prosessin koordinointi tuli ICA:n hallituksen tehtäväksi. Suomea siellä edusti kansainvälisten asioiden sihteeri Raija Itkonen (KK/EKA-yhtymä). Kooperatiivin yhteydet keskusteluun muodostuivat tiiviiksi myös sen vuoksi, että ruotsalaiset saivat keskeisen roolin keskusteluprosessin koordinoinnissa. Kooperatiiva institutetin johtaja ja Kooperatiivin ”kummisetä” Sven-Åke Böök toimi kansainvälisen keskusteluprosessin vetäjänä. (Tiedote 3/1988).

Kansainvälisiä yhteyksiä availtiin myös Neuvostoliiton tiedeakatemian Siperian osastoon, ja siellä uusista osuuskunnista kiinnostuneiden tutkijoiden kanssa. Aiheesta sovittiin alustavasti maiden välisen tieteellis-teknillisen yhteistyökomission sosiologian työryhmän 10-vuotisjuhlakokouksessa keväällä Dagomyshissä. Tutkimussuunnitelmaa työstettiin Suomessa Euroopan maaseutusosiologian yhdistyksen kesäkoulussa, johon myös neuvostoliittolaiset tutkijat osallistuivat. Perestroikan uudistusaalloilla säädetty osuustoimintalaki mahdollisti Neuvostoliitossa yksityisen yritystoiminnan aloittamisen osuuskuntamuodossa¹.

¹ Mihail Gorbatshev rekrytoi neuvonantajikseen mm. talous- ja gallup-tutkimustoiminnan organisoimiseksi uusosuustoimintayhteistyöme kumppanien opettajat, Neuvostoliiton tiedeakatemian johtavat uudistusmieliset professorit Abel Aganbegjanin ja Tatjana Zaslavskajan Novosibirskistä. Orastaneet tutkimusyhteydet kuitenkin katkesivat myötätuulen kääntynyt vastaiseksi puhuriksi Gorbatshevin uudistuksille Neuvostoliiton historian päätösnäytöksessä.

Pohjoismaiden ja Neuvostoliiton osuustoimintatutkijoiden yhteyksiä viriteltiin myös Tallinnassa ja Leningradissa pidetyssä symposiumissa syyskuussa 1988. Symposiumiin osallistui Neuvostoliitosta, Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Suomesta kuutisenkymmentä tutkijaa ja käytännön toimijaa. Vesa Laakkonen ja Raija Volk kuuluivat Suomen delegaatioon.

Yhteyksiä oli myös Viroon. Veli Lehtinen raportoi Tallinnassa pidetyssä seminaarissa EKA-yhtymästä, sen taloudenpidosta ja vähittäiskauppatoiminnasta. Seminaari järjestettiin Eestin osuuskauppaliikkeen toivomuksesta ja yhteyksien jatkamisesta vallitsi molemminpuolinen toiveikkuus. (Tiedote 1/1989).

Syksyllä 1988 järjestettiin Kooperatiivin jäsenille tutustumiskäynti EKA-yhtymään. Tilaisuudessa alustivat johtaja Veli Lehtinen ja pääsihteeri Kalevi Suomela.

Kooperatiivin kansainvälisen yhteydenpidon teemaan liittyi myös Varsovan yliopiston taloustieteen ja osuustoimintaopin professorin Jerzy Kleerin 60-vuotisjuhlakirja Kansainvälisen osuustoimintaliiton roolista osuustoiminnan sosiaali- ja talouspoliittisena toimijana. Juhlakirjan toimitti VTT Juhani Laurinkari (1989).

Osuustoiminnan tutkimusrintamalla todettiin Tapio Antilan oikeustieteen lisensiaatintutkielma osuuspankkialalta Helsingin yliopistossa.

SEMINAARITEEMANA MAASEUDUN OSUUSTOIMINTA

Kooperatiivi avusti osuustoimintaopin laitosta Elävä maaseutu -kampanjan ohjelmaan liittyvässä kansainvälisessä seminaarissa. Osuuspankkiopiston tiloissa Kallvikissä puhuivat mm. puheenjohtaja Heikki Haavisto MTK:sta, professorit Matti Sarmela ja Matti Antila Helsingin yliopistosta sekä pääsihteeri Hilikka Pietilä Suomen YK-liitosta. Naapurimaiden maaseudun tilasta ja osuustoiminnasta puhuivat johtaja Tore Johansson LRF:stä (Ruotsin maataloustuottajat), ja tal. tri Ivar Raig Eestin tiedeakatemiasta. Raig esitelmöi yksityisपालstoista (abimajandus) Viron maataloudessa ja perestroikan tavoitteista². Alustusten pohjalta käytyjen keskustelujen raportoina toimivat Eero Uusitalo Kunnallislitosta ja Pirjo Siiskonen Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksesta.

Kooperatiivi teki yhteistyötä Helsingin yliopiston maatalousopiskelijoiden kanssa, jotka mm. avustivat seminaarityöryhmien aineistojen toimittamisessa julkaisuja ja koulutusmateriaaleja varten. Kaksipäiväisessä seminaarissa oli 60 osallistujaa.

KONKREETTISIA UTOPIOITA

EKO-osuuspankin perustava kokous pidettiin Helsingissä tammikuussa 1989. Pankin perustajat olivat suunnitteluvaiheessa yhteydessä Osuustoimintaopin laitokseen.

Osuustoimintaopin laitos hankki koulutustarpeita varten käyttöönsä BBC:n tekemän videon Mondragon -osuuskunnasta. Osuuskuntayhteisö oli syntynyt Baskimaalla Espanjassa 1950-luvulla paikallisen papin opastuksella. Neljän ammattiyöläisen kaasu-keittämiä valmistavan yhteisverstaan ympärille kasvoi huikean kehitysprosessin tuloksena Baskimaalta koko Espanjaan levinnyt Mondragon-työosuuskuntien yhteisö ja

2 Raig kuului nuorten taloustieteilijöiden perestroika-tukiryhmään, jonka Mihail Gorbatschov oli kutsunut uudistusten tueksi. Ivar Raig kuitenkin keskittyi Viron maaseudun uudistamiseen. Hänet valittiin itsenäisen Viron ensimmäiseen Riigikoguun (parlamenttiin). Parlamentti- ja diplomaattiuuransa jälkeen hän palasi yliopiston opetus- ja tutkimustehtäviin Viron yliopistoihin. Myös Helsingin yliopiston neuvontaopin yksikön vierailleena opettajana Raig toimi professori Harri Westermarckin neuvonta- ja tiedotusopin opinto-ohjelmissa.

monialainen yritysten verkosto. Kooperatiivin sihteeri Hilkka Vihinen äänitti suomeksi englanninkielisen videon. Video kiersi seuraavina vuosina ahkerasti ympäri Suomea uusien osuuskuntien informaatio- ja koulutustapahtumissa.

TUTKIMUSAIHEITA KÄYTÄNNÖSTÄ YLIOPISTOON

Osuustoimintaopin laitos tiedusteli talvella 1989 osuustoiminta-aiheisista opinnäyte- tai muista tutkimuksista kaikista Suomen yliopistoista ja korkeakouluista, kaikkiaan 60-70 laitokselta. Kirjekysely osoittautui huonoksi metodiksi. Vain kymmenkunta osuustoiminta-aiheista tutkimustyötä nimettiin, ja nekin parissa laitoksessa. Yliopistojen lisäksi tehtiinkin toinen kysely valituille julkisille ja yksityisille organisaatioille, joilta pyydettiin ideoita osuustoimintaa koskevista tutkimusaiheista. Tiedusteluun tuli ehdotuksia noin 50. Organisaatiot myös nimesivät yhteyshenkilöt, joihin tutkimusaiheista kiinnostuneet voisivat ottaa yhteyttä.

Myös jäsentapaamisia järjestettiin. Teemana oli osuuskuntalain muutos osuustoiminnan periaatteiden valossa, jossa emäntänä oli Raija Volk PTT:stä. Teemana oli myös ”mikä on osuuskunnallisen yrityksen tavoite?”, jolloin isäntänä oli Kimmo Varjoavaara Hankkijasta.

Petri Ollila väitteli Helsingin yliopistossa kysynnästä ja tarjonnasta maidon markkinajärjestelmässä fokuksena osuusmeijerien rooli (Ollila 1989).

Yhteistyössä Pellervo-Seuran kanssa selvitettiin myös opiskelevan nuorison käsityksiä osuustoiminnasta (Köppä ja Tauriala 1990).

Kooperatiivin yhteydet yliopistoon olivat tiiviit. Erityisesti Helsingin yliopiston Viikin maatalousylioppilaat osallistuivat ahkerasti osuustoimintaopin laitoksen seminaareihin ja tehtäviin materiaalien keräämisessä ja toimittamisessa tutkimusjulkaisuiksi tai koulutuskäyttöön. Näihin tarkoituksiin osuustoimintaopin laitos oli myös saanut hanke- rahoitusta maa- ja metsätalousministeriöltä.

Yhteistyötä työvoimaministeriön ja kuntien työvoimatoimistojen kanssa viriteltiin uusien osuuskuntien koulutustarpeiden selvittämiseksi. Seminaariaineistoja toimitettiin julkaisuiksi ja uusosuuskunnista jaettiin tietoa. Ensimmäinen uusia osuuskuntia esittelevä kirja ”Uusi yritys - Osuustoiminnan haasteet ja yhteistoiminta maaseudun voimavarana” julkaistiin Pellervo-Seuran ja Elävä maaseutu -kampanjatoimikunnan tuella. Maaseudun Tulevaisuuden päätoimittaja, professori Jouko Väänänen kirjoitti lehdessä kannustavaksi tulkittavan arvioinnin kirjasta otsikolla ”Maan päällä ja taivaan sinessä”. (Köppä 1990).

ITSETUTKISTELUA

Kooperatiivissa oli vuoden 1989 alussa 32 jäsenmaksun maksanutta jäsentä. Taustayhteisöinä heidät voitiin sijoittaa suhteessa osuustoimintaan ja tutkimus-/opiskeluyhteisöön. Jakauma näyttää seuraavalta prosenttilukuina:

Yliopisto tai muu korkeakoulu	19
Muu tutkimuslaitos	31
Toimihenkilö, osuustoiminta	25
Toimihenkilö, muu yhteisö	6
Konsultointi, yrittäjyys	19
YHTEENSÄ	100

Työpaikkayhteisönä yliopisto tai muu korkeakoulu tarkoitti Helsingin yliopistoa, Helsingin kauppar korkeakoulua, Hankenia, Kuopion yliopistoa tai Turun yliopistoa. Muu tutkimuslaitos kuin yliopisto tarkoitti useimmiten PSM:ää, PTT:tä, TTT:tä tai Maatalouden taloudellista tutkimuslaitosta. Konsultointi tarkoitti itsenäistä yritystä tai pienosuuskuntaa. Osuustoiminnan toimihenkilöt olivat töissä pitkälti pellervolaisissa yrityksissä tai E-osuusliikkeissä. Muut toimihenkilöt olivat valtion laitoksista kuten maa- ja metsätalousministeriöstä, työvoimaministeriöstä, tai ulkoministeriöstä. Toimihenkilöistä muutamalla oli vireillä opinnäytetyö tai jatkotutkinnon suorittaminen. Sama koskee myös tutkijoiden ryhmää.

Kooperatiivin tilaisuuksiin osallistui myös muita kuin jäseniä. Ovet olivat auki kiinnostuneille tieteenalasta tai oppiaresta riippumatta. Tilaisuuksia järjestettiin myös jäsenaloitteiden pohjalta. Kansainvälisiä kontakteja hyödynnettiin yliopiston, etenkin osuustoimintaopin laitoksen opetustarkoituksiin. Puheenjohtaja ja sihteeri, kuten muutkin johtokunnan jäsenet, hoitivat luottamustehtäviään ilman palkkaa tai kokouspalkkioita. Matkakulut kansainvälisiin kokouksiin maksettiin seuran varoista vain, jos niihin oli varattu toimintasuunnitelmassa rahoitusta.

Opiskelijat kyselivät Osuustoimintaopin laitokselta opinnäytetöiden aiheita. Kooperatiivin jäsenet osallistuivat kansainvälisiin ja kotimaisiin seminaareihin. He kirjoittivat tutkimuksistaan sekä tieteellisiin sarjoihin että ajankohtaisjulkaisuihin. Tutkijatapaamisia pyrittiin laajentamaan muiden toimijoiden kanssa. Mukaan haluttiin saada erilaisista näkökulmista osuustoimintaa tutkailevia kuten ”historian opetuksiin tai tulevaisuuteen suuntautuvia, perustutkimukseen tai soveltavaan selvitystyöhön syventyviä, realismia ja jalat maassa pitäviä tai idealismia ja vaihtoehtojen kokeilua korostavia, ekonomisteja tai ei-ekonomisteja...” Todettiin, että toiminnan monipuolistuessa kiinnostuskohteiden lomittamisesta yhteen voi tulla yhä vaikeampaa, mutta myös yhä tärkeämpää, jotta eri tieteenaloja ja erilaisia osuustoiminnan aloja edustavat jäsenet voisivat tuntea Kooperatiivin omakseen.

Olihan siinä tavoitetta pikkuruiselle seuralle. Jonkin verran oltiin kuitenkin lunastettu seuran perustamiseen liittyvää tavoitetta nostaa osuustoiminnallisen tutkimuksen ja keskustelun tasoa. Pian tällainen harjoitus osoittautui hyödylliseksi, kun osuustoiminnan asema yliopistossa joutui vaakalaudalle.

OSUUSTOIMINNAN TUTKIMINEN 1990–2004 - KOOPERATIIVI KÄRPÄSENÄ KATOSSA

OSUUSTOIMINNAN ASEMA YLIOPISTOSSA VAAKALAUDALLA

Vuosina 1990–1991 Kooperatiivin toiminta oli tauolla. Helsingin yliopistossa kuitenkin tapahtui merkittäviä asioita. Professori Vesa Laakkonen ilmoitti eläkkeelle jäämisestään vuoden 1991 alusta lukien. Kohta seurasi yliopiston rahatoimikunnan päätös rahoituksen päättymisestä osuustoimintaopin professuurilta. Päätös yllätti viran perustamista rahoittaneet osuustoiminnalliset yhteisöt. Ne moittivat yliopistoa sopimuksen rikkomisesta. Ne vetosivat yliopiston johtoon, jotta valtion budjetista rahoitetun pysyvän viran lopettamispäätös kumottaisiin. Järjestöissä pohdittiin vakavasti jopa yliopiston haastamista oikeuteen.

Pian kuitenkin ilmeni, että viran lakkautuspäätös oli peruuttamaton. Jäljelle jäi yliassistentti ja toimistosihteerit. Sen kokoisen Osuustoimintaopin laitoksen olemassaololle oli vaikea löytää perusteita. Valtiotieteellisen ja maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan odotuksetkin poikkesivat toisistaan. Molemmista tunnettiin kiinnostusta budjettivirkojen haltuunottoon. Valtiotieteellinen tiedekunta oli tiettävästi kiinnostunut viran siirtämisestä kuluttajapolitiikan tutkimuksen ja opetuksen vahvistamiseen. Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa osuustoiminnan säilyttämistä pidettiin toivottavana.

Rehtori Päiviö Tommila ei historioitsijana halunnut kärjistää yliopiston suhteita osuustoiminnallisiin järjestöihin. Hän asetti selvitystyöryhmän laatimaan esitystä osuustoimintaopin laitoksen organisoimisesta. Tavoitteena oli toiminnan jatkaminen. Työryhmän jäseniksi rehtori kutsui valtiotieteellisen tiedekunnan dekaanin Klaus Helkaman ja Pellervo-Seuran toimitusjohtajan Samuli Skurnikin. Selvitysryhmän sihteeriksi rehtori määräsi yliassistentti Tapani Köpän. Selvityksen tuloksena syntyi Osuustoimintainstituutti OTI vuonna 1991. Se korosti osuustoiminnan monitieteisyyttä ja sisällytti opetuksen ja tutkimuksen rinnalle koulutus- ja kehittämistehtävän. (Köppä et al. 1991).

Osuustoimintainstituutti sijoitettiin valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Sille nimettiin oma neuvottelukunta. Siihen kutsuttiin edustajat maatalous- ja metsätieteellisestä tiedekunnasta, yliopiston täydennyskoulutusyksiköistä ja osuustoiminnallisista yhteisöistä Pellervo-Seurasta, E-osuustoimintasta ja Finlands Svenska Andelsförbundet. Yliopiston osuustoiminnan tutkimusrahastolle asetettiin johtokunta, jonka jäsenet nimettiin yliopistosta ja osuustoiminnallisista yhteisöistä. Tutkimusrahaston rooliksi tuli kannustuspalkintojen jakaminen apurahoina opinnäytetöiden tekijöille³.

Osuustoimintainstituutin odotettiin hankkivan toiminnalleen rahoitusta yliopiston ulkopuolelta. Esikuvana oli yliopistollisen täydennyskoulutuksen organisointi, joka mahdollisti ulkopuolisen hankerahoituksen ja jonka toiminnassa oli kokemusta yhteistyöstä tiedelaitosten kanssa hankkeiden tieteellisestä ohjauksesta. Myös ulkomaisia kontakteja hyödynnettiin. Näitä olivat kanadalainen Centre for Co-operative Studies/Diefenbaker Centre Saskatchewanin yliopistosta ja saksalainen professori Hans-H. Münknerin johtama Osuustoimintainstituutti Marburgin yliopistosta.

Yliopistojen täydennyskoulutus- ja kehittämistoiminnan organisointi erillisyyksiköiksi 1970-luvun lopulta alkaen vahvisti yliopistotiedon viemistä yhteiskuntaan. Helsingin yliopistossa näitä yksiköjä olivat Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus (nykyään Palmenia) ja Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukset Mikkelissä ja Seinäjoella (nykyään Ruralia-instituutti).

Osuustoimintainstituutille toimintamalli avasi yhteistyötehtäviä työvoimahallinnon kanssa. Lama suurtyöttömyksineen herätti 1990-luvulla työttömien yhdistysten kiinnostuksen työosuuskuntien perustamiseen. Usein Osuustoimintainstituutin yliopistollisen asiantuntemus koettiin osuuskuntakoulutuksessa ja kehittämishankkeissa lisäarvoksi.

³ Helsingin yliopiston nimikkorahastot ovat olleet yliopiston sisällä huomionarvoinen instituutio eri tutkimusalojen edistämistyössä. Joillakin tutkimusaloilla jaetut stipendit voivat olla merkittäviä. Osuustoimintatutkimuksen kaltaisille pienille rahastoillekin mahdollisuus rahaston toimintaan tuo arvostusta ja motivoi opiskelijoita julkisen tunnustuksen muodossa. Osuustoimintatutkimuksen rahaston puheenjohtajana 1990-luvun alkuvuosina toimi Helsingin yliopiston ruotsinkielisen maantieteen professuurin haltija, vararehtori Paul Fogelberg. Hänellä oli kiintoisia sukulaisyhteyksiä osuustoimintaan: hänen setänsä Ola Fogelberg ("Fogeli"), tunnetaan Pekka Puupää -sarjakuvan piirtäjänä. Puupää-sarjakuvaa julkaistiin Elanto-lehdessä. Fogeli teki myös pitkän uran osuustoimintaliikkeessä Elannon Kuluttaja-lehden toimituspäällikkönä, mihin toimeen hänet oli nimittänyt Väinö Tanner. Ensimmäinen Puupää sarjakuva julkaistiin vapunpäivänä 1925.

KOOPERATIIVI OSUUSTOIMINTAINSTITUUTIN KUMPPANINA

Kooperatiiville yliopiston tapahtumat merkitsivät uhkaa. Olihan tutkijayhdistyksen tarkoitusnähty osuustoimintatutkimuksen vahvistaminen ja keskustelun tason kohottaminen. Nyt oli vaarana koko oppialan alas ajaminen⁴. Osuustoimintainstituutin perustaminen avasi kuitenkin uusia mahdollisuuksia erityisesti koulutus- ja kehittämissankkeissa. Hankkeissa voitiin hyödyntää Kooperatiivin opiskelija- ja tutkijajäsenten valmiuksia. Hankkeet tarjosivat heille aiheita tutkimus- ja opinnäytetöihin. Osuustoimintainstituutin hankerahoitus merkitsi erityisesti opiskelijoille uutta mahdollisuutta osallistua Kooperatiivin toimintaan.

Osuustoimintainstituutin johtokunnalla oli tärkeä rooli yksikön tieteidenvälisen toimintatavan legitimoinnille. Osuustoiminta kuului sosiaalipolitiikkaan, sen erityisalana. Opintojaksoja toteutettiin myös maatalouden taloustieteiden opinnoissa. Muihin oppiaineisiin opintojaksoja voitiin hyväksyä eri sopimuksella. Käytännössä opetus jatkui entiseen tapaan. Hanketoiminta toi uusia opiskelijoita osuustoimintaopintoihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeiden myötä korostui yhteistyö erityisesti Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen kanssa.

Osuustoimintainstituutin johtokunnan puheenjohtajat tulivat sosiaalipolitiikan laitokselta. Ensimmäisenä puheenjohtajana toimi sosiaalipolitiikan professori Olavi Riihinen ja hänen jälkeensä professorit J-P Roos ja Risto Eräsaari. Kooperatiivin puheenjohtaja, johtaja Kalevi Suomela kuului johtokuntaan Kulutusosuustoiminnan liiton edustajana. Pellervo-Seurasta johtokunnan jäsenyyttä hoitivat aikajärjestyksessä toimitusjohtaja Samuli Skurnik, osuustoimintaopintojen johtajat Lauri Kontro ja Sami Karhu. Johtaja Per-Erik Lindström edusti Finlands Svenska Andelsförbundet. Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan edustajana oli aluksi maatalouspolitiikan professori Jukka Kola ja hänen jälkeensä professori Pekka Mäkinen. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskusta edusti johtaja Pirjo Siiskonen. Muiden yliopistojen asiantuntemusta johtokunnassa edusti Tampereen yliopiston Unesco-professori Tapio Varis

KOOPERATIIVIN JA OSUUSTOIMINTAINSTITUUTIN YHTEISTYÖ

Kooperatiivia ei voi ymmärtää 1990-luvulla ilman Osuustoimintainstituutin roolia. Osuustoimintainstituutti sijaitsi entisen osuustoimintaopin laitoksen tiloissa Franzéninkadulla Helsingin Kalliossa. Hanketyöntekijöitä varten työtiloja järjestyi myös valtiotieteellisen tiedekunnan tiloihin Aleksanterinkadulla. Muutto Franzéniaista uusiin tiloihin Snellmaninkadulle yhdisti Osuustoimintainstituutin saman katon alle. Yliassistentti Tapani Köppä jatkoi tehtävässään muutosten tuomine lisävastuineen. Toimistosihteri Pirkko Jakoilan työtehtäviin tuli lisäelementtejä, erityisesti kasvavan hanketoiminnan talous- ja henkilöstöasioiden hoito.

4 Uuden Osuustoimintainstituutin alkutaival Helsingin yliopistossa oli vielä perustamisprosessin aikaanakin epävarmaa. Yliopiston profiiliin koettiin osuustoiminnan sopivan huonosti "höyryajan keksintönä ja kuuluvan historiaan", pois modernia yliopistokuvaa hämärtämästä (Yliopistolehden haastattelu nrot 1-2 1992). Puolustautumiskeinojakin otettiin käyttöön. Koska Eduskunta oli päättänyt virkojen osoittamisesta Helsingin yliopistolle, niin niiden lakkauttamiseen pitäisi myös saada nimittäjältä lupa. Yhdessä osuustoimintavaikuttajien kanssa Kooperatiivikin osallistui vetoomukseen osuustoiminnan opetuksen ja tutkimuksen turvaamiseksi yliopistossa. Vetoomukseen saatiin allekirjoitukset 128 kansanedustajalta. Allekirjoittajia oli kaikista eduskuntaryhmistä. Vetoamus esitettiin rehtorille, jonka vastaus kuitenkin palautti asian hoidettavaksi valtion rahoituksen lisäyksellä yliopiston budjettiin. Operaatio kuitenkin palveli vetoomuksen esittäjien kokemusta ajamansa asian merkityksestä, olihan eduskunnan selvä enemmistö ilmaissut tukevansa osuustoiminnan säilyttämistä yliopistossa.

TYÖYHTEISÖKSI OSUUSTOIMINTAINSTITUUTTI KASVOI VÄHITELLEN

Yliassistentin virkatyön lisäksi osuustoiminnan luento-opetusta ja seminaariharjoituksia toteutettiin tuntipalkkio-opetuksena. Tuntiopettajina oli vanhastaan käytetty osuustoimintaopin laitoksen projektitutkijoita ja vierailevia luennoitsijoita, mm. Raija Volk PT-T:stä ja Petri Ollila Helsingin yliopiston taloustieteiden laitokselta. Osuustoimintainstituutin perustamisen mukana tuntiopetuksen tarve kasvoi. Hanketehtävien rahoitus teki mahdolliseksi yliassistentin tehtävien jakamisen. Näin meneteltiin, kun yliassistentti otti vastaan verkostoyliopistoa koskevan selvityksen tekemisen Mikkelin lääniin. Tämän tehtävän ajaksi - 3 kuukautta vuonna 1994 - viransijaiseksi määrättiin tutkija Seppo Honkanen. Opetustyöhön osallistuivat myös projektien tutkijat kuten Vuokko Jarva, Markus Seppelin ja Shimelles Tenaw.

Opiskelijoita ja jatkotutkintojen suorittajia liittyi työyhteisöön etätöyläisinä. He kävivät vastaanotoilla ja heitä kutsuttiin seminaareihin. Opiskelijoihin kohtaamiset olivat pääosin Viikissä. Sieltä tuli pääosa osuustoimintakurssien opiskelijoista. Tuntiopettajat ja vierailevat luennoijat toivat vaihtelua opintosisältöihin.

Osuustoimintatutkimus eteni. Väitöskirjatutkijoita oli useita. Kooperatiivin pitkäaikaisen johtokunnan jäsenen Raija Volkin väitöskirja "Esseitä osuuskunnan tuotanto-, hinnoittelu- ja investointikäyttötymisestä" tarkastettiin Jyväskylän yliopistossa vuonna 1993. Kari Inkinen löysi Osuustoimintaopin laitoksen suojusta aarrekatkón, aineiston osuuskauppaliikkeen historiallisesta kehityksestä ja jalosti niistä väitöskirjan Helsingin kauppakorkeakouluun (2001) Osuustoimintainstituutin tutkijana⁵.

Irmeli Helin ja Eliisa Troberg osallistuivat väitöskirjan tekijöille tarkoitettuun Osuustoimintainstituutin apurahatutkimushankkeeseen. Helinin väitöskirja (1998) sijoittui yleisen kielitieteen alalle, miltä tieteenalalta hän myöhemmin tuli Helsingin yliopiston professoriksi. Suomalaisesta osuustoimintasanastosta syntyi muun muassa käsitteellinen Osuustoimintainstituutin julkaisusarjaan.

Eliisa Troberg teki lisensiaatintutkintonsa kauppatieteiden alalta Turun kauppakorkeakouluun. Professori Jerker Nilsson Ruotsin maatalousyliopistosta Uppsalasta toimi väitöskirjan vastaväittäjänä (2000). Kooperatiivin jäsenenä Troberg osallistui Osuustoimintainstituutin ja pienosuuskuntien kehittäjien yhdistysten koulutustehtäviin. Hän myös toimi Osuustoimintainstituutin tutkimusjohtajan sijaisena (2005–2007) ja hoiti eläköidyttyään työelämäprofessuuria Turun yliopistossa.

Jatkotutkinnon tekijöinä työyhteisöön liittyi myös tulevaisuudentutkijoita. Vuokko Jarva osallistui Kooperatiivin jäsenenä useiden projektien suunnitteluun ja toimi asiantuntijana hankeseminaareissa. Ritva Sirkkalan (nyk. Pihlajan) vetämässä Kylä palveluyrittäjänä -hankkeessa Jarva toteutti tulevaisuusverstaita, joita kuusi projektikylää hyödynsi omiin tarpeisiinsa. Jarva väitteli valtiotieteen tohtoriksi Helsingin yliopistossa. Väitöskirjansa otsikkona oli "Tiukilla kuin Manninen ovenraossa: lama-arjen kriisit ja

⁵ Harvalla väitöskirjalla on vaikutettu niin suoraan historiankirjoitukseen kuin Kari Inkisen tutkimuksella: Suur-Savon osuuskauppa oli juhlinut 80-vuotistaivaltaan vuonna 1995. Osuuskaupan 100-vuotisjuhla kuitenkin vietettiin jo vuonna 2002, vain seitsemän vuotta 80-vuotisjuhlien jälkeen. Toimitusjohtaja Leo Laukkanen oli lukenut Kari Inkisen väitöskirjan ja huomannut kirjan tunnontarkasti laaditussa lähdeviitteistössä maininnan Himalansaaren osuuskaupan perustamisesta vuonna 1902 Ristiinaan. Laukkanen laski Suur-Savon osuuskaupalle tulevan pian 100 vuotta täyteen ja päätti että virhe pitää korjata. Ristiinaan nousi muistomerkki ja 100-vuotisjuhla järjestettiin ja Juhlapuheen täydelle juhlasalille piti kauppatieteiden tohtori Kari Inkinen.

selviytyminen tulevaisuusperspektiivissä” (Jarva 1996). Väitös käsitteli aihealuetta, joka saattoi olla Osuustoimintainstituutin hankekoulutukseen osallistuneille työttömille hyvinkin tuttua.

Markku Wilenius tuli Osuustoimintainstituutin työyhteisöön Suomen Akatemian SILMU-hankkeen tutkimusapurahan saajana. Hanke oli laaja monitieteinen ohjelma, jossa tutkittiin ilmastomuutosta yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Wilenius kirjoitti Osuustoimintainstituutin tutkimusryhmässä Sauli Puhakan kanssa herätehenkisen Osuustoiminta utopiaenergian lähteillä -kirjan johdatteluksi uusosuustoiminnan idean pohdiskeluun. Wileniuksen ympäristöpolitiikan oppialaan sijoittuva väitöskirja globaalin ilmastomuutoksen merkityksistä tarkastettiin Helsingin yliopistossa 1997 (Wilenius 1997). Sittemmin Wilenius on toiminut Tulevaisuudentutkimuskeskuksen johtajana Turun yliopistossa ja hoitanut kansainvälisiä alan työtehtäviä. Professori Pentti Malaskan jälkeen hän on ollut myös Rooman Klubin suomalainen jäsen. Osuustoimintainstituutin johtaja Tapani Köppä osallistui Helsingin yliopiston edustajana Pentti Malaskan aloitteesta perustetun Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemian järjestäytymistöihin.

Apurahatutkijana työskenteli valtiotieteen maisteri Seppo Honkanen, joka viimeisteli apurahan turvin lisensiaatintutkintoaan suomalaisen hyvinvointivaltion maatalouspolitiikasta. Autolautta Estonian uppoaminen syyskuussa 1994 kosketti tutkijayhteisöä läheisesti, sillä Honkanen menehtyi onnettomuudessa.⁶

Osuustoimintainstituutin tutkimus- ja kehittämishankkeet tuottivat aineistoa myös jatkotutkintoja varten. Aluksi työosuuskuntiin ja sosiaalialan järjestöihin viitattiin eurooppalaisen käytännön mukaan ”sosiaalitaloutena” (social economy). Sekaannus sosiaalipolitiikan puhdasoppisiin julkistaloudellisiin konnotaatioihin johti yhteisötalous-termin yleistymiseen. Osuustoimintainstituutin uusosuuskuntien yritysneuvojille järjestämässä koulutuksissa uutta terminologiaa vietitiin käytäntöihin ja myös tieteelliseen keskusteluun tuotiin virikkeitä.

Neuvojille järjestetyn yrittäjyyskurssin suorittanut Tampereen osuustoimintakeskuksen johtaja Niina Immonen tuotti vuonna 2006 urauurtavaa käsiteanalyysiä Tampereen yliopistossa tarkastetussa väitöskirjassaan ”Yhteisötalous Suomessa: sisäpiirin slangia vai uutta yhteistyön taloutta” (Immonen 2006).

Suunnittelija Pekka Pättiniemi hyödynsi sosiaalisia yrityksiä työllistymisen välineenä käsitelleessä väitöskirjassaan kansainvälisten kumppanuushankkeiden tuottamaa tietoa eurooppalaisista sosiaaliosuuskunnista ja Suomessa tehtyjä pioneeriselvityksiä

6 Syksyllä 1994 ICA ja Pohjoismaiset osuustoiminnan tutkimusyhteisöt järjestivät Tallinnassa ja Tukholmassa osuustoiminnan ja rauhanaatteen teemaa käsittelevän kansainvälisen konferenssin. Konferenssin järjestäneen Kooperativa Institutetin johtaja Alf Carlsson oli kutsunut Kooperatiivista seminaariin Juhani Laurinkarin, Kalevi Suomelan ja Tapani Köpän Kooperatiivista. Seppo Honkanen Köpän sijaisena osallistui konferenssiin Tallinnassa. Laurinkari ja Köppä eivät työkiireiden vuoksi voineet osallistua ja myös Kalevi Suomela palasi Suomeen Tallinnasta. Honkanen lähti Tallinnasta muiden konferenssin osanottajien mukana kohti Tukholmaa. Kaikki laivalla osuustoiminnan tutkimusseminaarina jatkamaan lähteneet osanottajat, jotka tulivat Virosta, Ruotsista, Tanskasta ja Japanista, joutuivat Estonian mukana Itämeren syvyykseen, kahta pelastunutta osuustoiminnan tutkijaa lukuunottamatta. Traaginen tapahtuma oli shokki, kun tieto aamu-uutisista kuultiin työpaikalla. Huoli Sepon kohtalosta ja hänen omaisistaan muutti kaikkien päivän, kun epätoivoisesti odotettiin tietoja: olisiko Seppo pelastuneiden joukossa? Markku Wilenius matkusti Turkuun saadakseen ensikäden tietoja työtovereille ja omaisille. Kovaa kohtaloa ei kuitenkaan voitu väistää. Tukholmassa myöhemmin syksyllä järjestettyyn Estonian uhrien muistotilaisuuteen matkusti Seppo Honkasen lähiomaisten, vaimon ja pienten lasten tukena OTI:n projektitutkija Ritva Sirkkala (nyk. Pihlaja). Surutyö lähensi työyhteisön jäseniä ja kätki muistot sydämiin kollektiivisesti. Kokemus yhdisti. Moni kynttilä syytty syyskuun 28. päivän iltana vielä vuosikymmenten jälkeenkin illan pimetessä. Työtoverit viimeistelivät talkoovoimin Seppo Honkaselta kesken jääneen lisensiaatintutkielman ja tutkimus julkaistiin OTI:n tutkimuksissa (Honkanen 1943-94).

työhön integroivista työosuuskunnista. Hän väitteli Kuopion yliopistossa vuonna 2006. Ohjaajana oli professori Juhani Laurinkari. (Pättiniemi 2008).

Harri Kostilainen löysi Pättiniemen ohjaamissa kansainvälisissä hanketehtävissä viitekehysten jatko-opinnoilleen. Kostilainen viimeisteli väitöskirjansa työnsä ohessa Diak-ammattikorkeakoulussa. Väitöskirja ”Finding a niche: social enterprises and the public service reform in Finland” tarkastettiin Itä-Suomen yliopistossa vuonna 2019.

Kuopion yliopiston professori Juhani Laurinkari, Kooperatiivin johtokunnan pitkäaikainen jäsen ja seuran puheenjohtaja vuosina 1997–1999, toimitti yhteisötaloudesta oppikirjan ”Yhteisötalous. Johdatus perusteisiin”.⁷ Laurinkarin ohjauksessa valmistui useita osuustoiminnan ja kolmannen sektorin palvelujen tuotantoa käsittelevää tutkimusta. Esimerkinä olkoon Asko Miettisen Ruotsin osuuskuntien instituutiopiirteitä käsittelevä väitöskirja Kuopion yliopistossa vuonna 2001. Yhteisötalouden kattava oppikirja valmistui vuonna 2017 (Laurinkari 2017).

KOULUTTAJIA JA KEHITTÄJIÄ

Koulutus- ja kehittämishankkeiden suunnittelijoina ja hankevastaavina Osuustoimintainstituutti sai palkkalistoilleen ja Kooperatiivin jäseniksi kokeneita asiantuntijoita. Sirola-opiston entisen rehtorin, valtiotieteen maisterin Pekka Pättinimen, Hankkijan liikeopistosta valtiotieteen maisteri Simo Arraksen ja Pellervo-Seuran koulutusosastolta Heikki Kyykosken. Alueellinen EU-hankerahoitus mahdollisti myös Mikkelissä kehittämishankkeiden toteuttamisen. Uusyrityskeskustoiminta Mikkelissä aloitettiin hankkeena, jonka vetäjäksi rekrytoitiin Lahden keskuksen koulutustehtävistä tuttu kouluttaja Pekka Teittinen. Mikkelin seudun uusyrityskeskus Dynamo kehittyi Teittisen ohjauksessa nopeasti uusyrityskeskusten parhaimmiston, vaikka osuustoimintayrittäjyyteen ei alueella juurikaan kiinnostusta tunnettu. Osuustoimintainstituutille hanketoiminta antoi mahdollisuuden uusia uria aukovan koulutusmateriaalin tuottamiseen.

Lama-Suomen työmarkkinoilla osuuskuntayrittäjyys heräsi henkiin pitkäaikaisesta horroksesta. Aloitteiden tekemiseen tarvittiin yrittäjäkoulutuskokemusta. Osuustoimintainstituutti sai 1990-luvun alussa rahoitusta Helsingin yliopistolta ja maa- ja metsätalousministeriöltä maaseudun kehittämishankkeisiin. Niissä tutustuttiin kyläyhteisöissä toteutettaviin yhteisyrityksiin ja -hankkeisiin. Maatalouspolitiikan opiskelijat Jarmo Hänninen, Jari Rouvinen ja Ritva Sirkkala (nyk. Pihlaja) tekivät näistä opinnäytetyönsä.

Pioneerihankkeet sijoituivat maantieteellisesti eri puolille Suomea. Esimerkiksi pihvikarjayhtiö oli Pinsiössä Pirkanmaalla, taimien tuotanto-osuuskunta Pohjois-Karjalassa, kyläpalvelu- ja matkailuhankkeita Keski-Suomessa, Keski-Pohjanmaalla ja Lapis, päiväkotiyhdistys Pohjanmaalla.

Kylä palvelujen tuottajana -hankkeessa, jossa Ritva Sirkkala (nyk. Pihlaja) toimi, oli keskeistä kylien yhteistyön itsearviointi ja kuuden kylän yhteisseminaarit tulevaisuusverstaineen. Tapausesimerkkien vuorovaikutteinen puinti tuotti uusosuustoimintakoulutukselle aineistoa kehittämishankkeiden suunnittelua varten. Se oli omatekoinen ”harvardilainen” tapaus tutkimuskonsepti. Tutkijat käyttivät kokemuksia ahkerasti kou-

⁷ Yhteisötalous-kirjan saateeksi-tekstissä todetaan käsitteen haasteellisuus ”pyrkimyksenä saattaa yhteen erilaisia kilpailevia näkemyksiä yhteisötaloudesta, ja ettei tämä pyrkimys ehkä tuo kirjoittajille uusia ystäviä minkään aihetta käsittelevän tutkimusryhmän keskuudessa. Mutta tästä huolimatta tehtävää kansainvälisenä yhteishankkeena voi pitää kokeilemisen arvoisena.” Kirjan toimittajan toteamusta voi perustellusti sovitella myös Kooperatiivin OTI-vuosia yleisemminkin koskevana luonnehdintana (Laurinkari 2007).

lutustehtävien suunnittelussa ja materiaalien tuottamisessa. Hankekylistä ja -yrityksistä tehtiin myös koulutusvideo.

Ensimmäisen yhteisyrityksen perustamisoppaan Helsingin yliopiston rehtorin tutkimushanketuen osarahoituksella laativat opiskelijat, koordinoijina Jarmo Hänninen ja Tero Piippo. Koulutuskansion kuvituksen toteutti tutkija Kari Inkinen.

Osuustoimintainstituutti ja Pellervo-Seura vetivät työvoimahallinnon hankerahoilla valtakunnallista uusosuustoiminnan kehittämiprojektia. Sen tehtävänä oli eri puolille maata perustettujen osuustoiminnan kehittämiskeskuskusten kanssa tukea uusien osuuskuntien perustamista ja verkostoitumista. Tärkeitä hankekumppaneita olivat Kansan Sivistystyön Liitto ja osuustoiminnan kehittämiskeskukset, kuten Tampereen Seudun Osuustoimintakeskus, Sataosaajat Porissa, Kainuun Kanerva Kajaanissa, kulttuuri-osuuskunta Napakka Joensuussa ja työttömien yhdistykset eri puolilla maata.

Työvoimahallintoon pidettiin yhteyksiä. Ylitarkastaja Matti Jalkanen osallistui tiiviisti hanketoimintaan. Koulutusmateriaalien tuottaminen oli tärkeä yhteistoimintamuoto. Olennaista oli yhteydet viranomaisiin osuuskuntayrittäjyyden erityispiirteiden huomioon ottamiseksi laintulkinnossa. Osuustoimintainstituutti järjesti uusosuuskuntaneuvojille pätevyyskurssin yliopiston täydennyskoulutuksena.

Kooperatiivin yhteydet kansainväliseen kehitysyhteistyötutkimukseen alkoivat tutkimusseminaarien järjestämisellä Afrikan maaseudun tutkijoille Helsingissä vuonna 1992 ja Hararessa vuonna 1993. Seminaarit toteutettiin yhteistuotantona, johon osallistuivat Osuustoimintainstituutin kumppaneina Helsingin yliopiston kehitysmaainstituutti ja FCC (Pellervon, osuuskuntien ja MTK:n konsultointitoimisto). Seminaarikoordinaattorina toimi MMM Shimelles Tenaw. Seminaarien esitelmät julkaistiin kansainvälisellä foorumilla (Tenaw 1995)

Kooperatiivi ja Osuustoimintainstituutti osallistuivat suomalaisten osuustoimintajärjestöjen kumppaneina ICA:n osuustoiminnan periaatteiden uudistusprosessiin. Prosessia veti aluksi Kooperatiiva Institutetin ruotsalaisen johtaja Sven-Åke Böök. Työ jatkui kanadalaisen professorin Ian McPhersonin johdolla. Kooperatiivi osallistui Suomessa periaateuudistuksen valmisteluun ICA:n hallituksen jäsenen Raija Itkosen tukiryhmässä. ICA:n yleiskokouksessa Manchesterissa vuonna 1995 hyväksyttiin uudistettu osuustoiminnan kansainvälinen identiteetti kohti 2000-lukua suuntaavalle osuustoimintaliikelle.

Yhteydet Tarton maatalousyliopistoon pohjustivat osuustoiminnan kehittämissyhteysien rakentamista siirtymätalouden muutoksia toteuttavan ja juuri itsenäistyneen Viron osuustoiminnan uudistajiin. Osuustoimintainstituutti sai Viron maatalousosuuskuntien järjestäytymisen tukemiseen rahoituksen Suomen maa- ja metsätalousministeriöltä. Kehittämishankkeessa järjestettiin mm. tutustumisvierailuja ja koulutustapahtumia. Kooperatiivilla oli Virossa tilaisuus osallistua Viron osuustoiminnan tutkimusseuran (Akadeemiline Ühistegevuse Selts) neuvostovallan aikana seisahduneen toiminnan uudelleen käynnistämiseen. Kehittämishankkeen koordinaattorina toimi viron kieltä sujuvasti käyttävä valtiotieteen maisteri Markus Seppelin.

EU:STA LISÄARVOA KEHITTÄMISEEN

Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995 avasi Osuustoimintainstituutille mahdollisuuden hakea hankerahoitusta sekä suoraan komissiolta että EU:n rakennerahastoista. Kansainväliset yhteydet mahdollistivat hankekumppanuuksien solmimisen osuuskuntayrittäjyyden kehittämisaiheissa. Hankkeissa tuotettiin informaatiota työosuustoiminnasta ja pienosuuskuntien kehittämisestä.

Suomessa keskustelu yhteisötaloudesta (social economy) sai virikkeitä termin eurooppalaisesta merkityksestä, jota sosiaalipolitiikan piirissä ei juuri tunnettu tai pidettiin marginaalisena ”sosiaalitalouden” eli virallisen julkisen talouden rinnalla. Osuustoimintainstituutin liittyminen EMES (Research network for Social Enterprise) -verkostoon merkitsi kontakteja yhteisötalouden eurooppalaisten yliopistojen huippuosaajiin ja ovi-
en avautumista lukuisiin EU-rahoitusta hyödyntäneisiin yhteishankkeisiin. Italian sosiaaliosuuskunnat, työhön integroivat työosuuskunnat ja osuuskuntien yhteisövastuuratkaisut antoivat herätteitä keskustelulle myös Suomessa. Kuopion yliopistossa professori Juhani Laurinkarin ohjauksessa valmistui tähän aihepiitiin sijoittuva Antti Miettisen väitöskirja Ruotsin sosiaalialan työosuuskunnista (1998).

EU:n rakennerahastoista ja Brysselistä suoraan haettavista koulutus- ja kehittämis-hankkeista tuli niin kotimaan työttömyyskoulutukseen kuin kansainvälisiin kumppanuuksiinkin osallistumiselle tärkeä rahoituslähde. Osuustoimintainstituutin ja sen hankekumppanuuksien myötä syntyneet kehittämisverkostot toteuttivat hankkeita, joihin rekrytoidut henkilöt osallistuivat myös tutkimusseuran toimintaan. Hankkeet antoivat aiheita seminaarien järjestämiseen myös Kooperatiivin nimissä.

Valtakunnallinen verkostoituminen johti kehittäjien järjestäytymiseen, kun Osuustoiminnan Kehittäjät Coop Finland ry perustettiin. Myös Kooperatiivin liittymisestä Coop Finlandiin keskusteltiin. Yhdistymistarve kuitenkin todettiin hoituvan sillä, että kehittäjät saivat edustajilleen tilaisuuden tulla valituiksi Kooperatiivin johtokuntaan.

KEHITYSYHTEISTYÖSSÄ ICA:N KANSSA

Kooperatiivin nimissä toteutettiin ulkoministeriön kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyövaroilla hanke Argentiinan Tulimaan kestävän kehityksen edistämisestä. Hankeyhteys syntyi ICA:n varapuheenjohtajan Raija Itkosen aloitteesta. ICA:n latinalaisen Amerikan projektitoimiston johtaja Cristina Simone ja ICA:n Geneven päätoimiston koordinaattori Arsenio Invernizzi toivoivat suomalaista kehittämisosaamista Tulimaahan niiden hyvien kokemusten perusteella, joita oli saatu Boliviassa. Tulimaan ilmasto vastasi Suomea. Suomalaista osaamista esimerkiksi rakennuspuun käytössä ja kasvihuoneviljelyssä voitiin hyödyntää.

Työ toteutettiin ICA:n ja Kooperatiivin kumppanuushankkeena vuosina 1999–2001. Tulimaahan lähetettiin asiantuntijoita mm. VTT:stä ja Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Myös Tulimaasta vierailtiin Suomessa. Hankkeen rahoittaja suhtautui nuivasti jatkotoimiin, vaikka sekä osaamisen tarvetta että annettavaa osapuolten kesken oli todettu. Ulkoministeriön rahoitukseen Argentiina sopi huonosti, koska maa ei varsinaisesti täyttänyt kriteereitä Suomen kehitysavun saajana. Kooperatiiville hanke aiheutti vaikeuksia omavastuun hankkimisessa. Talkootyön tuntimäärät olivat pienelle seuralle haastavia, mutta rahoitusosuudet saatiin kuitenkin kohtuudella kokoon.

YK:n kestävä kehityksen ohjelmien koordinoitihankkeessa Kooperatiivin jäsen Shimelles Tenaw edusti Helsingin yliopistoa YK:n kestävä kehityksen maailmankokouksessa Johannesburgissa vuonna 1992. Hän koordinoi tutkimusyhteyksiä Afrikan maiden kanssa Pellervon delegaattina ja yhteistyössä yliopistojen osuustoimintatutkijoiden kanssa.

Kotimaassa tärkeä tutkimusasiantuntemuksen aihe oli osuuskuntalain uudistaminen, johon Kooperatiivikin laati asiantuntijalausannon ja toimitti aihetta käsittelevän vuosikirjajulkaisun (Köppä 2003).

Osuustoimintainstituutti työllisti hankerahoituksella opiskelijoita, tutkijoita ja kouluttajia; huippuvuosina 1997–98 jopa vajaat 20 henkilötyövuotta. Yliassistentin ja toimistosihteerin vakinaisella työvoimalla voi katsoa kerrannaisvaikutuksen kohtuullisen korkeaksi. Liki puolet henkilökunnasta oli Kooperatiivin jäseniä.

2000-LUKU: TUTKIMUSTA LIKETOIMINTAAN, OPETUSTA YLIOPISTOVERKOSTOON

Neuvotteluja yliopistojen välisestä osuustoiminnan tutkimuksen yhteislaitoksesta tai vaihtoehtoisista kumppanusmalleista käytiin Kuopion yliopiston, Helsingin kauppa- korkeakoulun ja Tampereen yliopiston kanssa. Helsingin yliopiston rehtorin toimeksiantosta yhteistyön vaihtoehtoja selvitettiin työryhmässä, jota johti Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen Seinäjoen yksikön johtaja Juha S. Niemelä ja sihteerinä oli Tapani Köppä. Pellervo-Seuran toimitusjohtaja Samuli Skurnik kutsuttiin työryhmän asiantuntijaksi. Selvityksen pohjalta ratkaisulle ei kuitenkaan löytynyt rahoitusta. Kiinnostusta osuustoiminnan opintojen vahvistamiseen kuitenkin tunnustettiin. Kun yliopistoyhteistyö ei edennyt, Helsingin yliopiston rehtori Kari Raivio päätti Osuustoimintainstituutin siirtämisestä osuustoiminnan tutkimus- ja opetusalanana (Co-op Studies) Helsingin yliopisto Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukseen (nyk. Ruralia-instituutti) Mikkelisiin maaliskuusta 2001 lähtien.

Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa Mikkelissä koulutus- ja kehittämis- tehtävillä oli yhteydet myös tiedekuntaopintoihin. Yksikkö oli profiloitunut valtakunnalliseksi osaajaksi luomuviljelyn kehittäjänä. Tutkimus- ja opetusyhteydet rakentuivat luontevasti Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteelliseen tiedekuntaan. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus oli mukana valtakunnallisen maaseutupolitiikan yhteistyöverkostoissa, joiden piirissä syntyi myös maaseudun tutkimuksen ja opetuksen yhteinen ohjelma, monitieteiset maaseutuopinnot. Osuustoiminnan tutkimuksen ja opetuksen uudelleenorganisoinnille luomu- ja maaseutuopintojen malli tarjosi oivallisen mahdollisuuden etsiä Helsingin yliopiston rinnalle kiinnostusta ja kumppaneita osuustoiminnan opintojen ahdinkoon. Mikkelisiin syntyi Eco, Rural ja Coop Studies -osaamisaloista kolmiyhteys työnimellä Ekoyliopisto. Tässä seurassa osuustoiminnan yliopisto-opintojen uudelleenorganisointi sai hyvät lähtökohdat opintoyhteistyön tunnustelemiselle ja yhteistyökumppaneiden etsimiselle asiasta kiinnostuneiden tiedelaitosten ja yliopistojen kanssa.

Osuustoimintainstituutin toimintakonseptissa koulutus- ja kehittämistoiminnan osuus heikkeni oleellisesti, kun osuustoiminta tutkimus- ja opetusalanana siirtyi Mikkelisiin. Tämä johtui osaksi alueellisesta rajautumisesta: ”Kehittämispoliittiset markkinat” jäivät maantieteellisesti kauaksi, ja ehkä myös asenteellinen etäisyys Etelä-Savon maakunnal-

lisiin avaintoimijoihin hillitsi osuustoimintainnovaatioitten kysyntää.⁸ Kehittämiskomponentti seurasi kuitenkin EU-hankkeissa tutkimuksellisten tarkastelujen innoittajana. SPR:n ja S-ryhmän Response-kumppanuushankkeessa seurattiin vajaatyökykyisten työllistymistä yritystoiminnan sosiaalisen vastuullisuuden toteuttamisena. Kansainvälisessä SENET-kumppanuushankkeessa tutustuttiin italialaisiin sosiaaliosuuskuntiin.

Väitöskirjatutkimuksellekin yritysten yhteiskuntavastuun tarkastelu tarjosi ajankohtaisia aiheita, esimerkkinä Titta-Liisa Koivuportaan väitöskirjatutkimus yhteiskuntavastuusta pankkitoiminnassa (Koivuporras 2008).

Osuustoimintatutkimusta haastettiin 2000-luvun vaihteessa myös talousjärjestelmäkriittiseen keskusteluun. Internet, avoin lähdekoodi, tiedon yhteiskäyttö ja jakaminen demokraattisesti voitiin nähdä uuden yhteistoiminnan talouden isona alustana, yhteisen hyvän nostajana kapitalistisen yksityisen voitontavoittelun edelle. Pekka Himasen ja Manuel Castells'in Hakkerietiikka ja informaatioajan henki -teoksessa (Castells & Himanen 2002) tulevaisuuden verkostoyhteisö vertautuu entisajan talkoisiin. Nuorten aktivistien verkostoissa on toteutettu kansainvälisesti useita tieteiden- ja taiteidenvälisiä innovatiivisia tiede- ja taidetapahtumia ja paikallisyhteisöjen kehitystalkoita (Paterson 2010)⁹.

Osuustoimintaopintojen kansainvälistä yhteistyötä ideoitiin ICA:n tutkimusryhmässä professori Ian MacPhersonin johdolla. Tämä tapahtui Mapping Co-op Studies -yhteistyön merkeissä, joka oli keskeinen teema Victorian yliopistossa Kanadassa pidetyssä ICA:n globaalissa tutkimuskonferenssissa vuonna 2003. Konferenssi jälkeen professori MacPherson vieraili Suomessa, jolloin keskusteltiin osuustoiminnan opetuksen laajentamisesta yliopistoyhteistyöksi.¹⁰

Osuustoiminnallisten yhteisöjen vuonna 2001 perustama Osuustoiminnan neuvottelukunta otti keskeiseksi tehtäväkseen osuustoimintaa koskevan tutkimuksen vahvistamisen. Aiheesta tehtiin selvitys erityisesti taloustieteellisen tutkimustoiminnan asemasta yliopistoissa. Neuvottelukunta selvitti myös osuustoimintatutkimuksen osuutta tutkimusrahastoissa. Osuustoiminnallisten yritysten rahoitusta kanavoitiin erityisesti herättämään väitöskirjatutkijoiden kiinnostusta osuustoimintaan kohdistuviin tutkimusaiheisiin. Osuustoimintainstituutin tutkijatkin saivat rahoituksen yhteistutkimukseen osuustoiminnan sosiaalisesta pääomasta.

8 Ehkä suurempi kehittämishankkeiden taantumisen syy kuitenkin oli muualla. Uusosuustoiminnan kehittäjät kautta Suomen joutuivat vuosituhaten vaihtuessa toteamaan hankkeidensa rahoitushakemusten tulleen hylätyiksi. Uusosuustoiminnan kehittäjien ison yhteishankkeen EU-rahoitushakemus evättiin, kuten myös jatkohakemus EU:n Equal -ohjelmasta. Työministeriö oli kohdellut osuustoimintahankkeita ilmeisen myönteisesti, mutta kun tuloksia ei tullut odotetusti, painotukset siirtyivät uusiin trendeihin. Väistykö lamasta toipuvassa yksilökilpailun ilmapiirissä osuustoiminnallisuus yksilösuorituksia suosivien huippuosaamisformaattien tieltä? Ainakin osuustoiminnan kehittämisen alueellisten toimijoiden ja työttömien yhdistysten saamaa tukea ajettiin tuntuvasti alas. Samalla ELY-keskusten erityiset osuustoimintayritysten perustamista ja neuvontaa varten ohjattiin muun, yleisen yrittäjyyden edistämistukien yhteyteen, jolloin erikoistuneen ohjauksen saaminen osuuskuntayrittäjyyteen usein hävisi kilpailussa tavanomaisen yritysneuvonnan tarjonalle.

9 Andrew Gryf Paterson on yhdistänyt teorian ja käytännön monipuolisesti ja kulttuurien välisesti erilaisten yhteisöjen hanke- ja tapahtumakoordinoijana ja ohjaajana Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, Baltian maissa, Britanniassa, USA:ssa... Toimiensa ohessa hän on viimeistellyt taiteen tohtorinväitöskirjansa Aalto-yliopistossa.

10 Professori Ian MacPhersonin aloitteesta Victorian yliopiston yhteyteen oli perustettu osuustoiminnan tutkimus- ja kehittämysyksikkö, British Columbian Institute for Cooperative Studies, BCICS. MacPherson kertoi yksityisesti, että OT:n esimerkki oli ollut hänelle keskeinen malli instituutin perustamisessa. Hänen mielestään tärkeää osuustoiminnan opetuksen ja tutkimuksen edistämässä oli näkemys ja sitoutuminen. MacPherson ja hänen tutkijakollegansa arvostivat suuresti Matti Kurikan Malcolm Islandille perustamaa suomalaisten siirtolaisten utopiayhteisöä Sointulaa, josta Victorian Yliopisto oli koonnut aineistoa myös näyttelyä varten yhteisön 100-vuotisen historian merkeissä.

Tehdyt selvitykset osuustoiminnan tutkimuksen kehittämistarpeista ja opetussisällöistä osoittivat osuustoiminnan kiinnostuksen oppialana varsin rajalliseksi yhden oppialan tai yhden yliopistonkaan horisontissa. Toisaalta monessa yliopistossa oli eri oppiaineissa kiinnostusta osuustoiminnan opetuksen järjestämiseen. Samalla Osuustoiminnan neuvottelukunta osoitti osuustoimintatutkimukselle haettavaksi rahoitusta eri rahastoista.

Opetusministeriötä kiinnosti verkko-opintojen edistäminen erityisesti yliopistojen välisenä yhteistyönä. Osuustoiminnan monitieteellisten verkko-opintojen pilotoimiselle saatiinkin opetusministeriöltä rahoitus Helsingin ja Kuopion yliopistojen **Co-op Network Studies** kumppanuushankkeena. Pian hankkeeseen liittyi Helsingin kauppakorkeakoulu ja sen jälkeen yliopisto toisensa jälkeen. (Ks. Hytinkoski ja Klén, 2025).

Uusi yliopistolaki irrotti yliopistojen budjetit valtion budjetista. Yliopistojen omarahoitusta vahvistettiin ulkopuolisen rahoituksen hankkimisen kannustimilla. Osuustoiminnan tutkimus- ja opetusala oli hyvin valmistautunut uudistukseen. Verkostoon liittyneet yliopistot tulivat mukaan osoittamalla opetusta varten opettajat ja maksamalla verkostolle jäsenmaksun.

Opetusministeriön rahoittaman pilottihankkeen jälkeen Osuustoiminnan neuvottelukunta järjesti Co-opNetwork Studies -opetusverkostolle mittavan rahoituksen. Toisaalla Osuustoiminnan neuvottelukunta edisti myös osuustoiminnan tutkimusta lahjoittamalla Suomen Kulttuurirahastolle huomattavan summan osuustoiminnan tutkimukseen. Näin tuettiin erityisesti väitöskirjatutkimusten tekemistä osuustoiminta-aiheista.

Tapani Köpän jälkeen Ruralia-instituutin osuustoiminnan vastuualueen johtajaksi tuli oikeustieteen tohtori, dosentti Hagen Henry. Hän oli Marburgin yliopiston osuustoiminnan professorin Hans-H. Münknerin oppilas. Münkner oli osuustoimintalain kansainvälisesti tunnustettu auktoriteetti. Hagen toimi ennen Ruraliaan tuloaan Kansainvälisen työliiton ILO:n osuustoimintaosaston johtajana. Hän osallistui myös valmisteluihin ICA:n globaalien osuustoimintatutkimuksen konferenssin järjestämiseksi Suomessa vuonna 2011. Tehtävä oli huomionarvoinen tunnustus Ruralia-instituutille ja se merkittiin YK:n kansainvälisen osuustoimintavuoden 2012 tapahtumakalenteriin. Elokuussa 2011 Mikkelissä pidettyyn konferenssiin osallistui 230 tutkijaa 36 maasta.

JÄLKIKIRJOITUS

Kooperatiivin historiikin kirjoittamista peräänkuulutettiin seuran historian hämäriin jääneiden perustamisvaiheiden selvittämistä varten. Kirjoittajia pyydettiin mukaan muistelutalkoisiin ja myös tunnistamaan menneisyyttä nykyisyydessä: olisiko maailma jotenkin muuttunut vai vieläkö painitaan samojen kysymysten parissa? Asioihin vaikuttamistakin voitiin tunnistaa ja tunnustella. Historiikin kirjoittamisesta kuitenkin luovuttiin monesta syystä. Kooperatiivin käytettävissä oleva arkistomateriaali osoittautui puutteelliseksi. Kronikkamuoto mahdollistaa kehityskulun ja siihen vaikuttaneiden syiden ja sattumien johdonmukaisuuden tai epäjohdonmukaisuuden tutkailun. Siihen voi myös ajoittaa yksittäiset muistelutekstit.

Kronikka on kollektiivinen tuote. Se koostuu monien mukana olleiden tekijöiden osallistumisesta. Kronikasta on jäänyt pois monien henkilöiden nimiä, mutta se ei tarkoita, että ketään olisi unohdettu. Veikko Lavia mukaillen ”jokainen tiedon murunen on tärkeää”. Helsingin yliopistossa Kooperatiivin toiminta nivoutui Osuustoimintainstituutin tehtäviin ja asemaan yliopistoyksikkönä, jonka asemaa ajoittain jouduttiin kriittisesti

puntaroimaan yliopiston sisällä ja suhteessa erityisesti osuustoiminnallisiin sidosryhmiin. Niin myötä- kuin vastatulessakin purjehdittiin työyhteisönä. Toimistosihteerimme Pirkko Jakoila puki selvitystilaan asetetun instituutin työntekijöiden tunnot sanoiksi: “Yhdessä tätä on tehty”. Samalla työn jatkuvuuskin varmistui uusien vaiheiden myötä.

Kooperatiivin kronikalla on kollektiivinen muisti. Se kertoo piilokuvin myös osuustoiminnan konkreettisten utopioiden toteutumisesta yhdessä tekemisenä ja kokemisenä. Tämä kronikka on tehty kiitokseksi yhteisestä taipaleesta, lyhyestä tai pidemmästä yhteistyöstä osuustoiminnan ja muun taloudellisen yhteistoiminnan tutkijoiden seuran pienten ja suurten ajatusten ja toteutusten työmailla. Vertaistukea matkan varrella saatiin esimerkiksi suomalaisen kylätoiminnan kokemuksista ja kansainvälisiltä kumppaneilta Mondragon-työosuustoiminnan ja italialaisten sosiaaliosuuskuntien hengessä.

Tapani Köppä

Tampereella juhannuksena 2025

TAPANI KÖPPÄ, VTT, VIERAILEVA TUTKIJA HELSINGIN YLIOPISTON RURALIA-INSTITUUTISSA

Olen täysinpalvellut akateeminen tutkimus-, opetus- ja kehittämisseniottelija. Jäin eläkkeelle 2011 Helsingin yliopiston Ruralia-instituutista, jossa toimin tutkimusjohtaja, professorina vastaten osuustoiminnan tutkimus- ja opetusalan kehittämisestä (2001–2011). Vuosina 2005–2007 hoidin Ruraliasta virkavapaana sosiologian professuuria Kuopion yliopistossa.

Tehtäviäni Helsingin yliopistossa: osuustoimintaopin lehtori/yliassistentti (1980–1991) ja osuustoimintainstituutin johtaja (1991–2000) ja Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen (Nyk. Palmenian) ensimmäinen tutkimusjohtaja (1984–86). Tehtäviä ennen Helsingin yliopiston palvelukseen tuloa: Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen talouspoliittisen jaoston päällikkö (1973–1979) ja Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen, (nyk. Pellervon taloustutkimus PTT:n) maaseutupoliittisen ryhmän tutkimusjohtaja (1979–80). Helsinkiin päädyin Turun yliopiston sosiologian assistentin toimesta (1971–73). Tutkijanurani olin aloittanut Tampereen yliopiston Tutkimuslaitoksen projektitutkijana mm. Yleisradion ja Työtehoseuran tilaustutkimuksissa (1968–71). Tutkimusalanani on ollut maaseutusosiologia ja osuustoiminta. Organisaatiososiologian dosenttina toimin Jyväskylän ja maaseutusosiologian dosenttina Helsingin yliopistossa 1980–90-luvuilla. Soveltava tutkimus, täydennyskoulutus-, kehittämis- ja tutkimustehtävät kotimaisten ja kansainvälisten hankkeiden organisointi- ja johtotehtävissä olivat ominta intressialaani työssäni.

Tiedepolitiikan tekemiseen olen osallistunut yhteiskuntatieteiden, tulevaisuudentutkimuksen, tasa-arvotutkimuksen ja kehitysmaatutkimuksen valtakunnallisissa toimielimissä sekä maaseudentutkimuksen organisointiinointiin myös Helsingin yliopistossa. Varhaisista luottamustehtävistäni mainittakoon tieteellisten asiantuntijaelinten jäsenyydet (valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta ja Suomen Akatemian kehitysmaatutkimusjaosto (1981–85), Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimusjaosto (1982–84), Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemia (1990) sekä maa- ja metsätalousministeriön maaseutupoliittisen ohjelmaryhmän jäsenyys (1990–91).

LÄHDEKIRJALLISUUS

- Bernardi, Andrea and Tapani Köppä (2011), A better place to work: Finnish co-operatives in a comparative organisational climate analysis. In: The International Journal Co-operative Management. Vol. 5, Nr. 2, July 2011. New Harmony Press Ltd and University of Leicester.
- Castells, Manuel and Himanen, Pekka (2002). The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model. Oxford University Press. New York.
- Heiskanen, Ilkka (1977), Julkinen, kollektiivinen ja markkinaperustainen: suomalaisen yhteiskunnan hallintajärjestelmien ja julkisen päätöksenteon ja hallinnon kehitys ja kehittäminen 1960- ja 1970-luvulla. Suomen Akatemia 1977.
- Helin, Irmeli (1998), Vom Brodverein zur co op: Terminigeschichte der deutschen Genossenschaftsprache: ein Beitrag zur Terminologieforschung. Peter Lang 1998. Väitöskirja.
- Honkanen, Seppo (1943-1994), Viljelijäväestö hyvinvointivaltiota rakentamassa: tutkimus maatalousjärjestelmän synnystä ja maatilojen tuotantotoiminnan järjestämisestä 1950-luvulla. Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin julkaisuja 12. 1996. Julkaistu postuumisti tekijän valtiotieteen lisensiaatin tutkimtoa varten tarkoitettamana ja kollegojen toimittamana käsikirjoituksena
- Hyryläinen, Torsti (1994), Toiminnan aika: Tutkinus suomalaisesta kylätoiminnasta. Tampereen yliopisto 1994.
- Immonen, Niina (2006), Yhteisötalous Suomessa: sisäpiirin slangia vai uutta yhteistyön taloutta”, Tampereen yliopisto, aluetiede. Tampereen seudun osuustoiminnan kehittämisyhdistys ry, Tampere 2006.
- Inkinen, Kari (2000), Diffuusio ja fuusio. Osuuskauppainnovaation levinneisyys ja sen dynamiikka 1901-1998. Alueellisesti tulostuva näkökulma suomalaisen osuuskauppatoiminnan kehitykseen ja sisällön muutokseen. Helsinki school of economics and business administration. Acta universitatis oecologiae Helsingiensis A-181. Väitöskirja. Helsingin kauppakorkeakoulu 2000.
- Jarva, Vuokko (1996), Tiukilla kuin Manninen ovenraossa: lama-arjen kriisit ja selviytyminen tulevaisuusperspektiivissä. Tulevaisuuden tutkimuksen seura 1996. Väitöskirja.
- Jarva, Vuokko ja Anna Köppä (1998), Maan tiet. Maaseudun tiet tietoyhtiskuntaan. Helsingin yliopisto, osuustoimintainstituutti.
- Titta-Liisa Koivuporras (2008), Ihmiset ja pankki samaa maata? Yhteiskuntavastuusta pankkimaailmassa. Vaasan yliopisto, aluetiede 2008.
- Koskivaara-Rautsola, Arja (1985), Möglichkeiten und Grenzen der Genossenschaftlichen Zusammenarbeit. Staats- und Rechtswissenschaftliche Fakultät der Ludwig-Maximilian Universität (München 1985).
- Kostilainen, Harri (2019), Finding a niche: social enterprises and the public service reform in Finland.
- Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu ja Maritta Pohls (1999), Kansantalous. Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899-1999. Pellervo-Seura ry, Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Köppä, Tapani (toim., 1990), Uusi yritys - Osuustoiminnan haasteet ja yhteistoiminta maaseudun voimavarana. Kustannus 54. Tampere.
- Köppä, Tapani, Pirjo Siiskonen ja Annamari Parviainen (1984), Maatilan emäntä ja tasa-arvo. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 1984, 1.
- Köppä, Tapani ja Juha Tauriala (1990), Kilpailutalous vai huolenpidon yhteiskunta. Opiskelevan nuorison näkökulma työhön, yrityselämään ja osuustoimintaan. Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 34. Helsinki 1990.
- Köppä, Tapani, Samuli Skurnik, Kalevi Suomela ja Olli Muttilainen, Osuustoimintainstituutin perustamissuunnitelma. Helsingin yliopisto 1991.
- Köppä, Tapani (toim. 2003), Osuustoiminnan lainsäädäntö, arvot ja kansainvälinen solidaarisuus. Osuustoimintatutkimuksen vuosikirja 2001-2003. Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli 2003

- Köppä, Tapani, Eliisa Troberg ja Pekka Hytinkoski (2008), Osuustoiminnan yliopisto-opetuksen aikamatka Suomessa. Teoksessa: Kurki, Sami ja Riitta Kaipainen (toim.), Tieteestä tekoja. Yliopiston yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tulkintoja maaseutukontekstissa. Ruralia-instituutti 20 vuotta. Helsingin yliopisto 2008.
- Köppä, Tapani (2012), Co-operative Studies in Finland: Past, Present and Future. In: Henry, Hagen, Pekka Hytinkoski and Tytti Klén (eds.), Customizing a Patchwork Quilt: Consolidating Co-operative Studies Within the University World. In Memoriam Professor Ian MacPherson. Publication 34. Ruralia institute, University of Helsinki. 2015.
- Laakkonen, Vesa ja Laurinkari, Juhani (1985 ja 1990, toinen laajennettu ja täyd. laitos), Osuustoiminta taloudellisen yhteistoiminnan muotona. Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen julkaisuja.
- Laidlaw, A.F. (1972), The future of co-operative movement. Suom. Osuuskunnat vuonna 2000, ICA:n Moskovon kokousesitelmä v. 1980.
- Laurinkari, Juhani (toim., 1987), *The International Cooperative Movement - Changes in Economic and Social Policy*. Festschrift für Prof. Dr. Jerzy Kleer 60 Jahre. Helsingin yliopiston Osuustoimintaopin laitos, julkaisuja no 21.
- Laurinkari, Juhani (2007), Yhteisötalous. Johdatus perusteisiin. Gaudeamus, Helsinki 2007.
- Laurinkari, Juhani (2017), Yhteinen hyvä vai yksityinen etu? Yhteisötalous hyvinvoinnin rakentajana. Pellervo 2017.
- Ollila, Petri (1989), "Coordination of supply and demand in the dairy marketing system: with special emphasis on the potential role of farmer cooperatives as coordinating institutions". *Agricultural and Food Sciences* 61 (1989). Väitöskirja.
- Osuustoimintaopin laitos. Helsingin yliopisto (1987). Kolme vuosikymmentä osuustoiminnan opetusta ja tutkimusta Helsingin yliopistossa: Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen 30-vuotisjuhlatilaisuudessa 18.11.1987 esitetyt alustuspuheenvuorot.
- Paterson, Andrei Gryf (2010), Rural Cooperation and the Online Swarm - P2P Foundation Wiki
- Puhakka, Sauli ja Markku Wilenius (1993), Osuustoiminta utopiaenergian lähteillä. Helsingin yliopisto, osuustoimintainstituutti. Julkaisuja 3, 1993.
- Pättiniemi, Pekka (2006), Social enterprise as labour market measure. Tiivistelmä: Sosiaaliset yritykset työllisyyspolitiikan välineinä. Kuopion yliopiston julkaisuja E, 130. Yhteiskuntatieteet. Kuoio 2006.
- Seppelin, Markus (2000), Osuustoiminnan jalanjäljillä. Katsaus suomalaisen osuustoimintaliikkeen historiaan. Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutti. Julkaisuja 28, Mikkeli 2000.
- Tenaw, Shimelles (toim., 1995), Time is for all 1995.
- Troberg, Eliisa (2000), The relevance of transaction cost and agency theoretical concepts to the management of knowledge intensive co-operatives. Turku School of Economics and Business Administration. 2000. Väitöskirja.
- Turtiainen, Turto (1985), Maaseudun osuuskassatoiminnan perustaminen Keniaan ja yritys rakentaa yleinen sovellutusmalli. Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitos. Julkaisuja no 19.
- Volk, Raija (1993), "Esseitä osuuskunnan tuotanto-, hinnoittelu- ja investointikäyttäytymisestä" Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Weijola, Varpu (1985), Kolmas sektori työn ja työllisyyden näkökulmasta. Työvoimaministeriö. Suunnitteluosasto. 1985.
- Wilenius, Markku (1997), "Faust on wheels: conceptualizing modernization and global climate change". Finnish Society of Sciences and Letters. 1997. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, ympäristöpolitiikka.

JUHANI TAURIAINEN
Valtiotieteen tohtori

OSUUSTOIMINNAN KIPUPISTEITÄ POHTIMASSA

KOOPERATIIVIN SYNTY

Osuustoiminta organisoitui Suomessa Venäjän keisarivallan lopulla. Se on luettavissa niihin kansanliikkeisiin, jotka myötävaikuttivat itsenäisen Suomen syntyyn. Liikkeen molemmat päähaarat, Pellervo-Seura ry:n vaikutuspiirissä versonut haara ja Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ry:n ympärillä kasvanut ryhmittymä, olivat kansanliikkeinä elinvoimiensa tunnossa jo 1930-luvun lopulla. Sotavuosienkin vaikeudet voitettiin ja 1950–1970-lukujenkin vankka kehitys merkitsi sitä, että molemmat ryhmittymät olivat niin taloudellisesti kuin kansanliikkeinä tunnustettuja toimijoita yhteiskunnassamme. Niillä oli kumminkin jo ikämiesten vaivoja ja oltiin ehkäpä myöhässä oivaltamaan, mitä nopeasti muuttuva yhteiskunta odotti. Agraariajan Suomen murros oli tosiasia, ihmisten tulevaisuus oli kaupungeissa, sadoilla tuhansilla myös Ruotsin työmarkkinoilla. Osuustoiminnan sisällä herättiin kyllä 1970-luvulla kasvaviin ongelmiin ja muutostarpeisiin, mutta sopii epäillä, olivatko silloiset ratkaisut kestäviä ja osuustoiminnan perustalle, jäsenkunnalle eduksi.

Tähän saumaan sattui oman työurani muutosvaihe. Teoria- ja tietopohjaa oli kertynyt maaseudun oloja ja ongelmia koskeneista tutkimuksistani. Esimerkkeinä olkoon:

- Väitöskirja: Kehitysalueiden muuttuva maatilatalous. PSM:n julkaisuja nro. 12.1970
- SITRAN rahoittama ja johdollani toteutettu hanke: Maaseudun väestökatoalueiden olot ja ongelmat, Loppuraportti, Sitra. Sarja B. 1973 (yhdessä Samuli Koivulan kanssa)
- Tutkimusraportti: Maaseudun haja-asutusalueiden vähittäiskauppa ja sosiaalisen ympäristön muutokset, 1978. HY:n osuustoimintaopin laitoksen julkaisuja.
- PSM:n tutkimusraportit: Viljelijäväestö ja osuustoiminta. 1977 ja 1984. Juhani Taurainen & Juha Tauriala.
- The Impact of Urban-Industrial Development on Agricultural Incomes and Productivity in Finland. In Land Economics. Vol.52.1976 (yhdessä Frank W. Youngin kanssa)

Työurani jatkui seuraavin askelin: Pellervo-Seuran markkinatutkimuslaitos PSM:n tutkijaksi tulin 1969. Vuosina 1971–1973 käväisin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslaitoksessa. Vuosina 1973–1974 olin USA:ssa Cornell Universityn Visiting Fellow:na ja lukuvuodet 1974–76 Helsingin yliopiston väestötieteen vt. professorina. Palasin PSM:een vuosiksi 1977–1979.

Maa- ja elintarviketalouden kehityksen ja markkinoiden tutkijasta tuli vuonna 1980 Pellervo-Seuran järjestötyön vastuuhenkilö. Se tarkoitti työroolia yhtenä Seuran ydinsanan viestinviejistä jäsenistölle ja sidosryhmille. Mutta mihinpä koira karvoistaan pääsee. Tutkijan roolimalli seurasi tiiviisti mukana kaikkina niinä vuosina 1980–1987, kun sain tilaisuuden toimia Seuran osuustoimintaosaston ja 1984 alkaen myös koulutusosaston tehtävissä. Työ vei myös perusosuuskuntien satalukuisen jäsenkunnan ja osuustoiminnan kenttävään pariin. Työteliäimpinä vuosina matkapäiviä sinne kertyi 100–120. Matkapäivissä en kyllä yltänyt Seuran koulutusosaston henkilöstön kenttätöiden päivälukuun. Niitä kertyi runsaasti myös lakiosaston asiantuntijoille ja Pellervo-lehden levikkivälille ja toimittajille. Muutamat säännölliset yhteydet pohjoismaiseen ja laajemminkin kansainväliseen osuustoiminnan kenttään tarjosivat minulle näköalapaikan osuustoiminnan ongelmiin ja kehityspiirteisiin laajemminkin. Näitä olivat Pohjolan talonpoikaisjärjestöjen keskusneuvosto NBC; Pohjoismaiden osuustoiminnan keskusjärjestöt; Euroopan Maatalousliitto CEA; Kansainvälinen osuustoimintaliitto ICA, keskuskomitean jäsen 1980–88.

Kooperatiivin idea muhi tutkijapiireissä 1970–1980-lukujen vaihteessa. Sen syntyä haudottiin 5.10.1984 alkaen aktiivisesti puolisen vuotta; pääasiassa kotoisten osuustoimintatutkijoiden piirissä ja ruotsalaisen tutkijoiden kannustavalla tuella. ”Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura”, Kooperatiivi ry perustettiin puolisen vuotta myöhemmin 6.5.1985. Tapani Köppä on konkretisoinut tehtävän ydintä todeten, että yhdistyksen haluttiin edistävän erityisesti tutkimuksen ja käytännön osuustoiminnan välisiä yhteyksiä. Uusi yhdistys rohkeni siis ottaa ohjelmaansa haasteen, joka oli ainakin riittävän suuri, ellei jopa yli idealistien ydinjoukon voimavarojen.

Silloisen osuustoimintaan suunnatun kritiikin kärki kohdistui vahvasti juuri liikkeen aatteelliseen ytimeen nimeltä ”yhteistoiminta”. Tiedotteella uuden yhdistyksen syntymästä lähestyttiin osuustoiminnan järjestökenttää ja yliopistojen laitoksia. Järjestöissä asia otettiin vastaan myönteisesti. Myös pellervolaisella puolella tämä tapahtui yhteistyöhakuisesti, joskin isoja kättentaputuksia en muista Seuran johtokunnan puolelta kuulleen. Sen toivottiin tuovan eloa myös yliopistotason tutkimuksen teoreettiseen ja käsitteelliseen antiin, joka esim. pellervolaisten keskusosuuskuntien piirissä oli punnittu varsin vähäiseksi. Perustava kokous uskoi puheenjohtajan roolin allekirjoittaneen hoteisiin. Kenties ajateltiin, että kykenisin tarjoamaan ainakin fyysiset puitteet johtokunnan toiminnalle oman toimenkuvani valtuuksilla. Ensimmäinen johtokunta edusti molempia osuustoiminnan pääryhmiä eli KK:n ja Pellervon alaisia osuuskuntaryhmiä. Mukana oli osuustoimintatutkimusta Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen ja muiden yksittäisten osuustoimintatutkijoiden voimin. Puheenjohtajan odotettiin kykenevän toiminnan käyntiinlähden koordinaattoriksi, kun hänellä oli sekä oma tutkijataustansa että rooli Pellervon osuustoimintaosaston johdossa.

Tapani Köpän kertoman mukaan Kooperatiivin ensimmäisessä tiedotteessa olin puheenjohtajana luonnehtinut yhdistystä ”foorumina, jolla voidaan keskustella ny-

kyisistä osuuskunnista ja antaa tilaa muille ja vasta hahmottumassa oleville yhteistoiminnan muodoille”. Olin myös viitannut ”yhteistoiminnan vetovoimaan itsekkyyttä ja yksilökeskeisyyttä korostavien muotivirtausten vastapainona eri elämänalueilla”. Ensimmäisen ja toimintavuoden aikana sain johtokunnan koolle viisi kertaa. Samaan päädyttiin toisenakin vuonna. Kaavailtiin tulevaa toimintaa. Ensimmäisen vuoden toiminnan painoalueeksi koin tiedotuksen sidosryhmille. Näitä olivat esimerkiksi osuustoiminnan lehdistö ja tiedottajat, keskusosuuskuntien avainhenkilöt pellervolaisista pääryhmistä. Yhdistyksen puolesta viestinviejä olivat etenkin Tapani Köppä, Jukka Jääskeläinen, Kalevi Suomela ja Kai Ilmonen.

Toisena toimintavuonna yhdistys rekisteröitiin. Tämä tapahtui 20.11.1986. Silloin järjestettiin myös ensimmäiset seminaarit, joissa lähestyttiin osuustoiminnan arkea ja käytännön tekijöitä. Keskusteluissa käsiteltiin mm. osuustoiminnan identiteettikysymyksiä, jäsenistön asemaa ja osuuskuntien pääomakysymystä sekä verotusta. Nämä teemat puhuttivat myös keskusosuuskuntien johtoelimiä.

Yhdistyksen puheenjohtajuus vaihtui siirtyessäni PSM:n johtajaksi vuosiksi 1987-1991, ja uusi perämies Kai Ilmonen otti vastuun.

OLIVATKO AATE JA KÄYTÄNNÖN YHTEISTOIMINTA KRIISISSÄ?

Kooperatiivin ajatuspajan synty ei tapahtunut vain akateemisissa korkeuksissa. Aatekeskustelun tarpeeseen oli herätty Pellervon johtokunnan piirissä jo aikaisemmin kuin idea Kooperatiivin kaltaisesta yhdistyksestä alkoi itää. Useammin kuin kerran kuului kommentteja siitä, että ”Laakkosen putiikki” oli epäonnistunut vastaamaan niihin odotuksiin, joita Helsingin yliopiston professuurin lahjoitusvarojen antajat olivat toivoneet.

Oman tehtäväni puitteissa eli Pellervo-Seuran ja valtakunnallisten keskusosuuskuntien piirissä käytiin samaan aikaan aktiivisesti pohdintaa aatteesta ja sen käytäntöön soveltamisesta ja tämän suhteen ratkaisun vaikeudesta. Keskeinen syy oli lisääntyvä osuustoiminnan kritiikki, jonka sävy oli koettu varsin tylyksi. Huolenaiheiden lista oli melkoinen. Jäsenistö vieraantui aatteestaan. Osuustoiminnan imago suuren yleisön keskuudessa oli huono eikä houkutellut enää omia joukkoja, saati nuoria ja suurta yleisöä. Taloudellisen kilpailuympäristön muutos iski voimalla osuuskuntiin. Raha, tunne ja aate kilpailivat paikasta perusjäsenien mielissä ja osuuskuntien liike- ja palvelutoiminnan markkinoilla. Alkoi vaikuttaa siltä, että kuningas, nimeltään Raha vei voiton, aate natisi, jäsenet vikisivät ja vieraantuivat ja jäsenvallasta oli jäljellä vanhojen osuustoimintaukkojen hämärät muistikuvat.

Nämä trendit oli varmasti havaittu Pellervo-Seuran pöydillä 1970-luvun lopulla. Riipeäotteinen Seuran osuustoimintaosaston nokkamies, Seppo Pietikäinen tarttui härkää sarvista. Yhteistyössä Maaseudun Sivistysliiton opintokeskuksen kanssa syntyi katsaus ”Jäsenen asialla - pellervolainen osuustoiminta.” Julkaisu on päiväämätön, mutta lienee vuodelta 1979. Sen ilmeinen tarkoitus oli palvella MSL:n opintokerhojen aikuisopiskelijoita, kenties myös Pellervo-Seurassa aloitettua MJ-koulutusta. Käsiteltyjen aihealueiden lopuksi, lukijoita heräteltiin aktiiviseen keskusteluun kysymyspatterilla.

Lähes 100-sivuisessa monisteessa käytiin läpi osuustoiminnan historiaa, osuuskuntien hallintomalleja ja Seuran roolia osuustoiminnan aatteellisessa työssä ja sen toimintaa osuuskuntien tavallisten jäsenien silmänä, korvana ja omatuntona. Muutoksen suuntaa tekijät kuvasivat ihan ennenkuulumattomin käsittein ”alkuosuuskuntien ja aitojen

osuuskuntien muutoksena joko jäsenvaltaisiksi tai edustukselliseksi näennäisosuuskunniksi. Ts. kehityksen suunta oli viemässä kohti näennäisosuuskuntia, joko ammattijoh-toisia tai manipuloituja. Osuuskunta oli yhä näennäisesti uskollinen alkuperäiselle tehtävälleen, mutta todellinen valta oli luisunut osuuskunnan ja sen jäsenistön ulkopuolelle. Keskeinen osuuskuntien kysymys oli, kenellä on todellinen valta suuntakysymyksissä.”

Keskustelu- ja opintopiirejä kannustettiin tuomaan esiin ajatuksiaan keinoista ja ratkaisumalleista, joilla tämä trendi saatiin katkaistua. Saattoi olla, että mainitsemani raportti oli jossain mielessä liian radikaali nieltäväksi sellaisenaan Seuran johtolimissä. Kun Seuran ydinvaikuttajien joukkue oli vielä oman tehtäväni kannalta etäinen, en tiedä sisäpiirin ajatuksia enkä sitä, vaikuttiko raportin suorapuheinen arvio oman pesän tilasta Pietikäisen silloisen työuran päättymiseen.

Pellervo-Seuran johtokunnan pöydällä oli 1970-luvun perintönä ennestään kipupisteet maataloussidonnaisen ryhmän ja yleisosuuskuntien - OP- ja SOK-ryhmät - so-pivuudesta samaan keskustelupöytään Pellervossa, vaikka SOK olikin palannut Seuran aktiivijäseneksi. Tätäkin kärjekkäämmiin nousi pöydälle SOK-ryhmän ja Hankkijan kiis-tely maataloustarvikekaupan herruudesta kotimarkkinoilla. Hankkija rakensi aktiivises-ti omaa maatalousosuuskuntien ja myymälöiden verkostoaan ympäri maan. SOK-ryhmä oli vanhan rakenteensa vanki ja maaseudun väestömurroksen takia monelta osin ta-lousvaikeuksissa. Pääkilpailijan Keskon ote vahvistui. Seuran pöydälle vastattavaksi tuli 1981 myös muutama kirje maalta – perustason yksittäisen emännän ja maakuntatason osuuskaupan toimitusjohtajan ”myllykirjeinä”. Molempien sytykkeenä oli osuuskaup-patoiminnan tila ja myymäläpalvelujen katoaminen maaseudulta; ja kysymys, tekeekö Pellervo-Seura asian hyväksi yhtään mitään.

Muun muassa nämä aiheet virittivät uudelleen keskustelun Pellervo-Seuran roolis-ta suhteessa omiin jäseniinsä: ollako jäsenyhteisöjensä strateginen linjanvetäjä; osuus-toiminnalle yhteisen aatteen - lue periaatteiston - uudistaja, puolustaja/edunvalvoja; ratkaisujen etsijä, erimielisyyksien ja kiistojen sovittelija periaatekysymyksissä; vai jä-senyhteisöjensä liike- ja palvelutoiminnan kehityksen aktiivinen seurailija tai passiivi-nen syrjään vetäytyjä.

Pellervo-Seuran johtokunnan pöydältä tällaiset kysymykset siirrettiin tai vierivät Seuran toimivan johdon ja toimiston henkilöstön työpöydille. Jonkinlaisena avauksena näkisin Pellervo-Seuran johtokunnan ja valtuuskunnan sävyltään varsin kriittisen semi-naarin Karjala-talolla keväällä 1982. Erytisen painokkaasti nousi esille kysymys Peller-vo-Seuran roolista osuustoiminnan aatteellisissa kysymyksissä. Mitä aate on nyt? Miten se tavoittaisi osuuskuntien jäsenet ja suuren yleisön? Miten siitä tiedotetaan? Miten var-mistetaan jäsenten sitoutuminen ja uusi sukupolvi? Miten tiivistä on Seuran henkilöstön ja jäsenosuuskuntien yhteydenpito? Onko osuustoiminnan aatekoulutus ajan tarpeiden tasalla?

Pellervo-Seuran käynnistämän MJ-koulutuksen ja Jorma Karvisen vetämän jouk-kukeen työn arvo kyllä tunnustettiin. Osuuskuntien hallintotehtävissä toimivien tietopoh-ja ja hallintoelinten roolien - linjaus, seuranta, valvonta - kehittäminen oli saanut paljon kaivatun piristysruiskeen. Hukkaan ei mennyt sekään, että jäsenhallinnon ja toimivan johdon ja henkilöstön edustajat kohtasivat yhteisillä foorumeilla. Tieto osuuskuntien lii-ketalouden käsitteistöstä ja tuloksen arvioinnin kriteereistä oli tuiki tärkeää ja tarpeen hallinnon maallikoille. Se, minkä Karjala-talon seminaarijoukko näki puutteena, oli

”aate”. Mitä teki Seura itse pääsarallaan? Miten aatteen esilläpitoa pitäisi lisätä ”suuren yleisön” suuntaan, osuuskuntien jäsenistön joukkoihin, jäsenhallinnon edustajille? Onnistuisiko se MJ- koulutusta kehittämällä, Osuustoimintalehden, Pellervo-lehden, jäsensektoreiden monilukuisan lehdistön kautta vai tarvittaisiinko yhteisesti rahoitettua ja toteutettua TV-mainontaa?

Olihan kysymyksistä avautuva kritiikki jonkinmoinen yhteispotku Pellervo-Seuran nilkkaan. Ainakin itse mukana olleena koin sen niin, varmaan jotkut toisetkin. Etenkin moitesävyinen kysymys siitä, pitikö Seuran palveluksessa oleva joukkue ylipäätään yhteyttä jäseniinsä ja sidosryhmiinsä, sattui. Itse tiesimme, miten paljon työ- ja matkapäivistä kentällä kului jokaiselta Seuran asiantuntijalta jäsenosuuskuntien palveluun, lakiasioiden hoitoon, MJ- seminaareihin, maa- ja elintarvikemarkkinoiden kehitysseurantaan, tutkimustarpeiden täyttämiseen ja tuloksista tiedottamiseen.

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT oli syntynyt 1979 vahvistamaan pellervolaisen yritysryhmän näkyvyyttä valtakunnallisessa talouskeskustelussa. Pellervolaisuuden asialla oltiin esitelmin ja puhein myös MTK:n itsensä organisoimassa koulutus-toiminnassa, maatalous- ja kauppapilaitoksissa, alueellisissa Pellervo-kerhoissa - joita niitäkin vielä oli - ja eri osuuskuntaryhmien omissa koulutus- ja jäsentilaisuuksissa. Suurimman yleisön saavutti Pellervo-lehti ylläpitäen ammattitiedon ohella omalla tavallaan ”pellervolaisuuden henkeä”.

OSUUSTOIMINTA 1990 -HANKE

Yksi vastaus Pellervo-Seuran puolelta oli hanke koota aineistoa pellervolaisen osuustoiminnan käytännön toimijoilta. Ajatus oli kuulla heidän käsityksiään osuustoiminnan ajankohtaisista ja kärjistyistä ongelmista sekä kuunnella heidän odotuksiaan osuustoiminnan ja Pellervo-Seuran kehitystarpeista. Hankkeen nimeksi tuli Osuustoiminta 1990 (OT-90). Seminaaritulaisuudet olivat kolmipäiväisiä. Osanottajat olivat keskusosuuskuntien ja -liikkeiden sekä perustason osuuskuntien nimeämiä maallikkohallinnon johtavia henkilöitä ja osuuskuntien toimitusjohtajia, järjestöjohtajia, tiedottajia tai heidän sijaisiaan. Ensimmäinen tilaisuus oli syksyllä 1983. Sen avasi Pellervon toimitusjohtaja Aarne Hakala katsauksellaan Seuran ja pellervolaisen osuustoiminnan silloiseen tilaan.

Neljän seminaarin sarja tavoitti yhteensä lähes 150 osanottajaa. Seminaarin vetovastuu oli Seuran koulutusosaston ammatillisilla. Seuran toimivan johdon ja osastojen esimiestason edustajia oli mukana joka kerta. Osallistujat itse tuottivat seminaarin pääaineiston. Ulkopuolisia asiantuntijaesityksiä osuustoiminnan ja yhteiskunnan eri aloilta oli vähän, yhdestä kahteen seminaaria kohden.

Seminaarisarjan yhteenveto koottiin ensin luonnokseksi Seuran johtokuntakäsittelyä varten keväällä 1984.

Luonnoksen ensimmäinen käsittely ja Seuran johtokunnan ensipalautte tapahtui maaliskuussa 1984. Seminaarisarjassa mukana olleiden keskusosuuskuntien johdolta pyydettiin lausunnot luonnoksesta. Niitä odoteltaessa ehdittiin keskustella asiasta viisi kertaa Seuran johtokunnassa. Hedelmällisintä keskustelua käytiin tammikuussa 1984, mutta kolmen jäsenryhmän lausunnot puuttuivat yhä. Päätettiin sitoa myös Seuran valtuuskunta luonnoksen ajatuksiin. Vihdoin marraskuussa 1984 saatiin tietoa Hankkijassa käydystä toimivan johdon ja hallintoneuvoston ”syvällisestä keskustelusta” ja kehoitukset jatkotyöstä luonnosta. Niinpä prosessi jatkui helmikuulle 1985. Johtokunta oli

vihdoin valmis hyväksymään moneen kertaan korjailtun ja lyhennetyn raportin. Seuran valtuuskunnan kriittisen keskustelun päätteeksi raportin sivut siunattiin ja johtokunta valtuutettiin antamaan julkaisulupa viimeisten johtokunnan hienosäätöjen varauksella. Raportti julkaistiin 5.6.1985. Seuran valtuuskunnalle esiteltiin johtokunnan hyväksymä loppuversio nimellä Pellervolaiset periaatteet 1990. Kaikkiaan prosessin kulku kirjattiin johtokunnan pöytäkirjoihin 17 kertaa ja valtuuskunnan kolmesti.

Johtokuntakäsittelyn aikana, erityisesti kokouksissa 18.1.1984, 21.9.1984 ja 3.12.1984 raportin sisällölliset ainekset jäsenyivät uudelleen ja mielestäni melko onnistuneella tavalla. Aluksi keskustelua oli käyty etsien ”pellervolaisuuden yhteistä strategiaa”, koska useat jäsen sektorit näyttivät soutavan kilpaa omissa veneissään sivuilleen vilkuilematta ja valittujen reittien keulakuohut loiskivat lähiveneiden lisäpainolastiksi. Keskustelu selkiinnytti käsitystä, että aika oli ajanut jo reippaasti ohi pellervolaisuuden yhteisen strategian realismin. Oli utopiaa, että keskusyksikön Pellervo-Seuran johdolla ja resursseilla sellainen vielä löytyisi. Osuustoiminnan isä, Hannes Gebhard, taisi aavistaa jo vuonna 1917 osuuskuntien käytännön johtamisen ja vallankäytön kipupisteiden ratkaisemisen vaikeudet, kun hän päätyi pettyneenä eroamaan tehtävästään Pellervo-Seuran johdossa. Tosin aatteen voimaa riitti vielä uraan OKO:n ja OKL:n hallinnossa ja pienviljelijäin järjestötoiminnan organisoijana.

Sopi myös epäillä, kykenisikö edes vahva MTK vaikutus- ja arvovallallaan pitämään maataloussidonnaista osuuskuntaryhmää yhteisen strategisen katon alla. OP- ja SOK-ryhmät olivat osin jo vastanneet tai ainakin aktiivisesti vastaamassa yhteiskunnan muutosten haasteeseen. Ne rakensivat palvelujaan uudella tavoin asiakasomistaja-konseptinsa pohjalle tavoitellen suurta yleisöä joukkoihinsa.

Pellervo-Seuran johtokunnan keskustelu kääntyikin Seuran oman strategian ja toiminta-ajatuksen uudistamistarpeisiin. Palattiin kysymykseen siitä, mikä olisi Seuran ominta tehtäväaluetta eli kysymykseen pellervolaisuuden aate- ja arvopohjasta sekä miten tästä lähtevää periaatteistoa pitäisi uudistaa tai ajantasaistaa. Toimitusjohtaja Aarne Hakala totesi joulukuussa 1984, että perusperiaatteet ovat yhä kaikilla samat, mutta niissä on eri variaatioita. Hän lienee tullut tähän päätelmään osallistuessaan lakimiehenä sekä osuuskuntalain yksittäisten pykäliden viilaamiseen että kokonaisuudistuksen valmisteluun. Hän oli realisti ja ymmärsi liiketoiminnan vaatimuksia. Hän ymmärsi eri jäsensektoreiden tarpeita ja jäsenten erilaisia näkökulmia ja painotuksia. Hän näki osuuskuntalain itse asiassa aatteen ja siihen perustuvan periaatteiston kiteytymänä, jonka uudistaminen sopi erinomaisesti osaksi pellervolaisuuden kehittämistä. Laki määritteli käytännössä raamit osuuskuntien liike- palvelutoiminnalle. Laki jousti ja salli esimerkiksi tuotetilitysten laatulisät sekä ns. parttialisät. Oman ja riskipääoman kartuttamisvaihtoehdot olivat monipuolistumassa. Osuuskuntaomisteinen osakeyhtiömallikin oli sovitettavissa käytännön liike- ja palvelutoimintaan, jos osuuskunnan jäsenhallinto katsoi kehityksen sellaista vaativan.

Seuran roolin ja toiminta-ajatuksen pohdintaa tehtiin OT-90 projektin viime metreille asti usein melko kriittisin kommentein. Esimerkiksi johtokunnan jäsen Gustav Sandelin totesi luonnosvaiheessa, että ”OT-90 keskustelut eivät tuoneet mitään uutta. Raportin yleisluontoisuus ei anna pohjaa yhteisstrategian tulevaisuudelle. Yritysmuodolla ilman arjen konkretiaa ja liiketoiminnan tulosta ei voida parantaa maailmaa.” Kritiikistään huolimatta hän katsoi, ettei Pellervo-Seuran junailema seminaarisarja ja

keskustelu ollut välttämättä tarpeeton ja väärä, mutta Seuran toiminta-ajatuksen täsmennys ja kehittäminen olisi seuraava päällimmäinen tehtävä.

Oma vastaukseni kysymykseen Pellervo-Seuran toiminta-ajatuksen ytimestä oli varmaan vanhakantainen, kun OT-90 raporttiin tuli luonnosvaiheessa ehdotettua seuraavaa: ”Seuran toiminta-ajatuksena on kehittää osuustoimintaa yksityisen omistusoikeuden ja vapaaehtoisen taloudellisen yhteistyön pohjalta jäsenkuntansa ja suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen ja henkisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja toimia pellervolaisen osuustoiminnan aatteellisena keskusjärjestönä.”

Periaateraportin keskeiseksi painopistealueeksi nostettiin Seuran johtokunnassa osuuskuntien taloudellisen kilpailukyvyyn ja kestävyuden parantamistavoite. Vain sillä jäsenten eli omistajien odotuksiin voitaisiin vastata. Keinovalikoiman tärkeä osa oli keskusosuuskuntien ohjausaseman vahvistaminen suhteessa jäsenosuuskuntiensa liiketoimintaan ja alueellisen osuuskuntaverkoston talouden tervehdyttäminen. Rakenteita oli uudistettava sektorista riippumatta omistajajäsenten vieraantumisen ja jäsenten vaikutusvallan vähenemisen riskilläkin. Eturintamassa tätä linjaa vetivät Valio, OP-ryhmä ja SOK-ryhmän mittava rakenneuudistus, joka konkretisoitui Juhani Pesosen toimitusjohtajuuden alkaessa 1983.

VELJESTEN PERINTÖRIITAA

Yhdeksi pääjuonteeksi nousi periaatekeskustelun aikana kysymys SOK:n ja Hankkijan suhteesta. Se oli käytännössä muhinut pellervolaisella kentällä koko 1970-luvun, kun Hankkija aktivoitui maatalousosuuskuntien ja oman jakelu- ja myyntiorganisaation perustamiseen. Muistiinpanojeni mukaan asia nousi Pellervon johtokunnan pöydän vakioteemaksi syksyllä 1980. Tunnusteluvaiheen ydinjoukko oli luottamusmiesten kärkeä: Pellervon valtuuskunnan puheenjohtaja Heikki Haavisto, SOK:n hallintoneuvoston puheenjohtaja Seppo Törmälä, Hankkijan hallintoneuvoston puheenjohtaja Toivo Hakamäki ja hieman etäämmältä myös Pohjois-Karjalan maaherra Esa Timonen. Toki pääjohtajat Viljo Luukka ja Jorma Järvi, sekä Pellervon toimitusjohtaja Aarne Hakala ja johtokunnan puheenjohtaja Sakari Kontio olivat joukon jatkona.

Pellervon johtokunnassa kesäkuussa 1981 Toivo Hakamäki ilmoitti, että SOK - Hankkija neuvottelut olivat ”virallisesti” käynnissä. Salassa julkisuudelta tilannekatsauksia esitettiin Seuran johtokunnalle neljästä viiteen kertaa maaliskuuhun 1982 mennessä. Silloin Heikki Haavisto totesi Seuran valtuuskunnan avauspuheessaan, että ”asia näyttää kaatuvan lillukanvarsiin ja teknokratian koukeroihin”. Näin siitä huolimatta siitä, että alkua oli herättänyt toiveita ja osuuskuntien perusjäsenten keskuudessa oli yhteistyöhalua ja ratkaisussa epäonnistuminen merkitsisi osapuolille kustannustappioita. Seuran valtuuskunnan kirjelmöinnillä huhtikuussa 1982 ei ollut vaikutusta osapuolten hallintoneuvostojen näkökulmiin. Seuran valtuuskunnassa marraskuussa 1982 todettiin, että neuvottelut olivat katkenneet, joskin tunnustelua oli taustalla edelleen.

Kahden pääosapuolen välinen keskustelu jatkui ja asiasta raportoitiin Seuran johtokuntaa. Maaliskuussa 1983 viestitettiin Hankkijan puolelta jopa hyvästä keskusteluhengestä. Seuran johtokolmikoon Haaviston, Kontion ja Hakalan vaikutusvalta ja maakuntatasoltakin tulleet vetoamukset ja eivät kuitenkaan auttaneet ratkaisun löytämistä. SOK:n

kirje Seuran johtokunnalle lokakuussa 1983 johti toimitusjohtaja Hakalan toteamaan, että neuvotteluyhteys osapuolten kesken on rauennut tuloksitta.

Asiaan palattiin vielä joulukuussa 1984 Seuran valtuuskunnan kokouksessa. Muutama jäsenistä vaati, että Seuran johtokunnan on tuotava valtuuskunnalle esityksensä SOK:n ja Hankkijan pattitilanteen ratkaisusta. Jäsen Pertti Vuola kiteytti ilmapiiriä sanoilla ”kenttä huutaa haloota”. Risto Isännäinen ihmetteli, että seuraako Pellervo-Seura kokonaan sivussa jäsenkuntansa yhteistyö- ja työnjakokysymyksiä. Heikki Haavisto viittasi parin vuoden takaiseen yhteistyökeskusteluun todeten, että asia oli pudonnut Pellervo-Seuran johtokunnan pöydältä ja jäänyt sille sijalleen pääosapuolten huoleksi. Seppo Törmälä totesi, että ”aiempi lopetuspäätös oli yhteinen. SOK ei katkaissut neuvottelua, vaan panosti oman ryhmänsä kehittämiseen”. Jäsen P. Palmunen Hankkijalta valaisi tuntojaan lausuen, että ”keskusliikkeiden silloiset lausunnot olivat heikosti perusteltuja ja mitään sanomattomia ja vain Hankkijassa oli käyty syvällisempää keskustelua”.

Omassa työssäni asia näkyi monenlaisina tietopyyntöinä, milloin SOK-ryhmän jäsenosuuskauppojen ja kyläkauppojen tilanteesta, milloin Hankkijan liiketoiminnan trendeistä. Vastauksia kentän tuntoihin haettiin mm. PSM:n haastattelututkimuksiin. Jäsenten sitoutumisasteen vuosittaiseen seurantaan kehitettiin vakiomittaristo. Matkoilla maakunta- ja paikallisosuuskuntien tilaisuuksiin epäselvä asia oli aina vastassa. Lienen kuullut kaikkien merkittävimpien ns. yhteistyöosuuskauppojen tilanneanalyysit. Maakuntien yhteistoimintakerhojen (Pellervo-kerhot) tilaisuuksissa odotettiin sisäpiirin tietoa keskustelun kulusta Helsingissä. Pääosapuolten ylimpään hallinto- ja toimihenkilöjohtoonkin syntyi suora keskusteluyhteys.

Olin alussa minäkin toiveikas, että jotain uutta syntyisi vanhojen veljesten kesken. Rohkenin kannustaa matkoillani hallintomiehiä ja -naisia pitämään asiaa esillä ja tuomaan huolensa julki myös Pellervon vuosikokouksissa; muutaman kerran jopa siinä onnistuen. Silloisen keskustelun nuiva lopputulos ei lopulta isommin yllättänyt. Merkittävää mielestäni oli loppuvaiheissa se, että SOK-ryhmä panosti radikaalein ottein ryhmän rakenteidensa uudistamiseen Juhani Pesosen tultua tehtäväänsä. Näin vuosikymmenten jälkeen voi sanoa, että S-ryhmä onnistui uudistuksessa.

Olen arvellut myös, että Hankkijan ratkaisuihin vaikutti salassa käyty neuvottelu Rakennusliike Armas Puolimatkan liiketoiminnan ostosta. Kauppa oli todennäköisesti viittä vaille valmis silloin, kun neuvottelut Pellervon piirissä päättyivät. Muistan tammikuisen aamun 1985, kun yksi arvostamani ystävä Hankkijasta soitti ja kehotti seuraamaan samalle päivälle suunniteltua Hankkijan tiedotustilaisuutta. Uutinen yllätti monet. Hankkija oli ostanut Puolimatkan perheeltä mittavan suuruusluokan liiketoiminnan! Oli se osoitus Hankkijan johdon rohkeudesta ja uudesta avauksesta. Sen luotettiin johtavan yrityksen kasvuun ja talouden vahvistumiseen – ilman kiusallista pellervolaista kumppaniakin. Se tarjosi Hankkijalle ainakin muutaman vuoden kehityshaasteen. Myöhempi aika näytti, ettei kaupasta tullut Hankkijan pelastajaa. Keskusteluun yhteistyöstä ja sen konkretiasta SOK-ryhmän kanssa oli palattava vaikeuksien kasvaessa kriisiksi ja kamppailuksi elossa säilymisestä.

LOPUKSI

Työvuoteni Pellervo-Seuran osuustoimintaosaston tehtävissä olivat vähintäänkin haasteellisia. Ne osoittivat hyvin sen, että yhden tai muutaman henkilön toiminta on enimmäkseen vain pieni pisara sellaisen kokonaisuuden meressä, mistä suomalainen osuustoiminta on hyvä esimerkki. Suuret laivat kääntyvät hitaasti ja perämiehistö oli voimaton vääntämään ruoria tarpeeksi rajusti. Vuodet osoittivat monta muutakin tosiasiaa. Hyväkään aate, jalot arvopäämäärät ja pyrkimykset eivät käytännössä johda kuin itsestään tuloksiin, jotka vastaisivat aatteen sisältämiä lupauksia. ”Arvopohjaisen realismin tie” tuntuu sopivan myös osuustoiminnan strategisten valintojen malliksi.

Osuustoiminnan alkumetreillä yhteisille tavoitteille ja yhteistoiminnan käytännöille oli laajoissa väestöryhmissä paljon konkreettisempia tarpeita kuin nyt. Osuustoiminnalla oli alkuaan vahva eetos ja pyrkimys kehittää oikeudenmukaista, tasa-arvoista ja turvallisempaa yhteiskuntaa. Periaatteissa on yhä paljon sellaista ja kestäväää, jolla olisi sanottavansa tämänkin ajan ihmisille ja yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan vaa-tivalle kilpailun ja rahan vallan kulttuurille. Osuustoiminta yritysmuotona tarjoaa edelleen ihmislähtöisen vaihtoehdon osakeyhtiömallin, muun yksityisyrittämisen ja julkisen vallan yritystoiminnan rinnalle.

Oma aikani osuustoiminnan työkentässä päättyi 1990-luvun alkuvuosina. Pienistä konkreettisista saavutuksistaan huolimatta pellervolaisen osuustoiminnan piirissä käyty keskustelu OT-90- periaatteista ja kipupisteistä oli tarpeellista ja hyödyksi. Pellervo-Seuran jäsenkokonaisuus kesti paineet. Keskustelun osapuolet – maataloussidonnainen ja vahvasti MTK:n tukema ryhmä ja yleisosuuskunnat eivät hajaantuneet kokonaan erilleen omiksi ryhmikseen. Erityisen ilahduttavaa oli OP-ryhmän määrätietoisuus pitää kiinni jäsenhallintonsa perustasta. Se kesti hyvin myös 1990-luvun suurlaman vuodet. Jäsenasiakkailta oli arvonsa myös S-ryhmäksi kiteytyneen osuuskauppaliikkeen piirissä. Myöhemmät tapahtumat johtivat myös siihen, että osuuskauppatoiminnan kaksi pääryhmää palasivat alkuperäiseen, yksinapaiseen lähtökohtaansa. Maatalouden markkinointiosuuskunnat onnistuivat sisäisen rakenteensa, etenkin teollisen jalostuksensa ja logistiikkansa, rationalisoinnissa löytämään yhteistyöratkaisuja, jotka vahvistivat kotimaisen elintarviketalouden tehokkuutta ja kilpailukykyä. Päätöksenteko nojasi silloinkin jäsenpohjaan. Jäsenten tasa-arvoon nojaava periaatteisto säilyi koko lailla hyvin.

Uskon, että Pellervon osaavan henkilöstön asiantuntijapalvelut ja niiden kautta syntyneet yhteis-työverkostot Seuran jäsenkuntaan ylläpitivät pellervolaisuuden ideaa. Varsinkin MJ-koulutuksen roolia osuuskuntien hallinnon kehitystarpeiden täyttäjänä pidän arvokkaana myös aatteen näkökulmasta. Se lisäsi kentän hallintohenkilöiden valmiuksia arvioida itse osuuskuntiansa taloudellista tulosta, linjata tulevaisuutta ja valvoa toimintaa.

Kaikki tämä antoi tietoperustaa seuraavalle sukupolvelle luotsata toimintaa EU-Suomen toimintaympäristön tarjoamissa raameissa. Tähän osuuskunnat, niiden toimiva johto ja vallankäyttäjät joutuivat ottamaan kantaa 1990-luvun puolivälissä, kun EU-ratkaisun aikaikkuna avautui. Sitä ja osin sen seurauksena syntyneitä suuria kotiku-toisen toimintaympäristön mullistaneita ja yllättävän nopeita muutostarpeita ei OT- 90 keskustelussa osattu aavistella ollenkaan. Muutoinkin voin yhtyä kritiikkiin, joka arvioi hankkeen tuloksia uusien ideoiden ja avauksien puutteesta ja entisten katsomusten, kiis-tojen ja keskinäisen luottamuspuolan turhauttavasta kaivelusta.

Kooperatiivin ry:n ajatuspajan perustaminen ja muutamat avaukset ns. uusosuustoiminnan viriämisestä eivät vielä silloin nousseet keskustelujen aiheiksi. Pellervo-Seuran johdonkin keskustelu näistä oli vaatimatonta. Myönteisen perusvireen saatesanat allekirjoittaneelle olivat tyyppilliset eli ”ole mukana ja seuraa, mitä tapahtuu ja katsotaan sitten”. Kovin suuria odotuksia Kooperatiivin idealistit eivät siis onnistuneet herättämään. Pöydälle jäi myös vakuutteluni siitä, että etenkin uusosuustoiminta saattaisi olla yksi tuleva mahdollisuus ja voimavara osuustoiminnan aatesisällön kritiikkiin vastaamisessa. Kooperatiivin joukkueen ansioksi luen, että uusosuustoiminta sai sieltä teoreettista ja käytännönkin selkänöjää kehityksensä varhaisvaiheissa. Asia eteni sittemmin niin, että myös Pellervo otti lusikan käteensä ja lähti aktiivisesti tukemaan uusosuustoiminnan kasvua.

RITVA PIHLAJA
MMM, agronomi
Suomen Kylät ry

KYLÄ PALVELUYRITTÄJÄNÄ: YHTEISÖLÄHTÖISTÄ YHTEIS- KUNNALLISTA YRITTÄJYYTTÄ

Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutissa tuoksuteltiin 1990-luvun alkuvuosina raikkaita maaseututuulia. Kolmevuotisessa kehittämis- ja tutkimushankkeessa Kylä palveluyrittäjänä (1992–1994) etsittiin yhteistyössä kuuden maaseutukylän kanssa ratkaisuja maaseudun asukkaiden tarvitsemien palvelujen ja kylien elinvoiman turvaamiseksi.

Aikaa hankkeen päättymisestä on kulunut kolme vuosikymmentä. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut tänä aikana monessa suhteessa paljon. Siitä huolimatta Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen näkökulma, kyläläisten yhteistoimintaan perustuvien ratkaisujen etsiminen ja edistäminen, on edelleen vähintään yhtä ajankohtainen ja tärkeä. Aiheen ajankohtaisuutta ja merkitystä korostaa Euroopan neuvoston marraskuussa 2023 antama suositus yhteisötalouden toimintaedellytysten edistämisestä. Suositus käsittelee täsmälleen samoja teemoja kuin mistä Kylä palveluyrittäjänä -hankkeessa oli aikanaan kysymys.

Termit ovat vuosikymmenten kuluessa uudistuneet. Yhteisötalous-termiä ei Suomessa tuolloin vielä käytetty – liekö sen sisältö tuttu suomalaisille vieläkään? Jos hanketta toteutettaisiin nyt 2020-luvulla, voitaisiin puhua yhteisölähtöisestä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ja yhteistuottajuudesta (co-production). Voi hyvällä syyllä sanoa, että Osuustoimintainstituutissa oltiin tuolloin edelläkävijöitä ja edellä aikaa.

Tässä artikkelissa kurkistetaan ensin lyhyesti taaksepäin, millaisista toimista Kylä palveluyrittäjänä -hankkeessa oli kysymys ja mitä kylille kuuluu nyt. Artikkelin lopussa pohditaan aihepiiriin liittyvään tutkimukseen peilaten sitä, mitä edelleen ajankohtaisia näkökulmia tämänkaltaiseen kyläläisten yhteistoimintaan pohjautuvaan toimintaan liittyy. Asiaa tarkastellaan toisaalta kylien ja kylätoiminnan kehittymisen ja toisaalta yhteiskunnan laajempien kehityskulkujen näkökulmasta.

KYLÄLÄISET YHDESSÄ PALVELUJA TUOTTAMASSA

Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen perusajatus oli yksinkertainen. Keskeisenä tavoitteena oli etsiä erilaisia julkisen tuen, yksityisen yrittäjyyden ja palveluja käyttävien kyläläisten omatoimisuuden yhdistelmiä maaseudun asukkaiden tarvitsemien palvelujen ylläpitä-

miseksi ja kehittämiseksi. Käytännössä tämä tarkoitti, että kehittämiskeskusteluissa oli mukana aktiivisten kyläläisten lisäksi kunnan viranhaltija- ja luottamusjohtoa, eri sektoreiden edustajia sekä paikkakunnalla toimivia yrityksiä. Kyläläisten suunnitteleman toiminnan ja palvelujen sisältö ohjasi sitä, mitä toimijoita keskusteluihin ja toimintaan kullakin paikkakunnalla osallistui.

Hankkeeseen mukaan valituissa kuudessa kylässä asukkaat olivat jo ennen hanketta käynnistäneet uudenlaista yhteistoimintaa kyläläisten tarvitsemien palvelujen ja elinvoimaisuuden parantamiseksi. Kahdessa kylässä kyläläiset olivat valinneet organisoitumismuodoksi osakeyhtiön, kahdessa osuuskunnan ja kahdessa rekisteröidyn yhdistyksen, perinteisemmästä kylätoiminnasta tutun järjestäytymismuodon.

Hankkeessa kuljettiin kolmen vuoden ajan yhteistä matkaa näiden kuuden kylän ja niiden asukkaiden kanssa. Kylien omat tavoitteet olivat hankkeen toiminnan tärkeä lähtökohta, ja kyläläisiä tuettiin järjestämällä kylien tavoitteita ja tarpeita palvelevaa toimintaa ja kehittämistä. Vettä ei haluttu kantaa kaivoon. Nykyisin tällaisesta toiminnasta puhuttaisiin yhteiskehittämisenä ja palvelumuotoiluna.

Vaikka kokemuksia tällaisesta perinteistä kylätoimintaa tavoitteellisemmasta kyläläisten yhteistoiminnasta olikin tuolloin Suomessa jo joistain maaseutukylistä (esimerkiksi Köyliön Tuiskulan ja Jämsänkosken Koskenpään kyläyhtiöistä), vaati uudenlaisen toiminnan käynnistäminen kylien aktiiveilta ennakkoluulotonta asennetta ja rohkeutta. Kylien edustajien keskinäinen kokemusten vaihto ja vertaisuus olivat tärkeä osa tätä yhteistä kehittämisen matkaa.

Kylä palveluyrittäjänä -hankkeeseen osallistuivat seuraavat kylät:

- Eräjärvi, Orivesi: Eräjärven kehittämissyhdistys EKY ry
- Kiminki, Karstula: Kimingin seudun kehittämissosuuskunta
- Lappea, Kolari: Lappean Loma Oy
- Sarjankylä-Erkkilä, Nivala: Sarjankylä-Erkkilän kehitysosuuskunta
- Sievinkylä, Sievi: Sievinkylän Kehitys Oy
- Sokoja, Kokkola: Sokojan kylätalo- ja päiväkotiyhdistys ry

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin Eräjärven kehittämissyhdistys EKY ry:n sekä Sokojan kylätalo- ja päiväkotiyhdistyksen toiminnan vaiheita. Ne ovat hankkeeseen osallistuneista kylistä onnistuneet selkeimmin säilyttämään ja edelleen kehittämään toiminnan alkuperäistä sisältöä. Ne ovat kyenneet myös irrottautumaan tyypillisestä kehittämisen projektiluonteisuudesta ja vakiinnuttamaan kyläläisten yhteistoimintaan pohjautuvan palvelutoiminnan.

Lienee sattumaa, että nämä kaksi kylää ovat hankkeeseen osallistuneista kuudesta kylästä ne, jotka olivat valinneet organisoitumismuodoksi rekisteröidyn yhdistyksen. Neljä muuta hankkeeseen osallistunutta osuuskunnan tai osakeyhtiön organisoitumismuodoksi valinnutta kylää jätetään tässä artikkelissa vähemmälle tarkastelulle. Niissä kyläläisten yhteisen yrityksen toiminta on päättynyt, hiljentynyt, muuttanut tarkoitustaan tai yrityksen toiminta on siirtynyt uuden omistajan jatkettavaksi.

Kylien hankkeisiin voi tutustua tarkemmin vuonna 2005 valmistuneesta seurantatutkimuksesta (Sirkkala 2005, <https://www.yumpu.com/fi/document/view/50695163/maa-seudun-palveluaukot-ja-kolmas-sektori-helsinki>).

ERÄJÄRVEN KEHITTÄMISYHDISTYS EKY RY, ORIVESI: PALVELUA JA KEHITTÄMISTÄ

Vuonna 1991 kyläläisten vapaamuotoisen kylätoiminnan rinnalle perustama Eräjärven kehittämissyhdistys EKY ry toimii edelleen virkeästi ja aktiivisesti. Eräjärveläiset totesivat yhdistystä perustaessaan, että kylätoimikunta oli tehnyt hyvää työtä, mutta sillä ei nähty olevan riittäviä edellytyksiä laajemman kehittämis- ja palvelutoiminnan, etenkin pitkäjänteisen taloudellisen toiminnan käynnistämiseksi.

EKY:n toiminnan tavoitteena on ollut säilyttää, järjestää ja tuottaa mahdollisimman monia palveluja omalla kylällä ja lähellä kyläläisiä. Kylän verkkosivuilla muistutetaan, ettei palvelujen säilyminen kylällä ole itsestäänselvyys. Kyläläisiä kehoitetaan siksi tukemaan paikallisia yrittäjiä ja yhdistyksiä aina kun vain mahdollista.

EKY:n toimisto keskellä Eräjärven kirkonkylää palvelee kyläläisiä ja matkailijoita monipuolisena palvelupisteenä ja kyläputiikkina. Se on avoinna joka arkipäivä ja kesälauantaisin. Sieltä saa muun muassa postin, Veikkauksen ja apteekin palveluja, paikallisia tuotteita ja käsitöitä sekä kalastusmerkkejä ja paikallisten teattereiden lippuja. Se toimii infopisteenä ja vesiosuuskunnan toimistona. Lisäksi yhdistys suunnittelee ja toteuttaa paikallisia tapahtumia ja kehittämishankkeita, myy taloushallinnon palveluja paikallisille yrityksille ja yhdistyksille sekä tarjoaa työharjoittelupaikkoja ja kuntouttavaa työtoimintaa. Eräjärven kehittämissyhdistys EKY ry on yhteiskunnallinen yritys ja sillä on käytössään yhteiskunnallisen yrityksen merkki.

Erityisen tärkeäksi muodostunut EKY:n toimintamuoto on kylälehti Purkiainen, jota yhdistys on julkaissut viikoittain tauotta jo 33 vuoden ajan. Lehti ilmestyy joka torstai, ja se jaetaan kymmenien kyläläisten voimin talkoilla 600–800 talouteen.

Eräjärvi tunnetaan tapahtumista, kulttuurista, yhteisöllisyydestä ja vahvasta paikallisidentiteetistä. EKY:n lisäksi paikallisia yhteisöllisiä toimijoita on alueella monia muitakin. EKY on vakiinnuttanut niiden joukossa oman tärkeän paikkansa eräjärveläisyyden ja eräjärveläisten puolestapuhujana ja aktiivisena toimijana.

Monet EKY:n keskeisimmistä toimintamuodoista ovat samat kuin kolme vuosikymmentä sitten toimintaa käynnistettäessä. Tämä osoittaa, että toiminnalle on edelleen todellinen, aito tarve ja pysyvää kysyntää. Toiminta on edellyttänyt aktiivisilta kyläläisiltä sitoutumista ja pitkäjänteisyyttä sekä kykyä monien pienten tulovirtojen muodostaman yhdistyksen taloudellisen palapelin hallitsemiseen.

SÅKA BYAGÅRDS- OCH DAGHEMSFÖRENING RF, KOKKOLA: KYLÄTALO JA PÄIVÄKOTI

Sokojan kylätalo- ja päiväkotiyhdistyksen toiminta käynnistyi vuonna 1990, kun ryhmä kylällä asuvia pienten lasten vanhempia päätti järjestää lasten päivähoidon omalla kylällä. Kokkolan kaupunki ei vanhempien pyynnöistä huolimatta luvannut järjestää päivähoitoa Sokojalle, vaan lapset olisi pitänyt kuljettaa päivähoitoon kaupungin keskustaan.

Yhdistyksen kylältä vuokraamassa omakotitalossa 12-paikkaisena aloittaneen päiväkodin toiminta laajentui nopeasti. Kolmessa vuodessa hoidossa olevien lasten määrä kolminkertaistui ja toiminta hajaantui useaan eri kiinteistöön. Päiväkotiyhdistyksen hallitus päätti hankkia talkootöin kerätyillä varoilla tontin aivan kylän keskustasta, ja ajatus kaikkia kyläläisiä palvelevan kylätalon rakentamisesta alkoi konkretisoitua. Päiväkotiyhdistyksen toiminta-ajatus laajeni, ja myös yhdistyksen nimi muutettiin Sokojan kylätalo- ja päiväkotiyhdistykseksi.

Vuonna 1994 valmistuneen kylätalon rakentaminen rahoitettiin silloisen Raha-automaattiyhdistyksen (nyk. STEA) avustuksella ja Kokkolan kaupungin takaamalla pankkilainalla. Kiinteistön rakennuttamisesta vastasi kiinteistöasakeyhtiö, josta kaupunki omisti 30 prosenttia ja yhdistys 70 prosenttia.

Sokojan päiväkodissa on nykyisin 54 paikkaa. Tiloissa toimii myös esikoulu ja koululaisten iltapäiväkerho. Vastapäisen kyläkoulun oppilaat käyvät syömässä kylätalolla. Se palvelee päiväkotilasten lisäksi kaikkia muitakin ikäryhmiä. Kylätalon keittiössä kuljetetaan aterioita myös iäkkäille kotihoidon asiakkaille. Liikunta- ja kuntosali sekä ruoka- ja juhlasali sekä kerhotilat ovat kyläläisten ahkerassa käytössä. Niitä vuokrataan juhlakäyttöön myös ulkopuolisille. Kylätalolla vastaanottoa pitävät myös kampaaja, kosmetologi ja hieroja.

Sokojan päiväkoti- ja kylätaloyhdistyksen yli 30-vuotinen toiminta on erinomainen esimerkki siitä, mitä voidaan saada aikaan, kun yhdistetään paikallisten asukkaiden aktiivisuus, tulevaisuudenusko ja sinnikkyyt julkisen vallan resurssihin. Sokojan päiväkoti- ja kylätaloyhdistyksen toiminta on erinomainen esimerkki samalla siitä, mistä Kylä palveluyrittäjänä -hankkeessa oli aikanaan kysymys; haluttiin tarkastella erilaisia julkisen tuen, yksityisen yrittäjyyden ja palveluja käyttävien kyläläisten omatoimisuuden yhdistelmiä maaseudun asukkaiden tarvitsemien palvelujen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.

Mari Kattilakoski (2022) puhuu tällaisesta toiminnasta määritellessään, mitä yhteistuottajuudella (co-production) tarkoitetaan. Sillä viitataan yleisesti järjestelyihin, joissa kansalaisyhteiskunnan toimijat osallistuvat omien palvelujen tuottamiseen osin, tai tuottavat palveluja itsenäisesti, mutta julkisella rahoituksella ja sääntelyllä. Sokojalaiset ovat yhdistyksensä toiminnan alusta alkaen toimineet päättäväisesti ja osoittaneet Kokkolan kaupungille, ettei palvelujen järjestäminen ja niiden rahoittaminen ole yksin kyläläisten vastuulla. Kokkolan kaupungin osallistuminen kylätalon rakentamis- ja lainanhoitokustannuksiin sekä toiminnan rahoittamiseen ostopalvelujen kautta on ollut tällaisessa taloudellisestikin erittäin mittavassa toiminnassa ratkaisevan tärkeää.

Sokojalla tahtipuikko on ollut vahvasti kyläläisten käsissä, mutta voittaja on ollut myös Kokkolan kaupunki. Asukkaiden aktiivisuus ja omaehtoinen toiminta ovat rakentaneet aitoa osallisuutta ja elinvoimaa.

NÄKÖKULMIA

Seuraavassa pohditaan, mitä edelleen ajankohtaisia näkökulmia Kylä palveluyrittäjänä -hankkeessa 30 vuotta sitten tarkasteltuun kyläläisten yhteistoimintaan liittyy. Asiaa tarkastellaan toisaalta kylien ja kylätoiminnan kehittymisen ja toisaalta yhteiskunnan laajempien kehityskulkujen näkökulmasta. Näkökulmia peilataan neljässä väitöstutki-

muksessa esille tuotuihin havaintoihin (Särkelä 2016, Kumpulainen 2012, Kostilainen 2019, Kattilakoski 2022).

KYLÄLÄISET HAASTAVAT VALTAVIRTTAA

Kun Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen kyliä valittiin, tärkeä lähtökohta oli, että kyläläiset olivat jo käynnistäneet suunnitelmia ja hankkeita palvelujen ja elinvoiman vahvistamiseksi kylällään. Kehittämistoiminta oli siis jo käynnistynyt ja nojasi selvästi kylien omaan aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen. Kyliltä ei edellytetty sitoutumista ulkopuolelta tuotuihin suunnitelmiin.

Kaisu Kumpulaisen (2012) aktiivisia kyliä käsittelevä väitöstutkimus herättää pohtimaan tätä lähtöasetelmaa ja kehittämishankkeiden lähtökohtia myös yleisemmin. Onko kehittämisessä kysymys ulkoa tuotujen tavoitteiden ja velvoitteiden syöttämisestä kylien asukkaille vai kyläläisten omaan aloitteellisuuteen perustuvan ja omaehtoisen toiminnan tukemisesta?

Kumpulainen kirjoittaa, maaseudun paikallisyhteisöjä ja kyliä koskeviin kehittämishankkeisiin ja politiikkaohjelmiin viitaten, että kyläyhdistyksiä on velvoitettu ottamaan enemmän vastuuta paikallisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista. Kumpulainen näkee, että kylän sisäinen elämä kohtaa tällöin laajemman yhteiskunnallisen rationaaliteetin, jonka vaatimuksiin kylän täytyy sopeutua ja aktiivisesti vastata, jos se haluaa pysyä kehityksen mukana eli turvata kylän elinvoimaisuuden. Hän kirjoittaa, että kyläyhdistysten kannustamisessa paikallisten hyvinvointipalvelujen tuottamiseen ei ole kyse pelkästään käytännön ratkaisujen etsimisestä paikallisiin ongelmiin, vaan laajemmasta poliittisesta hallintarationaaliteetista, jossa vastuuta siirretään julkiselta sektorilta yksilöille ja yhteisöille.

Mari Kattilakoski (2022) ei näe kansalaisosallistumista käsittelevässä väitöstutkimuksessaan asetelmaa Kumpulaisen tavoin näin vastakkaisena ja mustavalkoisena. Kattilakoski havaitsi, että kansalaisyhteiskunnan toimijat osoittivat maaseutualueilla halukkuutta paitsi vaikuttaa, myös konkreettisesti osallistua omien palvelujen tuottamiseen. Hän toteaa, että kansalaisosallistuminen palvelutuotannossa toki heijastelee maaseudun kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion välisen suhteen muutosta ja että kansalaisyhteiskunnalla on tärkeä rooli hyvinvointivaltiota ja julkisia palveluja paikkaavana toimijana. Mutta samalla hän korostaa kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisosallistumisen merkitystä palvelujärjestelmän kehittäjänä ja vallitsevan kehityssuunnan haastajana. Kattilakoski viittaa tutkimuksiin, joissa on todettu, että yksi kriittisistä tulevaisuuden kysymyksistä palvelujärjestelmätasolla on löytää keinoja varmistaa riittävä paikallistuntemus ja mahdollisuudet paikallistasolla käytävään dialogiin ja yhteisen todellisuuden rakentamiseen.

Nämä haasteet ovat vain kasvaneet sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Monet palvelut, samoin kuin niitä koskeva päätöksenteko etäännyvät monilla maaseutualueilla ja asukkaiden arjesta. Kumpulainen kirjoittaa, tähän kehitykseen ja kuntaliitoksiin viitaten, että ex-kunnat muuttuvat julkisen sektorin tiloista ja toimijoista kansalaisyhteiskunnan tiloiksi ja toimijoiksi, mikä korostaa kyläyhdistysten ja kyläläisten yhteistoiminnan merkitystä paikallisina hyvinvoinnin ja kansalaisosallistumisen kehittämisen tiloina. Kansalaisosallistumisen ja maaseudun yhteisölähtöisen toiminnan tukemisessa ja kehittämisessä on

kysymys osallisuudesta ja demokratiasta, ja siitä, miten maaseutualueiden arjen todellisuus ja asukkaiden asiantuntemus saadaan tuotua mahdollisimman matalalla kynnyksellä osaksi palvelujärjestelmää koskevaa suunnittelua ja toimeenpanoa.

On aiheellista kysyä, miten hyvin kansalaisosallistumisen merkitys on ymmärretty hyvinvointialueilla ja kuntaliitosten yhteydessä. Osataanko tämänkaltaiselle toiminnalle antaa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa sitä tukea ja tilaa, jota se kehittyäkseen ja vahvistuakseen voisi tarvita?

Alueellisen keskittymisen lisäksi myös toinen suomalaisen yhteiskunnan ja palvelujen järjestämiseen liittyvä kehityskulku on ollut viimeisten vuosikymmenten aikana haastamassa palvelujen järjestölähtöistä tuottamista ja myös maaseudun yhteisölähtöisten palvelujen kehittämistä. Riitta Särkelä (2016) osoittaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen asemaa sosiaalipalvelujen tuottajana selvittäneessä väitöstutkimuksessaan, että Suomessa tapahtui vuosien 1990 ja 2010 välillä selvä politiikan muutos hyvinvointivaltiolisesta julkisen vallan vahvaa roolia korostavasta ajattelusta markkinaehtoiisiin palveluratkaisuihin.

Merkittävä muutos osana tätä kehitystä oli, että järjestöjä ja yrityksiä alettiin palvelujen tuottajana rinnastaa toisiinsa. Eri politiikkalohkojen linjauksissa ryhdyttiin painottamaan kilpailuneutraalisuutta, minkä seurauksena järjestöjen kohtelu muun muassa julkisten tukien saajana ja verotuksessa muuttui. Esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys vetäytyi monien aiemmin tukemiensa järjestölähtöisten palvelujen avustamisesta. Särkelä toteaa, että tämä muutos eteni ikään kuin hiipien, pienten askelten kautta, eikä eri sektoreilla tapahtuneiden muutosten sosiaalipoliittista yhteisvaikutusta osattu arvioida ja ottaa huomioon.

Tämä kehitys on Särkelän mukaan vaurioittanut sosiaali- ja terveysjärjestöjen tärkeää roolia suomalaisen hyvinvointijärjestelmän uudistajana, kehittäjänä ja monien erityisryhmien tarvitsemien palvelujen tuottajana. Kehitys on kiistatta syönyt myös maaseudulla toimivien yhdistysten potentiaalia palvelujen tuottajana. Vaihtoehtoja palvelutoiminnan rahoittamiseksi on niukasti, eikä monien palvelujen tuottaminen ole yrityksille liiketoiminnallisesti kannattavaa.

Monilla maaseutualueilla olisikin kilpailunäkökohtia olennaisempaa tarkastella sitä, miten tärkeät palvelut kyetään ylipäättään turvaamaan, kuka niitä tuottaa ja miten niiden tuottaminen rahoitetaan. Tällaiselle poliittiselle keskustelulle ei ole Suomessa ollut valitettavasti tilaa.

Keskustelun lisääminen ja vielä nykyistä näkyvämpi näiden teemojen esille tuominen olisi tarpeen. Kuten Kostilainen (2019) omassa väitöstutkimuksessaan toteaa, ymmärrys erialaisista yhteiskunnallisista yrityksistä on osin Suomessa vielä kehittyvää, ja yhteiskunnallisten yritysten asema on hapuilevaa, erityisesti osana hyvinvointipolitiikkaa. Myös Kattilakoski (2022) viittaa siihen, että lukuisat yhtäaikaiset kehityskulut ovat tehneet kansalaisosallistumisen kehittämistä entistäkin tärkeämmän, mutta samalla vaikeamman kysymyksen.

Alan potentiaali jää Suomessa ilmeisen selvästi suurelta osin hyödyntämättä. Jotta yhteisötalous voisi hyödyntää koko potentiaalinsa, se tarvitsee mahdollistavat toimintakehykset. Euroopan neuvoston suosituksessa (2023) yhteisötalouden toimintaedellytysten edistämiseksi todetaan, että yhteisötaloutta voidaan vahvistaa edistämällä yhteisölähtöistä paikallista kehittämistä ja sosiaalisen innovoinnin mahdollistavia eko-

systemejä. Eräjärvi ja Sokoja ovat erinomaisia esimerkkejä tuotavaksi esille tällaisesta toiminnasta Suomessa.

TOIMINNAN KOKONAISHYÖTYJEN ARVIOINTI

Samaan aikaan, kun tärkeiden hyvinvointipalvelujen järjestämisen uudet rakenteet ja toimintatavat hakevat hyvinvointialueilla ja kunnissa vielä muotoaan, julkisessa taloudessa joudutaan etsimään merkittäviä säästöjä. Niin valtion, hyvinvointialueiden kuin kuntienkin painiessa taloudellisten haasteiden kanssa olisi tärkeää kääntää katsetta toimiin, joilla vahvistetaan kansalaisten halua ja mahdollisuuksia osallistua ja toimia käytännössä paikallisen yhteisönsä ja asukkaiden hyväksi.

Osallisuuden tiedetään jo itsessään vahvistavan ihmisten sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia ja voivan näin vähentää kalliimpien ja raskaampien palvelujen tarvetta. Ihmisten omaehtoinen ja aktiivinen toiminta ovat lisäksi erittäin arvokas kehittämisen lisäresurssi, myös julkisen vallan näkökulmasta. Eräjärvi ja Sokoja ovat erinomaisia esimerkkejä siitä, että kyläläisten pitkäjänteisellä kehittämistyöllä voidaan saada aikaan kestäviä ja monitahoisia tuloksia. Jo pelkästään kyläläisten kylän yhteisissä hankkeissa tekemän vapaaehtoistyön määrä on mittaamattoman suuri. Tehty talkootyö hyödyttää monin eri tavoin niin talkoisiin osallistuvaa yksilöä itseään, kyläyhteisöä kuin yhteiskuntaa laajemminkin.

Kiinnostava, joskin haasteellinen, tutkimusaihe olisi yrittää arvioida kyläläisten yhteistoiminnan kokonaishyötyjä huomioiden sekä välilliset että välittömät hyödyt. Tärkeää olisi kyetä arvioimaan toiminnan hyötyjä niin yksilöiden, kylän, kunnan ja aluetalouden kuin hyvinvointialueen näkökulmasta. Pelkkien euromääräisten hyötyjen lisäksi tulisi pyrkiä arvioimaan myös vaikeammin mitattavia yhteisöllisiä, sosiaalisia, psyykkisiä ja emotionaalisia hyötyjä. Euroopan neuvoston yhteisötalouden toimintaedellytysten edistämistä koskevassa suosituksessa (2023) sanotaan, etteivät yhteisötalouden toimijat pyri ensisijaisesti maksimoimaan tehokkuushyötyjä ja voittoja, vaan niiden pääasiallinen tavoite on luoda myönteisiä yhteiskunnallisia tuloksia, joiden mittaamiseen ja toiminnan vaikuttavuuden osoittamiseen suosituksessa kannustetaan kiinnittämään erityistä huomiota.

VASTUUTA JA OSAAMISTA

Tärkeää on kysyä, Kumpulaisen (2012) tavoin, miten määritellään sitä, kenen vastuulla ratkaisujen etsiminen maaseutualueiden palvelujen ja elinvoiman haasteisiin on, ja ketkä ylipäätään kykenevät siihen. Kumpulainen pohtii kriittisesti sitä, että kyläyhdistyksiä pidetään kompetentteina toimijoina ottamaan vastuuta maaseudun palveluiden tuottamisesta. Hän pohtii aiheellisesti myös sitä, että kylän aktiivisuus ei tarkoita sitä, että kaikki kylän asukkaat olisivat aktiivisesti mukana kehittämisessä ja toiminnassa. Kylän aktiivisuus perustuu usein vain joidenkin kyläläisten aktiivisuuteen ja toimijuuteen.

On totta, että palvelujen tuottamiseen liittyvät kysymykset edellyttävät asiantuntijuutta. Yhteiskunnan eri tasoinen säätely on lisääntynyt, ja palveluja tuottavilla kylillä on oltava osaamista lainsäädännön yksityiskohdista, hankinta- ja kilpailutusmenettelyistä, verotuksesta, työnantajavelvoitteista jne.

Tältä osin kylät ovat samassa tilanteessa kuin muutkin palveluja tuottavat toimijat; jatkuvasti tiukentuva sääntely määrittää toiminnan luonnetta koko ajan enemmän. Olisi tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei jouduta tilanteeseen, että pienet paikalliset toimijat joutuvat luovuttamaan kohtuuttomaksi kasvavien vaatimusten ja lainsäätäjän asettamien normien takia. Yhteiskunnan asettamien säädösten ja velvoitteiden lisääntyminen ei saisi johtaa siihen, että vain erikoistuneet isot toimijat kykenevät selviytymään niistä.

Kuten Kattilakoskikin kirjoittaa, kansalaisosallistumisen edistäminen palvelujen tuotannossa haastaa laajemminkin professionaalista lähestymistapaa ja edellyttää kokonaisvaltaista ajattelutavan muutosta koskien ammattilaisten ja palvelujärjestelmän toimintaa. Ratkaisevaa tässä toki on se, millaisten palvelujen tuottamisesta kylällä on kysymys.

Kumpulainen (2012) kiinnittää niin ikään huomiota toiminnan kuormittavuuteen, hiukan eri näkökulmasta. Hän korostaa, että olisi tärkeää pyrkiä kehittämään kylätoiminnan käytäntöjä siihen suuntaan, että ne pitävät paikallisen toiminnan mielekkäänä ja houkuttelevana, eivätkä tee siitä liian kuormittavaa. Vapaaehtoistoiminnan ja paikallisen aktiivisuuden jatkuvuuden kannalta on keskeistä muistaa yhdessä tekemisen ja epävirallisen yhteisöllisyyden merkitys.

LOPUKSI

Kun aloitin Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen projektisihteerinä vuonna 1992, olin 25-vuotias viittä vaille valmis maatalous-metsätieteiden maisteri. Osuustoiminnan, maaseutusosiologian ja sosiaaliantropologian yliopistokurssit olivat herättäneet mielenkiintoni maaseudun ja kylien asukkaiden elämää kohtaan. Tämä osuustoimintainstituutissa käynnistymässä oleva hanke osui suoraan asian ytimeen. Maaseutu, kansalaistoiminta ja kehittäminen olivat tärkeimpiä sisällöllisiä teemoja ammatillisella polullani ja työurallani sen jälkeenkin 25 vuoden ajan. Kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan merkitys ja tärkeys on tatuoitu iholleni pysyvästi. Ne ovat tärkeä osa omaa identiteettiäni ja ihmisyyttäni edelleen.

Arvostukseni Kylä palveluyrittäjänä -hankkeeseen osallistuneiden kylien aktiiveja – muiden muassa Benitaa, Voittoa, Reijoa, Annea, Tapiota, Ollia, Erkkiä, Tuomasta ja Sakaria – kohtaan on vuosikymmenten kuluessa vain kasvanut. Tunnustan, etten itse aina rojhennut uskoa kylien suunnitelmien toteutumiseen ja siihen, että kyläläisten yhteistoiminnalla olisi mahdollisuus menestyä ja juurtua. Mutta kylien aktiivien usko oli vahva ja visiot huikeita. Utopiaenergiaa! Eräjärven ja Sokojan esimerkit osoittavat, miten merkittäviä asioita tulevaisuudenuskolla sekä rohkealla ja sinnikkäällä yhteisellä tekemisellä voidaan saada aikaan.

Hankkeen ajankohta oli huikeiden visioiden toteuttamiselle tuolloin kuitenkin kaikkea muuta kuin helppo. Hanke ajoittui hyvin haasteelliseen yhteiskunnalliseen murrosvaiheeseen. Tämä on mielestäni erittäin tärkeää huomata nyt, 30 vuotta myöhemmin, kun elämme jälleen monin tavoin epävarmaa ja hämmentävää aikaa.

Tuolloin elettiin 1990-luvun alun raskaimpia lamavuosia. Vaikka kyläläisillä olikin järjestyttävien upeita visioita palvelujen järjestämiseksi ja työpaikkojen luomiseksi maaseutukyliin, ennakkoluulotonta asennetta, rutkasti rohkeutta ja myös kykyä laittaa asioita konkreettisesti eteenpäin, moni suunnitelma jäi toteutumatta. Maaseutukunnissa

oltiin jo tuolloin taloudellisesti ahtaalla väestön vähentyessä ja ikääntyessä. Yrityksissä yritettiin selvittää lamavuosien yli. Vaikka tarve uudenlaisten ratkaisujen etsimiseksi palvelujen järjestämiseen ymmärrettiinkin, rohkeutta uudelleen ajatteluun ja konkreettisiin kokeiluihin oli lopulta usein liian vähän. Silti kyläläisten usko ja keskinäinen yhteistointiminta kantoivat eteenpäin varsinkin siellä, missä uudenlaisen yhteistointiminnan tarve oli ilmeinen ja ”liikeidea” kirkas.

Olen tuonut tässä artikkelissa esille näkökulmia, jotka ovat mielestäni vielä tänäkin päivänä kaikkein keskeisimpiä Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen moninaisista opeista. Kyläläisten yhteistointiminnalle on oltava selkeä tarve. Toiminnan on oltava omaehtoista eli sen on perustuttava kyläläisten omaan aloitteeseen ja yhdessä keskusteltuihin lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Julkisen vallan olisi samaan aikaan ymmärrettävä tämänkaltaisen yhteisölähtöisen yhteiskunnallisen yrittäjyyden erityisyys ja toiminnan tuottama lisäarvo sekä annettava toiminnan tarvitsema tila ja tuki.

Kaikkein tärkeintä on kuitenkin uskoa ja luottaa siihen, että huikeillakin visioilla on mahdollisuus onnistua ja juurtua, myös yhteiskunnallisesti haastavina aikoina. Tarve innovatiivisten, paikalliseen aktiivisuuteen perustuvien palvelujen järjestämistapojen kehittämiseksi on tulevana vuosina vielä suurempi kuin se nyt on.

MMM, AGRONOMI, GERONOMI RITVA PIHLAJA työskentelee Suomen Kylät ry:ssä paikallista yhteisöllistä varautumis- ja turvallisuustyötä edistävän hankkeen projektipäällikkönä. Pihlaja toimi Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutissa Kylä palveluyrittäjänä -hankkeen projektisihteerinä vuosina 1992-1994. Hankkeen johtajana toimi osuustoimintainstituutin johtaja VTT Tapani Köppä. Myöhemmin Pihlaja toimi pitkään maaseutupolitiikan neuvoston kansalaistoiminnan verkoston vetäjänä sekä tutkijana mm. Kolmas sektori maaseutukunnissa -tutkimushankkeessa ja valtiovarainministeriön tilaamassa lähidemokratiaselvityksessä. Valmistuttuaan vuonna 2020 geronomiksi eli vanhustyön asiantuntijaksi Metropolia ammattikorkeakoulusta Pihlaja oli kehittämässä saattohoidon vapaaehtoistointimintaa hoivakoteihin.

LÄHTEET

- Eräjärven kehittämissyhdistys EKY ry verkkosivut www.erajarvi.net/vapaa-aika/yhdistykset/erajarven-kehittämissyhdistys/
- Euroopan neuvoston suositus yhteisötalouden toimintaedellytysten edistämisestä (2023). <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/70ce04a6-8e58-11ee-8aa6-01aa75ed71a1>
- Kylälehti Purkiainen www.erajarvi.net/palvelut/purkiainen/
- Kattilakoski Mari (2022) Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yhteiskuntatieteiden laitos. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/27327>
- Kostilainen Harri (2019) Finding a niche: social enterprises and the public service reform in Finland. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yhteiskuntatieteiden laitos.
- Kumpulainen Kaisu (2012) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Saatavana https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40912/978-951-39-4972-3_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sirkkala Ritva (1995) Kylätoiminnasta sosiaaliseen yrittäjyyteen. Kylä palveluyrittäjänä. Loppuraportti. Helsingin yliopisto. Osuustoimintainstituutti. Julkaisuja 7.
- Sirkkala Ritva (2005) Maaseudun palveluaukot ja kolmas sektori Saatavana: https://www.yumpu.com/fi/document/view/50695163/maaseudun-palveluaukot-ja-kolmas-sektori-helsinki#google_vignette
- Särkelä Riitta (2016) Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen muutos sosiaalipalvelujen tuottajana vuosina 1990–2010. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Ensi- ja turvakotien liitto.

JARMO HÄNNINEN

Maatalous- ja metsätieteiden maisteri
Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry

JARI KARJALAINEN

Maatalous- ja metsätieteiden maisteri

TOISEN LAMA ON TOISEN NOUSUKAUSI – OSUUSKUNTIEN UUSI TULEMINEN 1990-LUVUN SUOMESSA

Suomi luisui 1990-luvun alkupuolella lamaan, minkä seurauksena maassa oli tuolloin puoli miljoonaa työtöntä. Silloinen tasavallan presidentti Martti Ahtisaari asetti kesäkuussa 1994 työllisyystyöryhmän, johon saatiin osajia talouselämästä, ammattiyhdistysliikkeestä, tutkimuslaitoksista ja työministeriöstä. Yhtenä välineenä tilanteen korjaamiseen työryhmä huomioi myös työosuuskunnat.

”UUSI YRITYS”

Myös muu julkinen valta kiinnostui ilmiöstä ja siinä nähtiin potentiaalia laman haasteisiin vastaamiseen. Jo joitakin vuosia aiemmin ”Uusi Yritys, osuustoiminnan haasteet ja yhteistoiminta maaseudulla” -kirjan (toim. Tapani Köppä, 1990) pohjalta virinnyt työministeriön kiinnostus osuustoimintaan kasvoi entisestään, asian eteen ministeriössä työskenteli erityisesti ylitarkastaja Matti Jalkanen.

Vuosikymmen olikin pienosuuskuntien perustamisen ja kehittämisen kulta-aikaa. Uusia osuuskuntia syntyi tukemaan niin kylätoimintaa kuin maahanmuuttajiakin, sosiaali- ja terveysalalle, kulttuurialalle, energiantuotantoon, käsityöläisammatteihin, tietotekniikkaan ja etenkin työtä vuokraavaan monialaiseen palvelutoimintaan. Tämä niin sanottu uusosuustoiminta sai nostetta useasta eri suunnasta, ja laajeni nopeasti maaseudun yhteistoiminnasta eri puolille Suomea uudeksi tavaksi organisoida pienyritystoimintaa. Pienosuustoiminnan viriäminen Suomessa aktivoi samalla myös sitä koskevaa tutkimusta.

TYÖOSUUSKUNTIEN UUSI TULEMINEEN

Sotien jälkeen lähes tyystin kadonnut työntekijöiden omistaman työosuuskunnan malli sai uuden tulemisensa 1990-luvun lamassa. Se oli ratkaisu massatyöttömyyden leimaamaan työmarkkinaan, mutta myös rikkoutuneeseen tuotantorakenteeseen. Vaikeinakin aikoina tarvittiin työntekijöitä ja palveluita, joten piti löytää malli satunnaiseen työllistymiseen. Kirkkonummella heräsi aluksi kummeksuntaa saanut ajatus työttömien yrityksestä, joka voisi tarjota erilaisia palveluita ja työllistää jäseniään. Asiaa selvitti Eko-pankkiaktiivi Voitto Aaltonen, ja pian muodostui yhteys Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituuttiin ja Kansan Sivistystyön Liittoon (KSL). Tämä yhteistyö johti osuuskunnan perustamisen mahdollisuuksia käsitelleeseen koulutustilaisuuteen Kirkkonummella 1993, mikä puolestaan johti ensimmäisen tämän tyyppisen työosuuskunnan, Kirkkonummen Aktion, perustamiseen.

Aktion perustamisessa oli merkittävä rooli paikallisella työttömien yhdistyksellä. Aktion esimerkki levittyi nopeasti työttömien yhdistysten valtakunnallisten yhteyksien kautta eri puolille maata, ja osuuskuntia ryhdyttiin perustamaan vauhdilla. Osuustoimintainstituutti ja Pellervo-Seuran (nyk. Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry) UOT-hanke levitti tietoa samanlaisella ”matkasaarnaaja”-periaatteella kuin osuustoiminnan syntyäaikoina 1900-luvun alussa. Kurssitoimintaa organisoijaksi kehitti KSL, joka aloitti pian myös julkaisujen tekemisen yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Erityisen huomion ansaitsevatkin ns. oppiville ryhmille tehdyt osuuskunnan suunnittelua ja perustamista tukevat lukuaineistot ja työkirjat, joiden laadintaa ohjasi KSL:n Erkki Koskiniemi.

KEHITTÄMISTOIMINTAA EU-RAHOITUKSELLE

Erittäin merkittävää pienosuustoiminnan kehittämisen kannalta oli Suomen liittyminen EU:n jäseneksi vuonna 1995. Se mahdollisti unionin rakennerahastojen hyödyntämisen. Jäsenyyden alkuaikoina ne tukivatkin Suomea avokätisesti. EU-rahoitteista osuustoiminnan kehittämishanketoimintaa oli kautta maan. Keskeisimpiä toimijoita olivat Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutti Tapani Köpän johdolla sekä Kansan sivistystyön liitto ja Pellervo-Seura. Osuustoimintainstituutti ja KSL toteuttivat lukuisia osuustoimintahankkeita ja koulutuksia sekä tuottivat niihin liittyviä julkaisuja. Kansalliskirjastosta löytyykin yhteensä yli kolmekymmentä Osuustoimintainstituutin 1990-luvulla julkaisemaa kirjaa ja raporttia.

Pellervo-Seura tuki osuustoiminnan uutta aaltoa useilla projektipäällikkö Hanna-Leena Asunnan vetämillä hankkeilla, järjestämällä tilaisuuksia ja koulutuksia sekä kokoamalla uusia osuuskuntia koskevista artikkeleista monistettuja lehdistökatsauksia jne. Pellervo antoi myös uusosuustoiminnalle palstatilaa Osuustoiminta- ja Pellervo-lehdissään.

KIINNI KANSAINVÄLISIIN KONTAKTEIHIN

EU-jäsenyyden myötä avautui myös pääsy kansainvälisiin kehittämishankkeisiin, joissa pioneerityötä teki erityisesti Osuustoimintainstituutin suunnittelija, sittemmin tohtoriksi sosiaalisista yrityksistä väitellyt Pekka Pättiniemi. Samalla syntyi tiiviimpiä kontakteja myös kansainvälisiin järjestöihin kuten Euroopan tuotanto- ja palveluosuuskuntien liitto CECOP ja yhteisötalouden tutkimusverkosto EMES.

Kansainväliset kontaktit synnyttivät tarvetta ja innostusta uuden tiedon tuottamiseen. Jos ei nyt aina ihan maailmanluokan tutkimusta tehtykään, niin tuotettiin kuitenkin monenlaisia suomalaista kehitystä kuvaavia selvityksiä ja raportteja. Ulkomaisten kumppaneiden kanssa käytiin keskusteluja muun muassa suomalaisen työosuustoiminnan määrittelystä. Monissa tapauksissa se ponnisti vahvasti työttömien yhteistoiminnasta oman tilanteensa parantamiseksi, mutta se ei kansainvälisessä katsannossa kuitenkaan ollut sosiaaliosuustoimintaa. Samalla Suomeenkin levisivät aiempaa enemmän termit sosiaalitalous ja yhteisötalous sekä yhteiskunnallinen yrittäjyys. Yksi merkittävä etappi asiassa oli Sosiaalitalous ja paikallinen kehitys -seminaari Osuuspankkiopistolla elokuussa 1995.

OSUUSTOIMINTAOPPIA TYÖVOIMAPOLIITTISILTA KURSSEILTA

Osuustoimintatietoisuuden leviämisen ja osuuskuntien kehityksen kannalta tärkeitä olivat myös työvoimapolitiittiset koulutukset. Niitä antoivat erityisesti silloiset ammattikursikeskukset ja yliopistojen täydennyskoulutusyksiköt. Aikaa myöten saatiin hankerahoituksella käyntiin myös uusosuustoiminnan neuvojakoulutuksia. Näiden kautta syntyi samalla epävirallisia osuustoiminnan kehittämispisteitä. Tärkeitä toimijoita olivat muun muassa Sataosaajat Porissa, Bonaparte Turussa, Innoverkko Jyväskylässä, Taitoverkko Keski-Uudellamaalla, Kanerva Kainuussa ja monet muut aktiiviset osuuskunnat, jotka neuvoivat uusia asiasta kiinnostuneita tahoja.

Vallinneen laman takia työttömien osuuskuntia perustettiin aika pienilläkin paikakunnilla, usein paikallisen kumppanuusajattelun hengessä. Taustalla oli usein työttömien yhdistystoiminta, ja samojen henkilöiden toiminta sekä yhdistyksessä että osuuskunnassa oli joissakin tapauksissa hieman ongelmallistakin. Haasteita aiheutti joskus myös puutteellinen liiketoimintasuunnittelu; ensin perustettiin innostuksen vallassa osuuskunta ja vasta sen jälkeen mietittiin, mitä se tekisi. Useat kunnat tukivat näitä, usein varsin monialaisia, osuuskuntia välillisesti juuri yhdistystoiminnan kautta esimerkiksi antamalla yhdistyksille käyttöön huokeita toimitiloja.

OSUUSKUNTIEN JÄRJESTÄYTYMINEN EI SAANUT TULTA

Työosuuskuntien määrän nopeasta kasvusta huolimatta, tai kenties juuri sitä johtuen, osuuskuntien järjestäytyminen ontui. Vuonna 1996 perustettiin Osuustoiminnan Kehittäjät – Coop Finland ry ajamaan pääasiassa osuuskuntakoulutusta ja -neuvontaa. Samoihin aikoihin perustettiin myös Suomen Osuuskuntien yhdistys ry, joka ei kuitenkaan saanut osuuskuntia laajasti mukaan. Tämä yhdistys joutui myöhemmin talousvaikeuksiin ja sen toiminta lakkasi. Sittenkin 2020-luvulle tultaessa Coop Finland ry on uudistanut toimintaansa painottaen osuuskuntien edunvalvontaa, ja se tunnetaankin nyt nimellä Osuuskuntayhdistys Coop Finland ry. Se on ollut vuodesta 1999 Euroopan tuotanto- ja palveluosuuskuntien liiton CECOPin jäsen.

Maaseudun kylätoiminta oli vuosikymmenellä vireää ja osuuskuntia perustettiin kyläyhdistysten työrukkasiksi. Kylätoimintaa tuettiin myös maa- ja metsätalousministeriössä maaseutupolitiikan vahvan vaikuttajan Eero Uusitalon toimesta. Osuuskuntaperiaatteella toimivia maaseudun pestipalveluja syntyi monipuolistamaan maatalojen elinkeinotoimintaa. Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa aktiivinen tekijä oli Helsingin Yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus (nyk. Ruralia-instituutti), ja alusta-

na monille aihepiirin artikkeleille toimi vuonna 1993 aloittanut maaseutututkimukseen keskittynyt Maaseudun uusi aika -julkaisu.

Lisäksi lukuisat instituutiot ryhtyivät pohtimaan omaa kantaansa uusosuustoimintaan. Osuustoimintaväki kävi ammattiliittojen kanssa keskustelua siitä, miten asiat osuuskunnissa pitäisi järjestää. Työhallinnon kanssa alkoi pitkäaikainen keskustelu palkkatyön ja yrittäjyyden välisestä rajasta.

TEHTÄISIINKÖ NYT TOISIN?

Kaikkiaan 1990-luku oli kiivaan kehityksen ja innostuksen aikaa. Kysyntää oli niin neuvonnalle, koulutukselle kuin tutkitulle tiedollekin. Kaikkiin tarpeisiin eivät kehittäjätahot aina kyenneet vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla, mutta tekemällä opittiin koko ajan lisää ja monenlainen käytännönläheinen tutkimustieto auttoi kehityksessä eteenpäin. Aina ei ilmeisesti epäonnistuttukaan, koska vielä tänäkin päivänä toimii lama-aikana perustettuja osuuskuntia, toki muuntuneina esimerkiksi toimialojensa suhteen. Olkoot nämä esimerkkejä osuuskuntien tutkitustikin vahvasta resilienssistä.

MAATALOUS- JA METSÄTIETEIDEN MAISTERI JARI KARJALAINEN opiskeli 1980- ja 1990-luvuilla osuustoimintaa opettajinaan Tapani Köppä ja Juhani Laurinkari. Tämän jälkeen hän työskenteli vuosina 1994–2001 Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutissa tutkimus- ja kehittämistehtävissä.

MAATALOUS- JA METSÄTIETEIDEN MAISTERI, AGRONOMI JARMO HÄNNINEN työskentelee Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervolla neuvonnan ja ohjauksen vastuukoordinaattorina Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus-hankkeessa. Hän on myös Osuuskuntayhdistys Coop Finland ry:n (aiemmin Osuustoiminnan Kehittäjät Coop Finland ry) hallituksen puheenjohtaja sekä Euroopan tuotanto- ja palveluosuuskuntien liiton CECOP:in hallituksen jäsen. Hänninen on toiminut osuustoiminnan ja yhteisötalouden konsulttina, kouluttajana ja tutkijana Idekoop osuuskunnassa, ja osallistunut mm. Henkilöstöomisteinen yritys sekä Osuustoiminta ja järjestötoiminta sosiaali- ja terveystalouksissa julkaisujen laadintaan. Hänen ”osuustoimintauransa” käynnistyi osuustoimintaopin luentojaksojen ja Tapani Köppän Helsingin yliopiston Osuustoimintaopin laitokselle tekemän tutkimusapulaisen rekrytinnin myötä 1980-luvun lopulla.

MARKUS SEPPELIN
Sosiaalineuvos
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

KANSAINVÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ LÄHELLÄ JA KAUKANA – SEKÄ KULTTUURISIA YHTEENTÖRMÄYKSIÄ

Kooperatiivi ry osallistui eri tavoin Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin tekemiin kansainvälisiin aloitteisiin sekä niistä syntyneiden hankkeiden toteutukseen 1990-luvulla. Yhdistys tarjosi muun muassa rahoituksessa vaaditun kansalaisjärjestörytymisen Tulimaan kestävän kehityksen edistämishankkeeseen sekä toimi yhtenä kanavana muiden kansainvälisten hankkeiden tulosten julkaisuun ja levittämiseen. Yhdistyksen aktiiviset jäsenet olivat myös Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin työntekijöitä näissä tutkimus- ja kehittämishankkeissa.

LÄHELLÄ

Viron kanssa tehtävän yhteistyöhankkeen suunnittelu ja yhteistyöneuvottelut käynnistyivät Viron vuoden 1991 uudelleenitsenäistymisen jälkeen. 1990-luku oli Suomen lähialueyhteistyön kulta-aikaa, jota varjostivat kuitenkin syvä taloudellinen lama Suomessa ja vielä vaikeampi taloudellinen tilanne Baltiassa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Taloudellisen niukkuuden aika heijastui myös rahoituksen saantiin ja tukien määrään. Pitkien neuvottelujen jälkeen maa- ja metsätalousministeriön kanssa Viron maaseudun osuustoiminnan kehittämisen lähialueyhteistyöhankkeelle saatiin vuonna 1993 käynnistysavustus, joka oli 50 000 Suomen markkaa. Vaikka tuen määrä kasvoi seuraavina vuosina yli 100 000 markan, leimasi hanketta jatkuva niukkuus. Hankkeen budjetissa jouduttiin tasapainottelemaan palkka- ja toimintamenojen välillä. Vaikka kustannustaso oli tuolloin hyvin edullinen Virossa, jouduimme venyttämään penniä kaikissa menoerissä mukaan lukien yöpymiset, matkat, tilaisuuksien järjestämiset, ruokailut ja kahvitukset. Yöpyemisten edullisin pohjanoteeraus oli nukkumisyrittäminen koulun lattialla makuupussissa kesäkuumalla hikisenä ja karpästen ympäröimänä virolaisten kenttätutkijoiden kanssa. Liikkumisessa hinta ratkaisi. Jopa nykyrahassa muutaman sentin hintaisia kaupunkibussilippuja ostaessa joutui harkitsemaan, olisiko sittenkin parempi vain kävellä seuraavaan kohteeseen kustannusten säästöpainneiden vuoksi.

Hankkeen käynnistyttyä havaitsimme pian, ettemme ole Baltiassa yksin toimimassa osuustoiminnankaan kentällä. Ruotsalaiset olivat Hela Sverige ska leva –konseptilla

käynnistäneet Kodukant –kylätoiminnan Virossa ja Ruotsin osuustoiminnan alueelliset Kooperativ utveckling -keskukset olivat jo jakamassa Ruotsin malleja myös Viroon. Ka-teellisena jouduimme toteamaan, että ruotsalaisten hankkeiden voimavarat olivat ihan toista luokkaa kuin meidän pikkupennosemme.

Teimme kuitenkin yhteistyötä ruotsalaisten kanssa ja hyödyimme heidän kustan-tamista meille ilmaisista autokyydeistä. Siten kannatti aina tuppautua mukaan, kun tar-joutui mahdollisuus. Meillä oli myös etuja ruotsalaisiin nähden. Selvisimme suhteellisen nopeasti kanssakäymisestä ilman tulkkausta, ja kielellinen sekä kulttuurinen läheisyys toi ansaittua tai ansaitsematonta hyväksyntää. Rahallisen tuen vähyyttä Suomesta piti joskus yrittää kompensoida Virossakin tunnetulla sanonnalla, että ”veri on paksem kui vesi”. Sukulaissuhde loi vaikeissa olosuhteissa tarvittavaa henkistä yhteenkuuluvuutta.

Puoli vuosisataa kestänyt neuvostomiehitys Virossa oli kuitenkin jättänyt jälkensä moniin toimintatapoihin. Kulttuurisilta törmäyksiltä ja toimintatapojen eroista johtuvilta haasteilta ei täysin välttytty. Puhelin- ja viestintäyhteydet paranivat nopeasti hankkeen ensimmäisten vuosien aikana. Aluksi puhelu- tai faksiyhteyttä joutui odottamaan jopa tunteja, ja oli sattuman kauppaa, milloin yhteys maatalousyliopiston ainoaan ulkomaan-puheluita vastaanottaneeseen laitteeseen saatiin. Suunnittelun aikajänne oli tuolloin ko-vin lyhyt. Tapaamisista sopiminen oli parasta tehdä paikan päällä. Pari viikkoa ennen suunniteltua tapaamisajankohtaa oli turha yrittää saada vastapuolelta selvää vastausta. Muistan joskus jonkun todenneen, ettei hän voi olla varma, että on edes elossa kahden viikon päästä. Oli myös vaikea sopia täsmällisistä kellonajoista. Koska täällä saaduista suunnitteluopeista oli vähän hyötyä, oli parasta matkustaa paikalle ja koputtaa oveen. Jos toivottu henkilö ei sattunut olemaan paikalla, pyydettiin ystävällisesti odottamaan, kunnes hän ilmestyisi. Tätä spontaania toimintaa ei pidetty mitenkään kummallisena vaan täysin luontevana yhteydenottotapana. Virossa käyntejä varten riittikin nimilistan koostaminen henkilöistä, jotka olisi hyvä tavata matkan aikana, ja luottaa sen jälkeen hy-vään onneen. Seminaareissa kuulijoiden osallistaminen ei oikein luonnistunut. Uusien osallistavien ”learning cafe” eli oppimiskahvila tyyppisten menetelmien soveltaminen sai kuulijoissa aikaan jupinaa - ”onpa lapsellista” kuului taustalta.

Neuvostoajan perintönä ymmärrys osuustoiminnasta taloudellisen yhteistyön muo-tona oli hämärä ja moninainen. Vanhaa ikäpolvea elähdytti Viron osuustoiminnan van-hat perinteet ennen toista maailmansotaa ja neuvostojärjestelmän tuottamaa täydellistä hävitystä. Oli havaittavissa kaihoa vanhoihin hyviin aikoihin, jolloin itsenäiset talonpo-jat hankkivat leipänsä pientiloilla ja toimivat yhdessä maataloustuotteiden hankinta- ja jalostusosuuskunnissa. Monen päättäjän mielissä kummitteli edelleen kolhoosimalli. Siksi osuustoimintaan saatettiin suhtautua lähtökohtaisesti torjuvasti ja ajateltiin sen olevan vapaaseen markkinatalouteen kuulumaton ilmiö. Monet entiset kollektiivitalat yrittivät jatkaa vielä toimintaansa monialaisina maatalousosuuskuntina. Osuustoimin-nan käsitteistö oli vakiintumaton, mikä heijastui myös uuteen lainsäädäntöön. 1930 –lu-vulta peräisin oleva vanha osuustoimintasanasto ei enää palvellut asiaansa, koska vanhat käsitteet olivat pudonneet käytöstä jo puolivuosisataa sitten. Kaikkea toimintaa kehysti poliittinen myllerrys sekä epäselvyydet ja väärinkäytökset yksityistämismenettelyissä, joista aiheutuvia riitoja puitiin pitkään.

Erilaisia neuvonantajia ja konsulttiapua tulvi länsimaista usein täysin ilman pai-kallistuntemusta ja ilman pintaa syvempää perehtymistä paikallisiin oloihin. Monivuoti-

nen hankkeemme vähäisine voimavaroineen oli siinä mielessä poikkeava, että siinä tuli kyti hiljalleen mutta pitkän aikaa, jolloin ymmärrys paikallisista oloista ja osuustoiminnan tilanteesta Virossa ehti karttua. Hankkeesta laadittiin kaksikielinen loppuraportti ”Osuustoiminta ja maaseudun kehitys Virossa vuoden 1991 jälkeen – Ühistegevus ja maapiirkondade areng taasiseseisvunud Eestis”, joka ilmestyi osuustoimintainstituutin julkaisusarjassa vuonna 1996. Lisäksi yhteistyöhankkeen kokemusten pohjalta pidettiin useita esityksiä tutkimusseminaareissa ja -konferensseissa Baltian maissa ja siten hankke poiki artikkeleita konferenssijulkaisuihin. Lyhyen etäisyyden siivittämänä yhteydet virolaisten kumppanien kanssa jatkuivat hankkeen jälkeen. Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin tutkijat ja kehittäjät kävivät esitelmöimässä ja luennoimassa Viron maayliopiston opiskelijoille sekä esiintyvät osuustoiminta-aiheisissa tilaisuuksissa vielä useiden vuosien ajan. Joitakin hanketoimijoiden välisiä yhteyksiä on säilynyt aivan näihin aikoihin saakka.

Vaikka monet 1990-luvun alun vanhojen kollektiivitulojen perustalle rakennetuista osuuskunnista joutuivat lopettamaan toimintansa maatalouden ja maaseudun rakennemuutosten vuoksi, osa osuuskunnista kykeni uudistumaan ja vastamaan muuttuneisiin markkinatalouden olosuhteisiin ja ihmisten tarpeisiin. Erityisesti paikalliset säästö- ja lainaosuuskunnat jatkavat osuustoiminnan perinteitä ja ovat kyetneet laajentamaan toimintaansa finanssitoiminnan sääntelyyn liittyvistä osuuskunnille asetetuista rajoitteista huolimatta. Myös kuluttajaosuustoiminta on uudistuneena jotenkuten selvinnyt toimintaympäristön murrosten yli. Yhteistyöllä naapurimaiden kanssa on ollut tässä kamppailussa rohkaiseva vaikutus paikallisiin taloudellisen yhteistoiminnan edistäjiin.

JA KAUKANA

Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutilla oli yhteistyömahdollisuuksia tunnus-televia kontakteja Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n Buenos Airesin toimiston POBA:n kanssa aina 1990-luvun alusta lähtien. Yhteydenpidon tuloksena syntyi ajatus Tulimaan kestävästä kehityksen edistämishankkeesta, jossa tarkoitus oli viedä suomalaista tietotaitoa ja teknologiaa Tulimaahan. Tulimaassa väestö kasvoi nopeasti ja lisääntyvä teollinen toiminta uhkasi ekologisesti herkkää ympäristöä. Uusi väestö oli lähtöisin täysin erilaisesta ilmastosta ja kulttuuritaustasta. Uutta asutusta leimasi siten juurettomuus ja vähäinen sitoutuminen seutuun pysyvänä asuinpaikkana. Suomen ja Tulimaan välillä oli ollut aikaisempi yhteyksiä vuosikymmenten takaa, mm. suomalaisten rakentamat talot, mikä auttoi yhteistyöilmapiirin luomisessa.

Maantieteellisesti Suomi ja Argentiinan eteläisin provinssi Tulimaa ovat mahdollisimman etäällä toisistaan. Tulimaan sijainti maapallon toisella laidalla merkitsee toisaalta sitä, että ilmastossa on myös samankaltaisuuksia Suomen kanssa. Tulimaan rakennuskanta ja infrastruktuuri olivat viileästä ilmastostaan huolimatta toisinto Välimeren alueen vastaavista. Kylmän ilmanalan osaamisen vahvistamiselle oli siten aito tilaus. Samalla oli tavoitteena vahvistaa paikallista kehitystä paikallisen yrittäjyyden sekä taloudellisen yhteistoiminnan esimerkkien hyödyntämisen ja kokeilujen avulla.

Yhteistyömahdollisuuksia Suomen ja Tulimaan välillä nähtiin kasvihuoneviljelyssä, luonnonmukaisessa puutarha- ja maataloustuotannossa, puuteknologiassa, puurakentamisessa ja muussa luonnonmukaisessa rakentamisessa, turpeen hyödyntämisessä

sekä metsätaloudessa ja pienimuotoisessa mekaanisessa puuteollisuudessa. Käytännön yrityshankkeita tuettiin arvioimalla hankkeeseen osallistuvien yritysten liiketoimintasuunnitelmia ja –ideoita argentiinalaisten asiantuntijoiden avulla. Pienyritysten luoton-saannin helpottamiseksi otettiin käyttöön POBA:n kehittämä ”revolving fund” –pank-kitakuujärjestelmä. Tavoite oli myös selvittää kaupallisia yhteistyömahdollisuuksia Suomen ja Tulimaan välillä.

Hankesuunnitelman rahoituslähteeksi valikoitui Suomen ulkoministeriön kehitys-yhteistyöhön suunnatut määrärahat. Muita sopivia hankkeen rahoittajia oli vaikea löytää. Kehitysyhteistyön määrärahojen hyödyntäminen edellytti kuitenkin sitä, että rahoituksen hakija oli kansalaisjärjestö. Kooperatiivi ry osoittautui tähän tarkoitukseen sopivaksi tahoksi. Hankkeen hallinto tapahtui siten Kooperatiivi ry:n nimissä yhteistyössä Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin kanssa. Hankkeen hallinnointi osoittautui alusta alkaen hyvin suureksi ponnistukseksi jäsenmäärältään ja voimavaroiltaan kovin pienelle yhdistykselle. Palkattua työvoimaa hankkeen hallintoon ei ollut juurikaan käytettävissä. Osuustoimintainstituutin tarjoaman tuen vähentyessä hankkeen kirjanpito, budjetointi, laskutukset, raportointi sekä niiden vaatima yhteydenpito Suomen ja Argentiinan välillä hoituivat lähinnä vapaaehtoisvoimin. Vaaditun omarahoitusosuuden kerryttäminen osoittautui hankkeessa äärimmäisen haastavaksi tehtäväksi. Vapaaehtoistyötä vaadittiin myös Kooperatiivin jäseniltä hankkeen loppuselvitysten tekemisessä.

Hankkeen aikana tehtiin yksi suunnittelumatka Buenos Airesiin sekä kaksi asian-tuntijamatkaa Tulimaahan. Hanke toimi vuosina 1999–2001. Kaksi argentiinalaista paikallisten yhteistyötahojen edustajaa teki myös opintomatkan Suomeen. Hanketta tukevia tapahtumia järjestettiin Suomessa, esimerkkinä Lattarit läheisiksi -seminaari kestävästä kehityksestä osuustoiminnan avulla keväällä 2000.

Argentiinalaisille kumppaneille vietiin ensimmäisen tutustumismatkan aikana tuli-laiseksi tuore Jussi Pakkasvirran ja Jukka Arosen kirja Café con tango eli Kahvi, pahvi ja tango – Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet. Kulttuuriset samankaltaisuudet rajoittuivatkin lähinnä näihin seikkoihin. Yksi käyttämistämme suomalaisista asiantun-tijoista kuvasi epävirallisesti huomioitaan Tulimaan matkalta seuraavasti:

- espanjan kieli tarkoittaa Argentiinassa argentiinaa, englannilla pärjää joten-kuten Buenos Airesissa
- elämänrytmi on erilainen, työt aloitetaan aamulla ja päätetään illalla myö- hemmin kuin Suomessa
- paikallisten kanssa aamupala kestää noin tunnin, lounas kaksi tuntia ja päivällinen kolme tuntia tai pidempään
- soittaminen Suomeen onnistuu erillisistä ”soittuhuoneista eli locutorioista”, puhelinkopeista tai puhelinkorteista on huonoja kokemuksia
- Buenos Aires on suuri kaupunki, varkaat tulee ottaa tosissaan, vaalea viikin- ki huomataan kadulla
- taksit ovat epäluotettavan tuntuisia
- paikallisilla yritysten ja yhteisöjen edustajilla ei yleensä ole käyntikortteja tai esitteitä ja jos niitä joskus on ollutkin, ne ovat loppuneet
- monet käytännön asiat ovat hyvin hitaita hoitaa

- kaikki on kallista Tulimaassa
- lihaa tupataan ruoaksi myöhään illalla ja vihanneksia syödään vähänlaisesti
- tuulen- ja vedenpitävä vaatetus ja kengät ovat hyödyksi Tulimaassa, joissakin tilanteissa välttämättömät
- ihmiset ovat puheliaita ja yleensä ystävällisen tuntuisia
- luvataan helposti hoitaa asioita, mutta todellisuudessa ei tehdä mitään.

Käytännön kokemuksista jäivät myös mieleen nastattomat autonrenkaat jäisillä vuoristoteillä, yöllinen pakkanen Ushuaian hotellin WC-tiloissa ja epämääräinen kaasulämmitys itse hotellihuoneessa, Buenos Airesin toimiston henkilökunnan vaikeudet pysyä pysytyssä liukkailla kengillään jäisillä kaduilla sekä paikallisten asukkaiden ihmettelynaiheet kohdistuen meihin kaukasiin vieraisiin. Paikallisilla ihmisillä oli vaikeuksia ymmärtää, mistä oikein olimme tulleet. Yleensä argentiinalaiset luulivat aina ensiksi, että vierasmaalaisina ”gringoina” olimme tulleet heitä opastamaan Pohjois-Amerikasta, erityisesti Yhdysvalloista. Hämmästykseni oli suuri, kun puhuimme täysin kummalliselta kuulostavaa kieltä keskenämme. Selitykset eivät tuntuneet auttavan. Sana ”Finlandia” ei sanonut paikallisille asukkaille mitään. Se sekoitettiin joko Philadelphiaan tai Filippiineihin. Yritin selittää myös naapurimaiden nimien avulla Suomen sijaintia huonoin tuloksin. Lopulta päädyin esittelemään itseni Pohjois-Euroopan alkuasukkaana. Tämä ehkä kertoi paikallisille ymmärrettävimminkin alkuperämme.

Esityksemme paikallisissa kokoontumisissa eivät aina onnistuneet toivotulla tavalla. Kerran olin valmistellut huolellisesti Tolhuinin pienessä kaupungissa pidettävän espanjankielisen esitykseni kaikkine sen aikaisine esityskalvoineen. Olimme myös ilmoittaneet järjestäjille, että tarvitsemme piirtoheittimen. Kokoontumistilassa paljastuikin, että piirtoheitin ei ollut ihan samanlainen kuin olin odottanut. Laite ei heijastanut kalvoja valkokankaalle, vaan sitä käytettiin kirjan tekstin suurentamiseen ja heijastamiseen. Kalvoista sen avulla ei saanut oikein mitään selvää. Laite oli myös kooltaan niin pieni, että se heijasti kalvoista vain pienen kulman kerrallaan. Jotta kalvolla olevista kaavioista ja teksteistä saisi edes jotenkin selvää, salista sammuttiin valot. Sen jälkeen en nähnyt mitään huolellisesti valmistelemistani muistiinpanoista. Yritin epätoivoisesti muistella pimennetyssä salissa espanjaksi, mitä minun piti kertoa samalla, kun esittelin havaintomateriaaliksi tarkoitettuja kalvoja oudon heijastuslaitteen avulla aina pienen kalvon kulma kerrallaan. Fiaskoesitykseni jälkeen sain yleisöstä palautetta, että muuten hyvä, mutta voisit opetella vielä puhumaan paremmin espanjaa. Lohduttauduin ajatuksella, että oli sentään yritystä.

Kielelliseen moninaisuuteen ei muutenkaan ollut totuttu Argentiinassa virallisissa ammatillisissa yhteyksissä. Asiantuntijamme englanniksi pitämän ja ”Argentiinan espanjaksi” tulkatun esityksen jälkeen yksi yleisön jäsen kysyi minulta, että miksi esitelmöitsijä ei puhunut meille espanjaa. Vastasin, että hän ei osaa espanjaa, jolloin kyselijä ihmetteli, että miksi hän on sitten ylipäänsä tullut tänne.

Valtava etäisyys sekä osin myös kuvatut kielelliset ongelmat vaikeuttivat säännöllistä yhteydenpitoa Tulimaahan. Pitkät lentomatkat veivät paljon aikaa ja rahaa, eikä hankkeen kannalta hyödyllinen espanjan taito ollut kovin yleinen Suomessa. Paikallisten toimijoiden odotukset erosivat myös hankkeen tarjoamista mahdollisuuksista ja hankkeen

tavoitteista. Paikallisten toimijoiden ensisijainen kiinnostus suuntautui rahoituksen saamiseen eikä niinkään teknologisen tietotaidon kartuttamiseen. Kaikki hankekumppanit Tulimaassa eivät myöskään sitoutuneet yhteistyöhön riittävällä tavalla. Kokemusten perusteella ICA:n Buenos Airesin toimiston koordinaattorit joutuivat hankkeen kuluessa arvioimaan uudelleen sopivia yhteistyötahoja Tulimaassa ja suuntaamaan toimintaa sen mukaisesti rajatummalle kohderyhmälle.

Hankkeen viimeisiä vaiheita häittäsivät Argentiinassa alkaneet levottomuudet talouden vaikean kriisin ja poliittisen epävakauden vuoksi. Vuoden 2001 lopussa Buenos Airesin toimisto POBA ei suositellut matkustamista maahan epävakaa tilanteen vuoksi, minkä johdosta viimeinen asiantuntija- ja arviointimatka Tulimaahan peruuntui. Jatkohanketta suunniteltiin vielä vuonna 2002, mutta samalla todettiin myös, että Kooperatiivi yksistään on liian pieni toimija jatkohankkeen vetäjäksi. Sekä Helsingin yliopiston, että Buenos Airesin yliopiston kiinnostusta yhteistyön jatkamiseksi selvitettiin. Rahoitusnäköymät ja Argentiinan epävarma tilanne eivät kuitenkaan puoltaneet jatkoa.

Hankkeen sisältöä ja tuloksia on esitelty virallisissa ulkoasianministeriöille toimitetuissa hankeraporteissa ja osallistujien matkakertomuksissa. Tulimaa -hankkeesta julkaistiin erillinen artikkeli Kooperatiivin vuosikirjassa 2001 – 2003 otsikolla: Navalta navalle: osaamisen siltoja globalisoituvassa maailmassa.

SOSIAALINEUVOS MARKUS SEPPELIN työskentelee sosiaali- ja terveysministeriössä yhteisöt ja toimintakykyosastolla. Sosiaali- ja terveysministeriössä hänen tehtäviinsä ovat kuuluneet yhteisötalouteen, kansalaisyhteiskuntaan, kolmanteen sektoriin ja osuustoimintaan liittyvät kysymykset, ja hän on ollut mukana monissa näitä aihepiirejä käsittelevissä valtioneuvoston asettamissa työ- ja ohjausryhmissä sekä neuvottelukunnissa. Hän on toiminut myös EU:n yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden edistämisen asiantuntijaverkostoissa. Vuosina 1993–2001 Markus Seppelin oli Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin palveluksessa erilaisissa kehittämis-, suunnittelu-, opetus- ja tutkimustehtävissä. Hän on pitkäaikainen Kooperatiivi ry:n jäsen sekä osallistunut jäsenenä Helsingin yliopiston osuustoiminnan tutkimuksen ja opetuksen neuvottelukunnan työhön.

ELIISA TROBERG
Kauppatieteiden tohtori

KOOPERATIIVI VÄITÖSTYÖTÄ EDISTÄMÄSSÄ JA TUKEMASSA

Tässä kirjoituksessa haluan tuoda esille Kooperatiivin merkityksen aloittelevalle väitöskirjan tekijälle. Kooperatiivilla on ollut minulle suuri merkitys väitöskirjatyöni edistämässä ja tukemisessa koko prosessin ajan. Aloitin osuustoimintaa koskevan väitöskirjani dosentti Tapani Köpän monitieteisessä tutkimusryhmässä 30 vuotta sitten, syyskuussa 1994. Meitä oli neljä väitöskirjantekijää, jotka tutkimme osuustoimintaa eri tieteen aloilla. Minun näkökulmani oli liiketaloustieteet, johtaminen. Muita tieteenaloja ryhmässämme olivat filosofia, uskontotieteet ja kielitiede. Kaikkien tutkimuksen kohde oli osuustoiminta.

Sain tietää Kooperatiivista ja sen toiminnasta heti tutkimustyön alussa. Haluan tuoda esille, miten Kooperatiivi ja sen toiminnassa mukana olleet ihmiset tukivat minua monin tavoin väitöskirjaprosessin aikana. Keskityn tässä kirjoituksessa erityisesti kolmeen konkreettiseen asiaan, jota Kooperatiivin olemassaolo minulle merkitsi. Seuraavassa tarkastelen niitä aloittelevan väitöskirjatutkijan näkökulmasta, jolla oli hyvin niukka osuustoimintatietämys.

IHMISET JA VERKOSTO

Oli erittäin hienoa, että Kooperatiivin myötä pääsin tutustumaan muihin osuustoiminnan tutkijoihin ja kehittämishankkeissa mukana oleviin ihmisiin. Näiden ihmisten apu oli ratkaisevaa väitöstyön alkuun pääsemiselle ja etenemiselle. Sain heidän kauttaan mm. innoitusta tutkimuksen tekemiseen, uusia näkökulmia osuustoimintaan, kirjallisuusvinkkejä ja tietoa osuustoiminnan kansainvälisestä tutkijayhteisöstä ja konferensseista. Vuosien varrella teimmekin useamman mieleenpainuvan matkan osuustoiminnan kansainvälisiin konferensseihin.

Tämä osuustoimintatutkijoiden verkosto on ollut minulle tärkeä myös väitöskirjani valmistumisen jälkeen. Erityisesti minua on koskettanut vuosien aikana ihmisten ystävällisyys ja avuliaisuus. Tapaamisissa on aina osuustoimintahenkeä läsnä.

SEMINAARIT JA MUUT TAPAHTUMAT

Vuosien aikana Kooperatiivin puitteissa on järjestetty monia mielenkiintoisia osuustoiminnan tutkimusseminaareja, joihin pääsin osallistumaan jo tutkimukseni alkuvaiheessa. Oman tutkimuksen esittäminen jännitti mutta osallistujien rakentava palaute vei työtä eteenpäin ja tuotti oivalluksia.

Oli merkittävää, että Kooperatiivin puitteissa järjestetyt seminaarit olivat ainoita tutkimusseminaareja 1990-luvulla, jotka keskittyivät sisällöllisesti osuustoimintaan. Oli tärkeää saada tuntumaa osuustoimintatutkimukseen kokeneiden tutkijoiden kautta. Hienoa tutkimusseminaareissa oli myös se, että ne olivat hyvin monitieteisiä. Osuustoiminta on monitieteinen ilmiö, jonka tutkiminen edellyttääkin monitieteisyyttä.

JULKAISUT

Kooperatiivi julkaisi vuosikirjaa, jossa sain julkaistua työosuustoimintaa koskevan artikkelini vuonna 1999. Oli hyvä päästä kirjoittamaan artikkeleita jo ennen väitöskirjan valmistumista ja saada tällä tavoin kokemusta kirjoittamisesta. Pääsin julkaisemaan tutkimusaiheittani koskevia julkaisuja myös Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutin julkaisusarjassa, jossa julkaisivat monet Kooperatiivin jäsenet.

Olen hyvin kiitollinen kaikille Kooperatiivin parissa työtä tehneille. Aloittavalle väitöskirjan tekijälle Kooperatiivi ja sen kautta muodostunut osuustoimintatutkijoiden verkosto oli erittäin tärkeä tutkimustyötä innoittanut ja edesauttanut asia erityisesti siksi, että omalla tieteenalalla (liiketaloustiede, johtaminen) osuustoimintatutkimus oli erittäin vähäistä 1990-luvulla. Kooperatiivi toimi kokoavana tukirankana ja innoittajana eri puolilla Suomea ja eri tieteiden alalla tehtäville tutkimuksille.

KAUPPATIETEIDEN TOHTORI ELIISA TROBERG on toiminut osuustoiminnan ja keskinäisyyden työelämäprofessorina Turun yliopistossa vuosina 2022-24. Aiemmin hän on tutkinut ja opettanut osuustoimintaa Helsingin yliopiston osuustoimintainstituutissa sekä Ruralia-instituutissa. Troberg on tutkinut osuustoimintaa myös toimiessaan Helsingin kauppakorkeakoulun LTT-tutkimuksessa 2000-luvun alussa. Trobergin tutkimuskohteita ovat olleet erityisesti osuuskuntien johtaminen sekä osuustoiminnallinen yrittäjyys. Tutkimusartikkelien ohella hän on kirjoittanut osuustoimintaa avaavan kirjan *Osuustoiminnan idea* (2014) sekä yhdessä Pekka Hytinkosken kanssa opiskelijaosuustoimintaa valottavan oppaan *Osuustoiminta oppimismallina yrittäjyyteen: opas opiskelijoiden osuuskuntien perustamiseen ja niiden toiminnan kehittämiseen* (2018).

PANU KALMI
Professori
Vaasan yliopisto

OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUKSEN PERUSTAA RAKENTAMASSA

Tässä artikkelissa tarkastelen osuustoimintatutkimuksesta tehtyjä selvityksiä, joista kahdessa olin mukana kirjoittajana: ensimmäisessä vuodelta 2003 (OT-lehti) yksin ja toisessa yhdessä Iiro Jussilan ja Eliisa Trobergin kanssa (2008). Jälkimmäinen on luonteeltaan lähinnä kirjallisuuskatsaus, ja näin jälkikäteen arvioitunakin melko kelvollinen sellainen. Keskityn tässä kuitenkin ensimmäiseen dokumenttiin. Sitä oli mielenkiintoista lukea näin vuosikymmenien jälkeen. Voi olla, että osa siihen liittyvistä asioista on jo unohtunut, mutta se, mitä muistan, on hyvä kirjoittaa auki historiankirjoitusta varten.

Vuoden 2003 selvitystyön tausta oli Pellervo-Seuran ja Helsingin kauppakorkeakoulun yhteisessä ryhmässä, joka kokoontui muutaman kerran vuoden 2002 aikana. Pellervo-Seurasta tapaamisissa oli mukana ainoastaan toimitusjohtaja Samuli Skurnik, ja Helsingin kauppakorkeakoulun puolelta minun lisäksi professori Matti Pohjola sekä LTT oy:n toimitusjohtaja Matti Pulkkinen. Minua pyydettiin toimimaan ryhmän sihteerinä. Materiaalia tuolta ajalta ei kuitenkaan valitettavasti ole säilynyt, joten havaintoni ovat muistinvaraisia. Olin itse tullut Helsingin kauppakorkeakoululle loppuvuodesta 2000. Tuossa vaiheessa viimeistelin väitöskirjaani Kööpenhaminan kauppakorkeakouluun. Olin palkattuna erilaisilla lyhytaikaisilla hankerahoituksilla, joten kovasti toivoin saavani tästä hankkeesta pysyvämpää rahoitusta.

Hankkeen aloite tuli Skurnikilta, joka oli hyvin aktiivinen hankkeen veturina. Helsingin kauppakorkeakoululle tässä aloitteessa oli poikkeuksellisen houkutteleva tarjous: Osuustoiminnan tutkimuksen keskuksen vetäjäksi kaavailtiin MIT:n taloustieteen professori Bengt Holmströmiä, joka sai vuonna 2016 taloustieteen Nobelin palkinnon. Holmström oli jo vuonna 2002 hyvin tunnettu ja tunnustettu taloustieteilijä, joka tuohon aikaan etsi myös mahdollisuutta palata Suomeen. Hän haki samoihin aikoihin mm. Sitran ylijohtajaksi (2003), ja hänellä oli hyvät suhteet Skurnikiin. Holmström oli myös kirjoittanut artikkelin osuuskunnista Liiketaloustieteellisen aikakauskirjan erikoisnumeroon vuonna 1999, joka julkaistiin Pellervo-Seuran 100-vuotisjuhlan kunniaksi. Hän myös osallistui Pellervon juhlaseminaariin keväällä 1999. Selvityksessä en kuitenkaan sen kummemmin avaa Holmströmin roolia, mainitsen vain, että suunniteltu henkilö ei ollut enää käytettävissä (tämä selvisi alkuvuodesta 2003).

Näin jälkikäteen on vaikea arvioida, olisiko Holmström tosiaan ollut käytettävissä tällaisen tutkimuskeskuksen veturiksi. Varmastikin fokus olisi tällöin ollut enemmän vertailevassa organisaatioiden tutkimuksessa kuin osuustoiminnassa sinänsä, kuten raportissa mainitsenkin. Itse en käynyt Holmströmin kanssa aiheesta keskusteluja. Niitä kävi Skurnikin lisäksi Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori Eero Kasanen.

Tilannekuva muuttui voimakkaasti, kun Pellervon toimitusjohtaja vaihtui vuodenvaihteessa 2002–2003 Skurnikista Veikko Hämäläiseen. Tässä vaiheessa painopiste siirtyi Pellervosta melko hiljattain (vuonna 2001) perustettuun Osuustoiminnan neuvottelukuntaan. Neuvottelukunnassa oli kaksikin professorijäsentä, Lappeenrannan teknillisen yliopiston Seppo Penttinen, joka edusti neuvottelukunnassa Osuuspankkikeskusta, ja Vaasan yliopiston Kauko Mikkonen, joka edusti SOK:ta. Lisäksi osuustoimintatentissä vahva vaikuttaja oli SOK:n pääjohtaja Kari Neilimo, joka oli Tampereen yliopiston professori. Näin ollen ei ollut kovin yllättävää, että neuvottelukunta halusi selvittää asiaa eri näkökulmista ja kartoittaa myös vaihtoehtoa, jossa keskus tai professuuri sijoittuisi jonnekin muualle kuin Helsinkiin. Sain tehtävänannokseni tehdä selvityksen osuustoimintaprofessorin vaihtoehtoista ja tarkastella sille sopivia tieteenaloja ja kotipaikkaa. Tätä tarkoitusta varten haastattelin eri tahoja, mukaan lukien yllä mainitut professorit.

Ainakin pari asiaa teki tehtävästä osittain haastavaa. Yksi oli taustani Helsingin kauppakorkeakoulun ja Skurnikin hankkeessa. Koska se muodosti lähtökohdan sille, miten tehtävänannon mielsin, niin tietyllä tavalla se satoi myös ajatteluni siitä, miten raportti tulisi toteuttaa. Toinen oli se, että koska olin itse kiinnostunut pääsemään akateemisen työn syrjään tiiviimmin kiinni tämän hankkeen suhteen, niin minulla oli tietysti kynnys esittää mitään sellaisia ratkaisuja, jotka eivät olisi omalta kannaltani tuntuneet houkuttelevalta. Tehtävänanto oli mielenkiintoinen, mutta jälkikäteen (ja jopa silloisesta perspektiivistä ajateltuna) neuvottelukunta olisi tehnyt ehkä viisaammin, jos se olisi valinnut tehtävään vähän pidemmällä akateemisella urallaan olevan henkilön.

Joka tapauksessa laajempi tehtävänanto tarjosi uusia mahdollisuuksia. Se mahdollisti mm. sen, että Helsingin yliopiston piirissä toimiva Osuustoimintainstituutti ja sen johtaja Tapani Köppä tuli keskustelukumppaniksi asiassa. Osuustoimintainstituutti oli itse murroksessa tuohon aikaan. Sen kotipaikaksi oli muodostunut Ruralia-instituutti, jolla oli toimintaa sekä Mikkelissä että Seinäjoella. Selvityksen laatimisen aikaan osuustoiminnan verkostomuotoinen Co-op Studies opintokokonaisuus oli suunnitteilla ja se lähti kunnolla liikkeelle pari vuotta myöhemmin. Raportissani viittaa synergiaetuihin opetuksen verkoston välillä.

Raportissa päädyn vertailemaan toteutusta kolmen vaihtoehdon välillä: professuuria Helsingissä (HKKK), Mikkelissä, tai Seinäjoella. Mikkelin tuli tarkasteluun mukaan, koska se oli vakiintumassa opetuksen kotipaikaksi. Seinäjoen mukaantulo tähän vertailuun ansaitsee oman kommenttinsa. Vuonna 1999 olin vielä väitöskirjatutkija Kööpenhaminassa, mutta olin paljon Tallinnassa keräämässä aineistoa väitöskirjaani. Olin tuona vuonna paljon myös seurustelukumppanini (ja myöhemmän puolisoni) luona Seinäjoella. Syksyllä 1999 osallistuin Seinäjoella tilaisuuteen, jossa kaavailtiin Seinäjoen yliopistokeskuksen toimintaa. Yhtenä ensimmäisistä professuureista suunniteltiin osuustoiminnan professuuria. Tämä mielessäni päätin sisällyttää Seinäjoen mukaan tarkasteluun. Se ei ollut mikään aivan tuulesta temmattu ajatus, koska Seinäjoki oli saanut hyvin vahvan lähdön professuurien perustamisessa. Ylipäätään yliopistokeskusta

puolusti professuurin sijoituspaikaksi se, että siihen aikaan juuri näihin professuureihin oli paljon julkista rahoitusta saatavilla. Seinäjoen teki ongelmalliseksi kuitenkin se, että Helsingin yliopiston Ruralian sisällä osuustoiminnan opetus ja tutkimus oli päätetty keskittää Mikkeliin Seinäjoen sijaan. Käytännössä jonkin muun yliopiston olisi pitänyt ottaa professuuri vastuulleen, jos se olisi sijoitettu Seinäjoelle. Vaasa olisi ollut ilmeinen kandidaatti, mutta Vaasan yliopiston professori Mikkonen ei asiasta innostunut. Muita kontakteja Vaasan yliopistoon minulla ei tuohon aikaan ollut, joten Seinäjoki ei lopulta ehkä ollut kovin realistinen vaihtoehto.

Lopulta Neuvottelukunta päätyi varsin erilaiseen ratkaisuun kuin ne, mitä selvityksessä käsitelien. Neuvottelukunta ja sen yritykset päätyivät myöntämään rahoitusta Suomen kulttuurirahaston kautta tutkimushankkeille. Tätä vaihtoehtoa ajoi neuvottelukunnan kokouksessa, johon osallistuin, erityisesti Lappeenrannan teknillisen yliopiston professori Seppo Penttinen. Muutama vuosi raportin jälkeen Lappeenranta olikin vakiintunut osuustoimintatutkimuksen johtavaksi paikaksi Suomessa, erityisesti Iiro Jussilan ja Juha-Matti Saksan aktiivisuuden ansioista. Vuoden 2003 selvitystä kirjoittaessani tätä ei ollut vielä näköpiirissä. Iiron tapasin ensimmäistä kertaa varmaankin vuonna 2004.

Lopulta professuurikin toteutui, kun neuvottelukunta syksyllä 2012 pyysi yliopistoilta ehdotuksia professuurin järjestämisessä. Tämä professuuri myönnettiin vuonna 2013 Lappeenrannan teknilliselle yliopistolle. Myöhemmässä vaiheessa työelämäprofessuurit eri muodoissaan ja myönnettynä eri yliopistoille ovat olleet neuvottelukunnan ja sen yritysten suosima rahoitusmuoto.

Olisi mielenkiintoista, jos joku jossain vaiheessa pystyisi tarkastelemaan tätä kehityskulkua kokonaisuudessaan ja sitä, miten se on vastannut yritysmaailman tarpeisiin ja tavoitteisiin. On myös hyvä huomata, että yhteistyö yritysten kanssa on vuonna 2025 paljon pidemmälle vietyä kuin mitä se oli vuosina 2002–2003. Osuustoimintayritykset olivat tässäkin asiassa alan todellisia pioneereja.

VIITATTU AINEISTO:

- Kalmi, Panu (2003): Osuustoiminnan liiketaloustieteellisen tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen: Selvitysmiehen loppuraportti Osuustoiminnan neuvottelukunnalle. OT-lehti 5 / 2003.
- Jussila, Iiro; Kalmi, Panu; Troberg, Eliisa (2008): Selvitys osuustoimintatutkimuksesta maailmalla ja Suomessa, Osuustoiminnan neuvottelukunta.

Kirjoittaja on toiminut Vaasan yliopiston taloustieteen professorina vuodesta 2011.

SHIMELLES TENAW

Maatalous- ja metsätieteiden maisteri

NÄKEMYKSIÄ JA KOKEMUKSIA OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUKSESSA

Kooperatiivin perustamisen aikana vuonna 1984 työskentelin tutkijana Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksessa (PSM). Kooperatiivin toimintaan ja merkitykseen tutustuin ollessani tutkijana Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutissa. Tässä työelämän vaiheessa osallistuin Kooperatiivin toimintaan jäsenenä, sihteerinä, tilaisuuksien koordinaattorina sekä hankkeiden toteuttajana. Toimin yhdistyksen vastuuhenkilönä mm. Afrikka-asioiden hoitamisessa.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on tuoda esille näkemykseni ja kokemukseni Kooperatiivin roolista osuustoimintatutkimuksen yhdistävänä tekijänä. Tarkoituksena on kertoa tutkijoiden ja toimijoiden hyödyllisestä kansankäymisestä niin Suomessa kuin kansainvälisesti.

Olen perehtynyt kehityskysymyksiin ja osuustoiminnan merkitykseen afrikkalaisessa yhteiskunnassa. Olen perehtynyt myös suomalaisen osuustoiminnan tietotaitoon ja sen välittämiseen Afrikan maille. Osuuskunnat ovat kestävä kehityksen edelläkävijöitä. Ne muodostavat miljardin ihmisen globaalin liikkeen. Osuustoimintaliike vahvistuu globaalisti kaikkialla maailmassa, kun osuustoimijat ovat kanssakäymisessä keskenään ja saavat tietoa osuustoiminnan tutkimuksista.

ALKUPERÄINEN TARKOITUS KOOPERATIIVIN PERUSTAMISELLE

Kooperatiivi alkuperäisenä päämääränä oli edistää osuustoiminnan ja muun taloudellisen yhteistoiminnan tutkimusta ensisijaisesti Suomessa ja vähitellen etsiä mahdollisuuksia osallistua globaaliin osuustoimintatutkimukseen.

Pellervo-Seura, entinen työnantajani, otti ilolla vastaan Kooperatiivin perustamisuutisen. Seura antoi tukensa Kooperatiiville ja liittyi sen jäseneksi. Pellervo oli kiinnostunut kehitysmaiden osuustoiminnan edistämisestä. Varsinkin Afrikan osuustoiminta ja siihen liittyvät kehityshankkeet olivat tähtäimessä. Yhteistyö merkitsi samalla tiedon saantia Afrikan osuustoiminnan tilasta.

Pellervon käynnisti neuvottelut ulkoasianministeriön kehitysyhteistyöviranomaisien kanssa 1980-luvun puolivälissä. Keskusteltiin mahdollisuudesta perustaa Suomeen osuustoiminnan kehittämiskeskus Ruotsin osuuskuntakeskuksen Swedish Cooperative Centerin (SCC) mallin mukaisesti. Tämän seurauksena perustettiin 1990-luvun alussa Suomen Osuustoiminnan Kehitysyhteistyökeskus Osuuskunta FCC.

Jotta Suomessa saataisiin laajempi yleiskuva afrikkalaisesta osuustoiminnasta, järjestettiin kaksi Afrikkaa käsittelevää kansainvälistä seminaaria. Onnistuneiden seminaarien järjestäjinä olivat mm. vasta perustettu FCC, Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutti ja Kehitysmääntuutti. Seminaarit järjestettiin ulkoasianministeriön kehitysyhteistyöhön osoittamalla varoilla.

AFRIKAN OSUUSTOIMINNAN TUTKIMUKSEN TARPEELLISUUS ESILLE

Ensimmäinen Afrikan osuustoimintaa koskeva seminaari oli Helsingissä vuonna 1992. Aiheena oli maaseudun kehittäminen ja osuustoimintaliikkeen haasteet kehitysmaissa. Suomessa järjestettyyn seminaariin osallistui monia Kooperatiivin jäseniä. Jatko-seminaari oli Zimbabwen pääkaupungissa Hararessa vuonna 1993. Sen aiheena oli maaseutuosuuskuntien rooli ja mahdollisuudet Afrikan talouksien vapauttamisessa. Seminaareihin osallistui osuustoiminnan kehittämistä vastaavia viranomaisia kahdeksasta Itä-Afrikan maasta. Nämä maat olivat Suomen kehitysyhteistyön pääkohteita. Osallistujia oli myös Ruotsista, Norjasta, Tanskasta, Virosta ja Saksasta, Maailmanpankista, YK:n elintarvike- ja maatalous järjestöstä, Kansainvälisestä työjärjestöstä ja Kansainvälisestä osuustoimintaliitosta.

Seminaareista julkaistut raportit jaettiin osanottajamaihinkin, kansainvälisiin osuustoimintajärjestöihin, oppilaitoksille ja osuustoiminnan edistämisen hyväksi toimiville viranomaisille. Seminaarien loppulauselmat ja suositukset esitettiin Kenian Nairobissa vuonna 1994 pidetyssä ensimmäisessä Kansainvälisen osuustoimintaliiton Afrikan alueellisessa yleiskokouksessa. Näitä hyödynnettiin, kun Afrikan osuustoiminnan asiantuntijat käsitelivät tuolloin osuustoiminnan identiteettiä.

Allekirjoittanut toimi koordinaattorina seminaarissa. Toimitin englanninkielisen julkaisun *Time is for all* vuonna 1995. Tätä kirjaa käytetään edelleen opetus materiaalina niin Suomessa kuin useissa Afrikan maissakin. Toimintojen tuloksena kiinnostus Afrikan osuustoimintaa kohtaan lisääntyi Suomessa. Se merkitsi samalla kasvavaa kansainvälisyyttä.

OSUUSTOIMINNAN MERKITTÄVÄN UUDISTUMISEN AIKAKAUSI 1990-LUVULLA

1990-luku toi paljon positiivisia asioita ja muutoksia kotimaiseen ja kansainväliseen osuustoimintaan. Huomattavin tapahtuma oli ICA:ssa globaalisesti hyväksytty osuustoiminnan identiteetti eli osuustoiminnan määritelmä, arvot ja periaatteet vuonna 1995. Tämän seurauksena syntyi uusia aloitteita ja innovaatioita osuustoiminnan tutkimuksen monipuolistamiseksi ja kehittämiseksi.

Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutissa kiinnitettiin erityistä huomiota uuteen ”vastuu toimintaympäristöstä” -periaatteeseen. Tämän huomioiden toteutettiin eri alojen tutkimuksia. Allekirjoittanut toteutti uusosuustoimintaan liittyvän tutkimuksen Lopen kunnassa aiheesta: ”Euroopan Unionin yhteisen maatalouspolitiikan vaikutukset osuustoiminnan ja neuvonnan kehittämistarpeisiin. Tapaustutkimus maatalouden harjoittajista Lopen kunnassa (1995–2000).” Tutkimuksen tuloksena syntyi

toteuttamiskelpoisia aloitteita ja suunnitelmia uusien viljelijöiden osuuskuntien perustamiseksi.

YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN HUIPPUKOKOUS - OSUUSTOIMINTA KÖYHYDEN LIEVENTÄJÄNÄ

YK:n kestävän kehityksen huippukokous (WSSD), joka pidettiin Johannesburgissa Etelä-Afrikassa vuonna 2002, oli merkittävä foorumi erityisesti osuustoiminnan lisääntyvistä tarpeellisuudesta ja kehittämismahdollisuuksista Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Itse asiassa WSSD-foorumin keskustelun keskipisteenä oli erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vallitseva lisääntyvä köyhyys, josta oli tullut suurin globaali haaste. Oli etsittävä kestäviä toimeentulon keinoja.

Huippukokouksessa käydyin vuoropuhelun tuloksena tuotettiin useita WSSD:n innovaatioluonteisia strategioita. Huomionarvoista oli, että toteutus suunnitelma antoi tilaa pohtia osuuskuntia köyhyden lievittämisen välineenä. Maailmanlaajuinen tiedeyhteisö, jossa Suomi oli mukana, sitoutui toteuttamaan köyhyden lievittämisen ja kestävien toimeentulomuotojen toteuttamista tekemällä vertailevia tutkimuksia ja siirtämällä tietoa kestävästä kehityksestä Saharan eteläpuolisen Afrikan maihin.

UNIPID-HANKE HELSINGIN YLIOPISTOSSA

Suomen yliopistojen kansainvälisen kehityksen kumppanuusverkosto (UniPID) perustettiin Jyväskylän yliopistossa pidetyssä kokouksessa vuonna 2002. Se tapahtui heti YK:n kestävän kehityksen huippukokouksen jälkeen. Perustamisen yhtenä tavoitteena oli vahvistaa suomalaisten yliopistojen yhteistyötä kansainvälisen kehityksen saralla.

Kokouksessa päätettiin yksimielisesti toteuttaa edellä mainitut maailmanlaajuisen tiedeyhteisön sitoumukset UniPID-jäsenyliopistojen kesken niiden akateemisten tieteenalojen mukaisesti jaetun työnjaon perusteella. Alkuperäinen ajatus UniPID:in muodostamisesta sai alkunsa osittain Suomen hallituksen päätöksestä ja osittain WSSD:n tahtotilasta kumppanuuspolitiikan kehittämiseen.

Tämän artikkelin kirjoittaja oli UniPIDin perustaja Helsingin yliopiston edustajana. Perustin ja hallinnoin UniPID:in ajatusten pohjalta hanketyön Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan taloustieteen laitoksella vuodesta 2004 alkaen. Hankkeen pääaihe oli ”YK:n kestävän kehityksen huippukokouksen (WSSD) toteutus suunnitelman seuranta ja osuuskuntien rooli”. Hankkeen päätarkoituksena oli toteuttaa toimeksiantoja maatalouden, maaseudun kehittämisen ja osuuskuntien kehittämiseksi. Hankkeessa solmittiin kumppanuuksia korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, Kansainvälisen Osuustoimintaliiton (ICA) ja Afrikan alueellinen toimisto (ICA- Africa) kanssa.

Hanke on saanut aikaan monenlaisia toimintoja, kuten artikkeleita ja konferensseja. Hankkeen saavutuksista on laajasti selostettu vuonna 2015 allekirjoittajan ja kolmen kollegansa Pellervon kustantamassa kirjassa ”Osuuskunnat ja kestävä kehitys”. Hanke on osoittautunut osuustoimintaa korostavaksi akateemisessa maailmassa. Lisäksi on hankkeen myötä havaittu lisääntyvää kiinnostusta Afrikan osuustoimintaa kohtaan ja sen tutkimukseen suomalaisten opiskelijoiden keskuudessa.

Hankkeen tärkeimpiä aikaansaannoksia:

- Kestävän kehityksen kumppanuus -seminaari, Säätytalo Helsinki 2007.
- Seminaariesitelmä: On The New Rural Development Prospects and the Challenges to Poverty Eradication in Africa, Oslo 2008.
- Esitelmä: Finland – a pioneering country in international co-operative development dialogue ja raportti, the official launch of the International Year of Co-operatives 2012 and visit to the Finnish UN Permanent Mission 31.10.2011 New York.
- Osuuskunnat ja kestävä kehitys -julkaisu. Pellervo 2015.
- Artikkelit: University Partnership for International Development, (UniPID) – A grand opportunity to tune the voice of African co-operators at the grassroots, Helsinki 2022.

MOSHIN OSUUSTOIMINTAYLIOPISTO JA NJOMBEN MAATALOUDEN KEHITTÄMISJÄRJESTÖ YHTEISTYÖKUMPPANINA

Ruohonjuuritason tutkimusta osuuskunnista on tehty Tansaniassa yhteistyössä UniPID-hankkeen, Tansanialaisen Moshin osuustoimintayliopiston (MoCU) ja Tansanian eteläisellä ylämaan vyöhykkeellä sijaitsevan Njomben Maatalouden kehittämisjärjestön (NADO) kanssa. Yhteisten tutkimusten kautta on tuotettu innovatiivisia ideoita ja aloitteita, jotka auttaisivat edistämään mm. mahdollisuuksia muodostaa oma-aloitteisia osuuskuntia siirtämällä ruohonjuuritason epävirallisia yhteisöjä osuustoimintayrityksiksi.

Tällainen vuorovaikutus on mahdollistanut Tansaniassa ruohonjuuritason osuuskuntien jäsenten äänen kuulemisen ja viestien saamisen heidän tarpeistaan. Tämä edistää osuuskuntien kykyä torjua köyhyyttä paikallistasolla. Esimerkkinä mainittakoon viimeinen ja koskettava viesti, jonka edesmennyt Njomben maatalousjärjestön (NADO) johtaja John Wihallah, lähetti tutkimuksen tehneelle allekirjoittaneelle:

”Tarvitsen läheisempää yhteistyötäsi osuustoiminnan toimijana ja tutkijana auttamaan köyhää maaseutuväestöä NADO:n toiminta-alueella. Nostan käteni liittääkseni sinut tähän toimintaan, jossa rakennetaan hyvää tulevaisuutta kiinnostusta osoittavalle yhteisölle”.

John Wihallah, Njomben maatalousjärjestön johtaja

Yhteistyön jatkona UniPID-hankkeen ja MoCU:n välillä, tutkija Shimelles Tenaw ja MoCU:n varakansleri professori John Safari allekirjoittivat sopimuksen yhteisen tutkimuksen toteuttamiseksi aiheesta: ”Vastuu toimintaympäristöstä -periaatteen vaikutus tulojen monipuolistamiseksi ja köyhyyden lieventämiseksi osuuskuntien jäsenten keskuudessa Tansaniassa. Opetuksia Pellervo-osuustoimintaliikkeen toiminnasta”.

Tehdessäni hankkeen vastuuhenkilönä suunnitelmaa ko. hankkeesta, on todettava, että mikäli asiat olisivat sujuneet tehdyn sopimuksen mukaisesti ja hankkeelle asetetut tavoitteet olisivat onnistuneet, olisi hanke voinut antaa osallistumisen mahdollisuuksia Kooperatiivin piirissä toimiville asiasta kiinnostuneille tutkijoille. Valitettavasti hankkeen toteuttamisen mahdollisuus katkesi siksi, ettei saatu rahoitusta hankkeen kustannusten peittämiseksi kovasta yrityksestä huolimatta. Toisena pulmana oli yllätykselli-

sys, joka ilmeni kollegoiden kanssa sopimuksen allekirjoittamisesta huolimatta. Tästä on viestitetty Kooperatiivin johdolle, josta on reagoitu ymmärryksellä.

YK:N OSUUSTOIMINTAVUOSI 2012 - OSUUSTOIMINTA KESTÄVÄN KEHITYKSEN SELKÄRANKANA

YK:n kansainvälisen osuustoimintavuosi 2012 oli merkittävä tapahtuma osuustoiminnan kehitykselle. Se oli tilaisuus kuulla ruohonjuuritason ihmisten ääniä maailmanlaajuisesti. Suomen ulkoasianministeriön virallisesti nimittämänä Suomen osuustoimintavuoden 2012 -toimikunnan sihteerinä ja yhteyshenkilönä (Focal Point) antoi allekirjoittaneelle mahdollisuuden seurata tapahtumien kulkua varsin läheisesti.

Avajaisseremoniassa, joka pidettiin lokakuussa 2011 YK:n päämajassa New Yorkissa, allekirjoittanut piti esitelmän ja jakoi kolme tekemäänsä tutkimukseen perustuvaa esitettä, jotka liittyivät kansainvälisen osuustoimintavuoden teemaan. Niissä painotettiin, ettei myyntikasvien myynnistä saatuja varoja jaeta tasaisesti useassa Afrikan maassa, jolloin pienviljelijät jäävät ilman tuloja. Tämä on mahdollista välttää osuuskuntien keinoin. Lisäksi tuotiin julki, että ruohonjuuren tasolla toimivat epäviralliset osuuskunnat voivat olla virallistettuina ratkaisijoita köyhyyden lieventäjinä osuuskuntien jäsenille Afrikassa.

Tilaisuuden järjestäjiltä, YK:n viranomaisilta, saadut myönteiset palautteet em. allekirjoittaneen esitelmistä olivat rohkaisevia ja merkittäviä osuustoiminnan tutkimuksen kehittämiseksi Afrikan mantereella ja muuallakin.

KOOPERATIIVI YHDISTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ

Tässä kirjoituksessa tarkoitukseni on tuoda esille näkemykseni ja kokemukseni Kooperatiivi pitkäaikaisena jäsenenä ja toimijana aina sen perustamisesta lähtien. Kuvatakseni Kooperatiivin neljän vuosikymmenen historiaa, olen kuvaillut eri vuosikymmenien aikana tapahtuneita tärkeitä asioita osuustoiminnan alalla niin Suomessa kuin globaalilla tasolla.

Kooperatiivi ei ole tutkimuslaitos. Osuustoiminnan tutkijat sijoittuvat eri yliopistoihin ja laitoksiin eri puolille Suomea. Kooperatiivin toiminnasta kantoi päävastuun entinen Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutti. Sen tutkijat osallistuivat aktiivisesti Kooperatiivin käytännön asioiden johtamiseen. Osuustoimintainstituutin toiminnan päättyminen 2000-luvun alussa vaikutti myös Kooperatiivin toimintaan.

Tästä muutoksesta huolimatta katsoin tarpeelliseksi jatkaa Osuustoimintainstituutissa jo aloittamiani hankkeita liittyen hankkeita. UniPID:in hankkeen kautta on todistettu osuustoiminnan soveltuminen akateemiseen tiedemaailmaan ja osoittaa osuustoiminnan akateemista arvoa ja jatkuvaa tarpeellisuutta tulevaisuudessa, johon vankka uskonni perustuu. Tiedot UniPID hankkeen seminaareista, tutkimuksista ja muista tapahtumista on välitetty tiedoksi Kooperatiivin jäsenille, jotka ovat myös osallistuneet tapahtumiin.

Työtä olen tehnyt suurelta osin Helsingin yliopiston keskushallinnon myöntämällä taloudellisella tuella toimiessani tutkijana Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa taloustieteen laitoksella. Hankkeen kautta solmittu yhteys Helsingin yliopiston päättäjiin vahvisti käsitystä osuustoiminnan tarpeellisuudesta ja työni merkityksestä.

Toimin Kooperatiivin piirissä yhteyshenkilönä Afrikan osuustoimintaan. Saamani asiantuntemus ja kokemus vuosien varrella osoittavat minulle Afrikan osuustoiminnan erilaisuuden muuhun maailmaan verrattuna. Olen oppinut, että osuustoiminnan kehittäminen niin maaseudun kuin kaupunginkin olosuhteissa vaatii perusteellista tutkimustyötä. Tutkimustyö ja vuoropuhelu ovat äärimmäisen tärkeitä Afrikan maiden ja suomalaisten tutkijoiden välillä. Ehdotukseni Kooperatiiville, että tätä asiaa harkittaisiin.

Lämpimät kiitokseni entisille työnantajilleni sekä Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry:lle että entiselle Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutille, erityisesti sen entiselle johtajalle professori Tapani Köppälle, minun esimiehelleni ja sittemmin ystävälleni. Hän on alusta asti hyväksynyt aloituksiani mahdollisuuksien mukaan.

Parhaat onnitteluuni 40-vuotiselle Kooperatiiville! Toivotan yhdistykselle monia Armorikkaita Vuosia!

MAATALOUS- JA METSÄTIETEIDEN MAISTERI SHIMELLES TENAW on Kooperatiivi ry:n Afrikan yhteistyön vastuuhenkilö. Hän on toiminut Kooperatiivi ry:n hallituksen jäsenenä ja sihteerinä. Hän on Kansainvälisen osuustoimintaliiton Afrikan alueen tutkimus- ja sukupuolikomitean sekä Etelä-Afrikan osuustoiminnan tutkimusinstituutin jäsen. Tenaw toimii johtajana ja vanhempana tutkijana ”Osuuskunnat ja kestävä kehityksen edistäminen” (Co-operatives & Sustainable Development Promotion) -hankkeessa. Tutkijanura alkoi 1970-luvulla Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa ja jatkui Pellervo-Seuran markkinatutkimuslaitoksessa. Hän toimi tutkijana, yliassistenttina, luennoitsijana, projektipäällikkönä ja toteuttajana osuuskuntien, maaseudun ja maatalouden kehittämisen alalla Afrikassa ja kehittyneissä maissa HY:n Osuustoiminta instituutissa, Kehitysmaatutkimuksen instituutissa ja Taloustieteen laitoksella. Hän on toimittanut tieteellisiä kirjoja osuuskuntien kehittämisestä Afrikassa ja Suomessa ja kirjoittanut useita artikkeleita osuuskunnista suomalaisiin ja kansainvälisiin julkaisuihin. Tenaw on toiminut Suomen ulkoministeriön nimittämänä YK:n osuustoimintavuoden 2012 Suomen toimikunnan virallisena pääsihteerinä ja YK:n yhteyshenkilönä (focal point).

PEKKA HYTINKOSKI

Pedagoginen suunnittelija
Helsingin yliopisto

TYTTI KLÉN

Koulutussuunnittelija
Helsingin yliopisto

CO-OP NETWORK STUDIES -YLIOPISTOVERKOSTO

Co-op Network Studies (CNS) eli osuustoiminnan ja yhteisötalouden yliopistoverkosto täytti vuonna 2025 jo kaksikymmentä vuotta. Vain osa Suomessa perustetuista yliopistoverkostoista on päässyt niin sanotusti aikuisikään ja siitä eteenpäin. Tämä Kooperatiivin julkaisu juhlistaa myös osaltaan CNS-yliopistoverkoston kahta toiminnallista vuosikymmentä.

OSUUSTOIMINNALLA HELSINGIN YLIOPISTOSSA YLI 120 VUODEN HISTORIA

CNS-verkostoa on alusta lähtien koordinoitu ja toteutettu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin Mikkelin kampukselta käsin, mutta mikään ei ilmesty tyhjästä. Myös CNS-yliopistoverkosto on osa historiallista jatkumoa Helsingin yliopistossa aina Gebhardien ajoista lähtien. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutti perustettiin vuonna 1957. Osuustoiminnallisten yhteisöjen tekemä lahjoitus Helsingin yliopistolle mahdollisti osuustoimintaopin professorin viran perustamisen vuonna 1967. Tätä professorin virkaa ryhtyi hoitamaan VTT Vesa Laakkonen. (Köppä, Troberg & Hytinkoski, 2008; katso myös Seppelin, 2000).

Sekä yritysrahoittajien että monien yliopistotoimijoiden pettymykseksi osuustoimintaopin professorin virka lakkautettiin vuonna 1991, mikä johti osuustoimintaopetuksen hiipumiseen. Valtiotieteelliseen tiedekuntaan perustettiin kuitenkin vuonna 1991 erillisyksikkö, Osuustoimintainstituutti. Tämä osuustoiminnan yliassistentin, VTT Tapani Köpän johtama organisaatio paneutui osuustoiminnan tutkimuksen ja opettamisen lisäksi myös kehittämistoimintaan suomalaisille vähitellen avautunutta EU-rahoitusta hyödyntäen. Osuustoimintainstituutti harjoitti myös julkaisutoimintaa. (Seppelin, 2000.)

TOIMINTA SIIRTYI MIKKELIIN

Osuustoimintainstituutti siirtyi Mikkeliin vuonna 2001. Se liittyi entiseen Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukseen eli nykyiseen Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin Mikkelin yksikköön, joka sijaitsee nykyään Mikkelin yliopistokeskuksessa. (Köppä, Troberg & Hytinkoski, 2008.)

Tapani Köpän ryhmä sai vuonna 2003 läpi EU-rahoitteisen Co-op Studies -hankkeen. Sen tehtävänä oli selvittää, voitaisiinko osuustoimintaan liittyviä opetussisältöjä opettaa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa verkkovälitteisesti ja verkostomuotoisesti. Mukana hankkeessa olivat Helsingin yliopiston Mikkelin yksikön lisäksi myös Mikkelin ammattikorkeakoulu (nykyinen Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk), DIAK-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikkö ja Kuopion yliopisto (nykyinen Itä-Suomen yliopisto). (Hytinkoski, 2015.)

Hankkeeseen rekrytoitiin uusia työntekijöitä vuonna 2004, minkä jälkeen toiminta lähti liikkeelle olemassa olevaa, korkeakouluopetukseen soveltuvaa osuustoimintatietoa kartoittaen. Hanke hyötyi siitä, että se pääsi käsiksi toimintansa tuolloin jo lopettaneen Osuustoimintainstituutin julkaisuihin ja tietoihin. Myös syvä yhteistyö Pellervo-Seura ry:n kanssa tuki Co-op Studies -hankkeen toteutusta alusta lähtien. Hankkeen työntekijät Satu Piispa (nykyään Piispa-Hakala) ja Pekka Hytinkoski kouluttautuivat yliopistojen työntekijöilleen tarjoamissa verkko-opetukseen liittyvissä koulutuksissa. Hanke pääsi mukaan myös opetusministeriön digitoitinhankkeeseen, jonka kautta se pystyi digitoimaan vain paperimuodossa olevaa akateemista kirjallisuutta tulevaa verkko-opetuskäyttöä varten. (Hytinkoski, 2015.)

Puolen vuoden suunnitteluvaiheen jälkeen syksyllä 2004 aloitettiin pilottiverkkokurssi, joka oli suunniteltu Co-op Studies -hankkeen työntekijöiden ja Kuopion yliopiston yhteistyönä. Kurssi oli suunnattu mukana olevien paikallisten ammattikorkeakoulujen ja Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen työntekijöille. Verkkokurssi hyödynsi sekä lähitapaamisia että verkkojaksoja. Kurssin pituus oli noin puoli vuotta. Kerätyt kokemukset pilottikursista olivat rohkaisevia. Kurssin kaikki noin 25 opiskelijaa olivat sitä mieltä, että osuustoimintaa eri näkökulmista sivuavat teemat olivat kiinnostavia ja hyödyllisiä siten, että he pystyivät käyttämään oppimaansa oman opetustyönsä tukena. Myös maantieteellisesti eri paikoissa sijainneiden kurssin opettajien ja opiskelijoiden verkkotyöskentely itsenäisine työskentelyjaksoineen ja verkkokeskusteluineen oli kaikista osapuolista mielekästä. (Hytinkoski, 2006.)

Hanke menestyi siinä, että se pystyi toteuttamaan onnistuneen osuustoiminnan koulutuspilotin. Sen rohkaisemina Helsingin yliopisto, Kuopion yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto (nykyinen LUT-yliopisto) ja Helsingin kauppakorkeakoulu (nykyinen Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu) solmivat vuoden 2005 aikana verkostopimuksen. Näin Co-op Network Studies -yliopistoverkosto aloitti toimintansa syksyn 2005 aikana Co-op Studies -hankkeesta saatujen positiivisten kokemusten ja hyväksi havaittujen käytäntöjen pohjalta (näistä esimerkkinä verkkokurssien sisältöasiantuntija ja verkkotuutor -yhteistyö). (Köppä, Troberg & Hytinkoski, 2008.)

Lukuvuosien 2005–06 ja 2006–07 aikana CNS-verkoston koordinaatioyksikkö kehitti eri yliopistojen asiantuntijoiden kanssa yhteensä kahdeksan erilaista kurssia. Verkoston kurssimäärä nousi 2010-luvun lähestyessä kolmeentoista kurssiin, sillä CNS-verkoston saatiin mukaan yhä enemmän uusia yliopistoja sekä opetuskykyisiä ja -haluisia

tutkijoita. Vuosina 2005–2007 Tapani Köpän toimiessa virkavapaalla sosiologian professorina Kuopion yliopistossa häntä sijaisti Ruralia-instituutissa KTT Eliisa Troberg, jonka työpanos oli merkittävä eri yliopistojen kanssa neuvoteltaessa ja CNS-verkostoa laajennettaessa.

Vuosien 2006–09 rahoitus pystyttiin organisoimaan osana opetusministeriön virtuaalihanke-rahastusta. Noina vuosina panostettiin yliopistoverkostoihin, ja tämä kehitys hyödytti myös CNS-verkostoa. Näin jokaisen mukana olevan yliopiston vuosittainen jäsenmaksu, jonka ne maksoivat Helsingin yliopiston koordinaatioyksikölle, pystyttiin pitämään kohtuullisena. CNS-yliopistoverkosto toimi aktiivisesti yhteistyössä muiden toiminnassa olevien yliopistoverkostojen kanssa 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja 2010-luvun alussa.

YRITYSRAHOITUKSEN AIKA

Opetusministeriön rahoituksen päättämiseen varauduttiin vuosien 2008–09 aikana hakemalla yritysrahoitusta. Lopulta tämä onnistui yhteistyössä Pellervo-Seuran ja Osuustoiminnan neuvottelukunnan kanssa niin, että edellä mainitut toimijat myönsivät CNS-yliopistoverkostolle viiden vuoden yritysrahoituksen vuosille 2010–2014. Yliopistojen rakennemuutosten aikana yritysrahoitusta arvostettiin merkittävästi, ja yliopistojen maltillisten ”osuusmaksujen” lisäksi verkostolle myönnetty yritysrahoitus toi sille jo aiemmin mukana olleiden yliopistojen samoin kuin uusien, verkoston toiminnasta kiinnostuneiden yliopistojen keskuudessa positiivista huomiota. (Hytinkoski, 2015)

Vuodesta 2016 eteenpäin CNS-yliopistoverkosto oli jo kymmenen suomalaisen yliopiston laajuinen. Tuolloin mukana olivat Helsingin yliopisto, Aalto-yliopiston kaupakorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Lapin yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Oulun yliopisto, Tampereen yliopisto, Turun yliopisto ja Vaasan yliopisto.

Jos CNS-verkoston painotus 2000-luvun vuosina oli verkko-opetuksen kehittämisessä ja yliopistoverkoston laajentamisessa, niin 2010-luvulla painotus siirtyi myönteisen yritysrahoituksen varmistumisen jälkeen opetussuunnitelman kehittämiseen vuosille 2015–2019. Panostus monitieteiseen opetukseen muuttui vuosien kuluessa verkostossa mukana olevien yliopistojen ja asiantuntijoiden painotusten mukaisesti. CNS-opetussuunnitelmaa modernisointiin sekä uuden vuosikymmenen tarpeita varten että toiminnan kansainvälistämisen näkökulmista. (Troberg & Hytinkoski, 2011; Henry, Hytinkoski & Klén, 2018.)

Vuonna 2011 OTT Hagen Henry siirtyi Kansainvälisestä työjärjestöstä jatkamaan tutkimusjohtajana Tapani Köpän työtä. Henry toi mukanaan laajat kansainväliset verkostonsa, mistä saatiin pian esimakua. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin vuonna 2011 organisoimassa kansainvälisen osuustoimintaliitto tutkimuskonferenssissa. Mikkeliiin saapui yli 200 osallistujaa yli neljästäkymmenestä maasta eri puolilta maailmaa. Konferenssin kaksi ensimmäistä päivää toteutettiin Mikkelissä ja kolmas päivä mm. osuuskuntavierailuilla Tampereella. (Henry, Köppä & Hytinkoski 2012; katso myös Hytinkoski, 2015.)

CNS-opetuksessa nousi 2010-luvulla esiin osuuskuntalain näkökulmat niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. CNS-koordinaatioyksikössä Mikkelissä kävi vuosikymmenen aikana kansainvälisiä tutkijoita vierailijoina. CNS-koordinaatioyksikön väki

osallistui säännöllisesti myös kansainvälisiin tutkimuskonferensseihin. CNS-koordinaatioyksikkö julkaisi 2010-luvulla myös muutamia englanninkielisiä julkaisuja (esim. Henry, Hytinkoski & Klén, 2017).

CNS-opetusverkosto oli jo pitkään herättänyt mielenkiintoa maailmalla. Vuonna 2018 se sai kansainvälistä tunnustusta, kun ECOOPE Youth cooperative entrepreneurship -hanke valitsi sen parhaiden eurooppalaisten osuustoiminnan korkeakouluopetusta tarjoavien toimijoiden joukkoon (ECOOPE, 2018).

SUURIA MUUTOKSIA JA KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

CNS-yliopistoverkoston koko 2010-luvun kestäneen yritysrahoituksen tiedettiin olevan väliaikaista. Rahoitus myönnettiin, jotta osuustoimintaan liittyvä tutkimus ja opetus saataisiin yliopistoverkoston kautta juurrutettua yliopistojen omaan toimintaan. CNS-yliopistoverkoston tärkein tehtävä on tavallaan ollut tehdä toimintansa tarpeettomaksi. Tästä syystä verkoston eri yliopistoista ja rahoittajien edustajista muodostuvassa johtoryhmässä pohdittiin vuosina 2018–20 verkoston jatkoa. Sen sisällä tutkittiin aidon kriittisesti, onko CNS-verkosto jo täyttänyt tehtävänsä rakenteena, joka juurruttaisi osuustoiminnan riittävässä määrin myös suomalaisten yliopistojen arkeen. (Hytinkoski, Klén & Vaskelainen, 2025.)

Yliopistot päätyivät lopulta siihen ratkaisuun, että CNS-verkosto ei ole vielä täyttänyt tehtävänsä ja yritysrahoituksen päätyttyä yliopistot korottivat omia maksuusouksiaan niin, että toimintaa pystyttiin jatkamaan ja koordinoimaan Helsingin yliopistosta käsin seuraavat kolme lukuvuotta. Tässä vaiheessa verkoston yliopistojen määrä supistui seitsemään.

Kevään ja kesän 2023 aikana saatiin solmittua uusi kolmivuotinen verkostosopimus lukuvuosille 2023–26, ja mukaan liittyi myös kahdeksas yliopisto. Mukana CNS-verkostossa ovat tämän artikkelin kirjoitushetkellä (2025) Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, Helsingin yliopisto (koordinaattori), Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, LUT-yliopisto, Oulun yliopisto, Tampereen yliopisto ja Turun yliopisto.

Keväälle 2023 ajoittui myös pitkäaikaisen, CNS-verkoston toiminnassa alusta asti mukana olleen koordinaattorin Pekka Hytinkosken, siirtyminen tohtoriopiskelijaksi sekä muihin tehtäviin. Vuodesta 2014 CNS-opintojen järjestämisessä mukana ollut Tytti Klén ryhtyi jatkamaan hänen työtään verkoston koordinaattorina.

Uuden vuosikymmenen aikana kestävä kehityksen haasteet ovat lyöneet itsensä läpi yhteiskunnassa. Myös tieteellinen tutkimus osoittaa kiistattomasti, että erilaiset kestävä kehityksen ympärille muodostuvat haasteet ovat keskeisiä globaaleja kysymyksiä. Kun syksystä 2016 lähtien CNS-verkkokursseja oli järjestetty 16–17 lukuvuosittain, kursien määrää vähennettiin syksystä 2023 eteenpäin, ja kurssikokonaisuuden rakennetta ja sisältöjä linjattiin kestävä kehityksen kysymykset huomioon ottaen.

SYITÄ JA SEURAUKSIA

CNS-yliopistoverkoston pitkäikäisyys on ollut yhdistelmä sattumia, aktiivista kehittämistä ja sopeutumista. Sen ovat mahdollistaneet erityisesti monet asiat. Ensiksikin Helsingin yliopisto on sitoutunut ylläpitämään resursseja osuustoiminnan yliopistoverkoston koordinaatioyksikössä. Myös Taneli Vaskelaisen vakituinen yliopistotutkijan pesti

Hagen Henryn jäätyä eläkkeelle vuoden 2020 lopussa on osoitus tästä. Vaskelainen on omien tutkimusintressiensä myötä vahvistanut asiantuntijaroolillaan CNS-verkoston toimintaa erityisesti kestävän kehityksen alueella.

CNS-verkoston toiminnan pitkäaikaisesta tukemista on syytä kiittää Ruralia-instituutin johtajaa, professori Sami Kurkea, sekä aikaisempaa johtajaa, professori Pirjo Siiskosta. Lisäksi kiitokset kuuluvat Ruralian varajohtajalle, hankekoordinaattori Hanna-Maija Väisäselle, sekä tässä tehtävässä aiemmin työskennelleelle tutkimusjohtaja Torsti Hyyryläiselle, joka toimi pitkään myös Helsingin yliopiston edustajana CNS-verkoston johtoryhmässä.

Toiseksi vuosien varrella verkostossa mukana olleet yliopistot osaavine ja kehittämishaluisine asiantuntijoineen ovat mahdollistaneet monitieteisen verkoston toiminnan. CNS-verkoston toiminta ei missään vaiheessa olisi ollut mahdollista ilman mukana olleita asiantuntijoita ja heidän yliopistojaan.

Kolmanneksi CNS-verkostolla on ollut Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervon (aiemman Pellervo-Seura ry:n) ja Osuustoiminnan neuvottelukunnan pitkäaikainen tuki, joka ulottuu aina Pellervo-Seuran toimitusjohtaja Veikko Hämäläisen aikoihin, ja jo Co-op Studies -hankkeen vuosiin (2004–06). Tämän hankkeen johtoryhmän puheenjohtajana toimi Sami Karhu, joka oli aluksi Pellervo-Seuran osuustoimintajohtaja ja myöhemmin Pellervo-Seuran toimitusjohtaja (2012–2023). Sami Karhun vahva tuki on aina vaikuttanut merkittävästi CNS-verkoston toimintaan, ja vaikuttaa edelleen hänen nyt toimiessaan Vaasan yliopiston osuustoiminnan työelämäprofessorina. Myös Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervon nykyinen toimitusjohtaja Mari Kokko on osoittanut kannustusta ja tukea CNS-yliopistoverkostolle.

Neljäs syy CNS-verkoston pitkäikäiselle toiminnalle on sen linkittyminen eri vuosikymmenten trendeihin – osuustoiminnallisella tavalla. 2000-lukua määrittivät voimakkaasti niin rohkaisu yliopistojen verkostomuodossa toteutettavaan yhteistyöhön kuin kansalliset satsaukset tieto- ja viestintäteknologian opetuskäyttöön. CNS-verkoston toimintaa edesauttoivat 2010-luvulla kannustus yliopistojen ja yritysten yhteistyöhön sekä kansainvälistyminen. 2020-luvulla CNS-verkoston toiminnan nähdään kytkeytyvän kestävän kehityksen haasteisiin – ja mahdollisuuksiin.

CNS-yliopistoverkosto on nyt toiminut jo kolmella eri vuosikymmenellä. CNS-yliopistoverkoston pitkäikäisyys ei ole kuitenkaan sen tavoite, vaan sen todellinen tehtävä on jatkaa osuustoiminnan ”arkipäiväistämistä” yliopistojen arjessa. Niin pitkään kuin osuustoimintaa sivuavalla tutkimuksella ja opetuksella ei ole riittävästi jalansijaa suomalaisissa yliopistoissa, myös CNS-yliopistoverkostolla riittää vielä tehtävää.

KASVATUSTIETEIDEN MAISTERI PEKKA HYTINKOSKI aloitti Co-op Studies EU-hankkeen opintoassistenttina Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa vuonna 2004. Hän toimi vuosina 2005–2023 CNS-yliopistoverkoston koordinaattorina. Kesästä 2023 eteenpäin hän työskentelee pedagogisena suunnittelijana ja tohtoriopiskelijana. Hytinkoski toimi Kooperatiivin sihteerinä vuosina 2015–2024 ja toimii nyt Kooperatiivin rahastonhoitajana.

VALTIOTIETEIDEN MAISTERI TYTTI KLÉN aloitti Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa osuuskuntaneuvontahankkeen tiedottajana vuonna 2007. Hän työskenteli vuosina 2011–2019 erilaisissa osuuskuntayrittäjyyden koulutus- ja tutkimushankkeissa projektipäällikkönä ja kouluttajana. Vuosina 2015–2023 hän toimi myös CNS-opetusverkoston koulutussuunnittelijana, sekä verkoston koordinaattorina lukuvuoden 2016–17 ajan. Kesästä 2023 alkaen hän on työskennellyt CNS-opetusverkoston koordinaattorina. Klén on ollut Kooperatiivin toiminnantarkastaja vuodesta 2023 alkaen.

LÄHTEET

- ECOOPE. (2018). ECOOPE Good Practice Guide. Spain: Sergraph S.L.
- Heiskanen, J., Henry, H., Hytinkoski, P. & Köppä, T. (Eds.). (2012). *New Opportunities for Co-operatives: New Opportunities for People. Proceedings of the 2011 ICA Global Research Conference, 24–27 August, 2011.* Mikkeli, Mikkeli: Ruralia-instituutti. Publications/University of Helsinki Ruralia Institute: nro 27.
- Henry, H. C. K., Hytinkoski, P. A. & Klen, T. T. O. (Eds.) (2017). *Co-operative Studies in Education Curricula: New Forms of Learning and Teaching.* Mikkeli: Ruralia-instituutti. Publications/University of Helsinki Ruralia Institute: nro 35.
- Hytinkoski, P. (2006). *Teaching of Co-operation Through the Web.* ICA Review of International Co-operation 1/2006, 83-88.
- Hytinkoski, P. (2015). *Co-op Network Studies – osuustoiminnan ja yhteisötalouden yliopistoverkosto.* Julkaisussa S. Tenaw, V. Heinonen, S. Karhu & P. Ollila (Toim.) *Osuuskunnat ja kestävä kehitys.* 136–143. Kirjoittajat ja Pellervo-seura.
- Hytinkoski, P. A. & De Poorter, M. 2015. *The Finnish Co-op Network Studies Program. Its specifics and its Place on the Map of Similar Academic Programs.* In H. Henry, P. Hytinkoski & T. Klén (Eds.) *Customizing a Patchwork Quilt: Consolidating Co-operative Studies Within the University World.* In Memoriam Professor Ian MacPherson. 45-52. Mikkeli: Ruralia-instituutti. Publications/University of Helsinki Ruralia Institute: nro 34.
- Hytinkoski, P., Klén, T. & Vaskelainen, T. (2023). *Institutionalizing Co-operative Education in Universities - the Case of the Co-op Network Studies Program in Finland.* In *Deusto Estudios cooperativos.* 2023, 23, 59 –73.
- Köppä, T., Troberg, E., & Hytinkoski, P. (2008). *Osuustoiminnan yliopisto-opetuksen aikamatka Suomessa.* Julkaisussa S. Kurki & R. Kaipainen (Toim.), *Tieteestä tekoja. Yliopiston yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tulkintoja maaseutukontekstissa,* 141–159. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Vuosikerta Publications 14.
- Seppelin, M. (2000). *Osuustoiminnan jalanjäljillä: katsaus suomalaisen osuustoimintaliikkeen historiaan.* Helsingin yliopisto, Osuustoimintainstituutti.
- Troberg, E. & Hytinkoski, P. (2011). *Learning experiences in a university network of cooperative studies.* In *Journal of Co-operative Management* 1/2011, 60–63.

IIRO JUSSILA

Professori
LUT-yliopisto

KOOPERATIIVIN TOIMINNAN UDELLEENKÄYNNISTYMINEN PUHEEN- JOHTAJAKAUDELLANI 2012-2016

Vuonna 2012 Yhdistyneet kansakunnat julisti kansainvälisen osuustoimintavuoden. Juhlavuosi toimi sysäyksenä laajemmalle kansainväliselle liikehdinnälle, joka vahvisti osuustoiminnan tutkimusta, koulutusta ja näkyvyyttä eri maissa. Samana vuonna perustettiin myös **Journal of Co-operative Organization and Management (JCOM)**, jonka kustantajaksi tuli Elsevier. JCOMin tavoitteena oli luoda tieteellinen foorumi, joka yhdistäisi organisaatio- ja johtamistieteellisen tutkimuksen yhteisöpohjaiseen talouteen ja osuustoimintaan liittyviin kysymyksiin.

JCOMin syntyminen nähtiin laajemman, akateemisen keskustelun osana – se tarjosi ensimmäistä kertaa kansainvälisen, vertaisarvioitun julkaisukanavan, jossa osuustoiminnan tutkimus sai näkyvyyttä samassa mittakaavassa kuin muut yritystalouden tutkimussuuntaukset.

KOOPERATIIVIN UDELLEENORGANISOITUMINEN

Kansainvälisen kehityksen rinnalla Suomessa käynnistettiin uudelleen Kooperatiivin toiminta, joka oli ollut pitkään hiljaiseloa. Vuonna 2012 toteutettu uudelleenkäynnistyminen merkitsi uudenlaista yhteistyömuotoa osuustoimintatutkimuksen kentällä. Tavoitteena oli rakentaa yhteisö, joka kokoaisi yhteen eri tieteenalojen tutkijoita, erityisesti nuoria väitöskirjantekijöitä ja graduntekijöitä, sekä loisi tilan osuustoimintaan liittyvälle monitieteiselle keskustelulle.

Kooperatiivin toiminta perustui säännöllisiin tapaamisiin, seminaareihin ja tutkimussparrauksiin, joita järjestettiin muutaman kerran vuodessa. Näissä foorumeissa pyrittiin edistämään ajatusten vaihtoa, tutkimusyhteistyötä ja uudenlaista ymmärrystä yhteistoiminnallisista talouden muodoista.

JOHTAJUUS JA TUTKIMUSYHTEISÖN VAHVISTUMINEN

Kooperatiivin uudelleenkäynnistyminen vuonna 2012 merkitsi myös johtajuuden ja sukupolvien välisen jatkuvuuden symbolista hetkeä. Uudistuneen yhdistyksen puheenjoh-

tajaksi valittiin professori Iiro Jussila, joka oli samalla yksi Journal of Co-operative Organization and Management (JCOM) -lehden perustaja ja ensimmäinen päätoimittaja.

Puheenjohtajuuden siirtyminen tapahtui tilaisuudessa, jossa professori Tapani Köppä luovutti Jussilalle puheenjohtajan nuijan. Eleellä oli laajempaa merkitystä: se kuvasti perinteen siirtymistä ja jatkuvuutta suomalaisessa osuustoiminnan tutkimuksessa. Köppä oli aiemmin toiminut keskeisenä vaikuttajana sekä Kooperatiivin että osuustoimintatutkimuksen kehittämisessä. Hänen persoonansa ja pitkäjänteinen työnsä olivat rakentaneet pohjaa, jolle uusi tutkimusyhteisö saattoi jatkaa. Hetkeä on myöhemmin kuvattu symboliseksi kirjan sivun kääntymiseksi – vaiheeksi, jossa perinteinen toiminta sai uuden suunnan ja uuden sukupolven tekijät ottivat vetovastuun.

Jussilan puheenjohtajakaudella Kooperatiivista kehittyi aktiivinen ja verkottunut tutkimusyhteisö, joka yhdisti eri tieteenalojen tutkijoita useista yliopistoista. Toimintaa organisoitiin seminaarien, työpajojen ja tutkimussparrausten ympärille, ja niistä muodostui kanava yhteisölliselle oppimiselle ja tieteelliselle vuorovaikutukselle.

Tuolloin monilla osuustoimintaa tutkivilla ei ollut omissa laitoksissaan laajaa rakenteellista tukea tai kollegiaalista ympäristöä. Kooperatiivin järjestämät tapaamiset vastasivat tähän tarpeeseen ja loivat yhteisön, jossa tutkimusta voitiin kehittää yhteistyössä. Tämän seurauksena osuustoimintaa käsittelevien pro gradu - ja väitöskirjatöiden määrä kasvoi merkittävästi, ja aiemmin hajanaisen tutkimuskentän ympärille alkoi muodostua pysyvämpi ja näkyvämpi verkosto.

KANSAINVÄLINEN RESONANSSI: JCOMIN LANSERAUS ANAHEIMISSA

JCOMin kansainvälinen lanseeraus tapahtui Academy of Managementin konferenssissa Anaheimissa vuonna 2013, jossa konferenssin yksi avaintemoista oli osuvasti ”Cooperative Movements”. Lanseeraustilaisuuden yhteydessä sattui tapaus, joka jäi elämään esimerkkinä siitä, miten osuustoiminnan periaatteet puhuttelivat laajasti myös muiden tieteenalojen edustajia.

Tilaisuudessa yhdysvaltalainen professori otti puheenvuoron ja kertoi olleensa vain muutamaa viikkoa aiemmin mukana maailman johtavien filosofien kokoontumisessa Yhdysvalloissa, jossa oli visioitu tulevaisuuden yhteiskunnan ja talouden periaatteita. Hän totesi lähes hämmästyneenä, että nuo visiot olivat käytännössä identtiset JCOMin **Aims and Scope** -kuvauksessa määriteltyjen yhteisöjen – erityisesti osuuskuntien – toimintaperiaatteiden kanssa.

Tämä huomio herätti läsnä olleiden kesken vilkasta keskustelua ja jäi monien mieleen symbolisena hetkenä: se osoitti, kuinka osuustoimintaa koskeva tieteellinen keskustelu ei ollut vain taloustieteellinen tai organisaatioteoreettinen ilmiö, vaan myös yhteiskuntafilosofisesti merkittävä näkökulma tulevaisuuden talousjärjestelmiin.

PELLERVON JA KOOPERATIIVIN YHTEYS

Kooperatiivin ja Pellervo-Seuran välinen yhteistyö muodostui tärkeäksi linkiksi tutkimuksen ja käytännön osuustoimintaliikkeen välillä. Pellervo tarjosi Kooperatiiville yhteiskunnallisen kiinnepisteen ja osin myös resurssit, kun taas Kooperatiivin tutkimuksellinen työ toi Pellervon toimintaan akateemista näkökulmaa ja uusinta tietoa osuustoiminnan kehityksestä.

Tämä yhteys oli merkittävä paitsi tutkimuksen vahvistamisen myös suomalaisen osuustoimintaliikkeen jatkuvuuden kannalta: se auttoi varmistamaan, että osuustoiminnan ideat ja käytännöt säilyivät elinvoimaisina myös muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä.

YHTEENVETO

Kooperatiivin uudelleenkäynnistäminen vuonna 2012 merkitsi uuden aikakauden alkua suomalaisessa osuustoimintatutkimuksessa. Se oli osa laajempaa kansainvälistä liikehdintää, jota JCOMin perustaminen, YK:n osuustoimintavuosi ja tutkimusyhteisöjen verkottuminen ilmensivät.

Iiro Jussilan puheenjohtajakausi ja yhteys kansainväliseen tutkimukseen loivat perustan, jolta suomalainen osuustoiminnan tutkimusyhteisö on voinut kasvaa, verkostoitua ja osallistua entistä vahvemmin globaaliin keskusteluun yhteistoiminnallisen talouden tulevaisuudesta.

IIRO JUSSILA on toiminut professorina LUT-yliopistossa vuodesta 2007.

PASI TUOMINEN

Tutkijaopettaja
LUT-yliopisto

KOOPERATIIVI PUHEENJOHTAJA- KAUDELLANI 2016–2022

Toimin Kooperatiivin puheenjohtajana vuodet 2016–2022. Aloittaessani tehtävässä minulla oli jo kohtuullisen pitkä kokemus osuustoiminnasta ja siihen liittyvästä tutkimuksesta. Vuonna 2005 osuustoiminnasta tekemäni pro gradu -työn jälkeen väittelin vuonna 2012 ja tässä välissä toimin LUT-yliopiston Osuustoimintayritysten menestystekijät ja niiden johtaminen -hankkeen projektipäällikkönä, toimenkuvana osuustoimintatutkimuksen monipuolinen edistäminen ja myös osuustoiminnan opetus CNS-yliopistoverkoston kautta; olin myös mukana verkoston johtoryhmässä. Kooperatiivissa toimimisen aikaan minulla oli myös osuuskuntien johtamisen dosenttuuri Itä-Suomen yliopistossa, minkä lisäksi toimin Journal of Co-operative Organization and Management – tiedelehden Associate Editor tehtävässä. Vuodesta 2018 alkaen toimin myös osuuspankin hallitustehtävässä.

Omana puheenjohtajakautenani toiminnan päälinjana oli Kooperatiivin toiminnan uudelleenaktivointi hieman hiljaisemmän kauden jälkeen. Pyrimme aktivoimaan osuustoimintaan liittyvää tutkijayhteisöä monin eri tavoin, muun muassa jatko-opiskelijaseminaareilla. Uutena elementtinä mukaan tuotiin entistä vahvemmin myös pitkään tutkimuksellisessa paitsiossa olleen keskinäisyyden osaamista. Pyrimme myös viemään suomalaista osuustoimintaosaamista maailmalle Afrikka-yhteistyön keinoin. Kooperatiivin toimintaa päätettiin vuoden 2015 lopulla myös uudistaa siten, että vuoden 2016 alusta yhdistyksellä oli tohtoritasoisen puheenjohtajan lisäksi myös käytännön asioita edistävä toiminnanjohtaja.

Puheenjohtajakautenani Kooperatiivi oli järjestämässä useita seminaareja jatko-opiskelijoille. Esimerkiksi vuonna 2017 Kooperatiivi oli järjestämässä yhdessä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin kanssa Tutkimusseminaaria ”Uuden maakunnat, kunnat ja osuuskunnat” Mikkelin Kyyhkylän kartanossa 18–19.5.2017. Siellä järjestettiin samalla kokoonpanolla seminaari myös 17.–18.5.2018. Kooperatiivi järjesti myös yhdessä Itä-Suomen yliopiston ja Osuustoimintakeskus Pellervon kanssa tapaamisen osuustoiminnasta väitöskirjaansa valmisteleville jatko-opiskelijoille. Tapaamisen tarkoituksena oli kartoittaa väitöskirjaprojektien tilannetta ja se tarjosi myös mahdollisuuden verkostoitumiseen. Tilaisuus tarjosi myös mahdollisuuden esittää omia tutkimuksiaan ja saada niistä palautetta. Vetäjinä toimivat KTT Yliopistonlehtori Pasi Tuominen ja KTT

Professori Anu Puusa Itä-Suomen yliopistosta. Jatko-opiskelijaverkostoa pyrittiin aktiiviseen myös somepostausten ja päivitettyjen nettisivujen kautta.

Oman haasteensa myös Kooperatiivin toimintaan toivat koronavuodet. Esimerkiksi monitieteellinen jatko-opintoseminaari oli alun perin tarkoitettu järjestää keväällä 2020. Pandemian vuoksi seminaari jouduttiin siirtämään. Alkuperäisen suunnitelman mukaan seminaari olisi järjestetty 1.4.2020 peräkkäisinä päivinä Pellervon Päivän 2020 (2.4.2020) kanssa, mikä olisi antanut Kooperatiivin seminaariin osallistuville mahdollisuuden osallistua molempiin tapahtumiin. Seminaarin tieteellisiksi vetäjiksi olivat lupautuneet Anu Puusa, Pasi Tuominen ja Antti Talonen. Seminaari jäi lopulta toteutumatta. Kooperatiivin olisi myös ollut mukana tukemassa osuustoiminnan tutkimusseminaarin järjestämistä Mikkeliin yhteistyössä Helsingin yliopiston Ruralia-Instituutin kanssa, jos sellainen olisi päätetty toteuttaa keväällä 2021.

Keskinäisyyden esilletuomiseen liittyen merkittävänä tapahtumana oli toiminnanjohtaja Antti Talosen väitös vuonna 2018. Haimme myös apurahoja keskinäisyyteen liittyvien seminaarien järjestämiseen ja ensimmäinen seminaari *Mutuals in the Age of Digitalization: Challenges, Opportunities and the Role of Research* toteutettiin Liikesivistysrahaston apurahan avulla yhteistyössä Kooperatiivi, Osuustoimintakeskus Pellervo ja Tampereen yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos kanssa 6.9.2018 Tampereen yliopistolla. Pääpuhujana oli keskinäisten yhtiöiden maailmanliiton (ICMIF) toimitusjohtaja Shaun Tarbuck ja muita alustajia olivat: Sami Karhu, Pasi Tuominen, Antti Talonen, Hannu Saarijärvi, Minna Metsälä, Jakša Kristo ja Tommi Tulisalo. Seminaari oli loppuunmyyty ja sai erinomaisia arvioita.

Syntyi kansainvälinen maasta toiseen kiertävä seminaari, joka järjestettiin seuraavan kerran syksyllä 2019 Kroatian Zagrebissa. Konferenssi ylitti jälleen kaikki järjestäjien odotukset osallistujien määrän ollessa yli 120.

Korona toi haasteita myös MIC-seminaareihin liittyen; MIC konferenssi oli tarkoitettu järjestää syksyllä 2020 Costa Rican pääkaupungissa San Josessa, jossa järjestelyt olivat jo pitkällä. Konferenssi olisi järjestetty keskinäisten vakuutusyhtiöiden Amerikan liiton (ICMIF Americas) vuosikokousviikon yhteydessä, mikä olisi taannut tapahtumaan jälleen kerran vahvan osallistumisen keskinäisistä vakuutusyhtiöistä ja alan järjestöistä. Tämän lisäksi tapahtumassa olisi ollut vahva tieteellinen osa mukaan lukien tieteellisten artikkelien esitykset. Pandemian vuoksi MIC 2020 jouduttiin perumaan. Loppukevään 2020 aikana heräsi kansainvälistä kiinnostusta ja kannustusta MIC-konferenssin järjestämiseen digitaalisessa muodossa ja hieman erilaisella ja lyhyemmällä ohjelmalla.

MIC-Conference järjestettiin Roomassa 24.10.2022. Tapahtuma järjestettiin ensimmäistä kertaa ICMIF:n 100-vuotisjuhlakonferenssin yhteydessä. Kooperatiivi ry oli mukana MIC 2022 järjestelyissä syksystä 2021 alkaen.

Myös Afrikkaan liittyvät asiat olivat mukana Kooperatiivin toiminnassa. Shimelles Tenaw toimi Afrikan osuustoiminnan tutkimuksen toimikunnan jäsenenä ja kävi näissä alueellisissa kokouksissa puhumassa suomalaisesta osuustoiminnasta, esimerkiksi Casablancassa, Marokossa. Afrikkaan liittyen Shimelles Tenaw osallistui myös toukokuussa 2018 pidettyyn tilaisuuteen Mosambikin Nambutossa. Tapahtuman teema on ajankohtainen: *Cooperatives on zero hunger*. Shimelles piti tilaisuudessa myös oman esitelmän.

Kooperatiivi, Espoon seudun koulutusyhtymä Omnia ja Pellervon taloustutkimus PTT ry järjestivät toukokuussa 2021 Afrikka-aiheisen webinaarin. Seminaarin puhuji-

na olivat mm. komissaari Jutta Urpilainen ja Kansainvälisen Osuustoimintaliiton presidentti, tri Ariel E. Guarco, toimitusjohtaja Sami Karhu (Pellervo), johtaja Marjaana Saarikoski (SOK), tutkimusjohtaja Olli-Pekka Ruuskanen (PTT), aluejohtaja Chiyoge B. Sifa (ICA Africa), professori Managasini Katundu (Moshi yliopisto), professori Faustine Bee (Dodoman yliopisto) kehityspolitiikan neuvonantaja Laura Desmoulin (Suomen ulkoministeriö), suunnittelija Pekka Hytinkoski (Ruralia) ja Shimelles Tenaw (Omnia/Kooperatiivi) Webinaarin tavoitteena oli käydä keskustelua, ovatko osuuskunnat, ammatilliset koululaitokset ja paikalliset yritykset vaihtoehtoja, joilla edistetään kehitystä Afrikassa. Webinaarin koordinaattorina toimi Kooperatiivin Afrikkaan liittyvän yhteistyön kontaktihenkilö Shimelles Tenaw.

Afrikka-yhteistyön kehittämistä jatkettiin. Pohdittiin ja arvioitiin tarkoituksenmukaisia yhteistyönkehittämiseen ja syventämiseen tähtäviä toimenpidekokonaisuuksia.

Jälkikäteen arvioituna puheenjohtajuuden alussa asetetut tavoitteet onnistuttuina saavuttamaan kohtuullisen hyvin. Kooperatiivi toiminta saatiin vakiinnutettua ja siihen luotiin systemaattisia käytäntöjä. Osuustoimintaa ja siihen liittyvää tutkimusta saatiin edistettyä monin tavoin ja kauden lopussa Kooperatiivi oli entistä merkittävämmässä asemassa osuustoiminnan monipuolisen tutkimuksen edistäjänä ja puolestapuhujana.

KAUPPATIETEIDEN TOHTORI PASI TUOMINEN työskentelee LUT-kauppakorkeakoulussa Tutkijaopettajana. Tuominen on tehnyt sekä pro gradu - tutkielmansa että väitöskirjansa asiakasomisteiseen osuustoimintaan liittyen ja hänellä on noin kahdenkymmenen vuoden kokemus osuustoimintaan liittyvästä tieteellisestä tutkimuksesta, opetuksesta ja ohjauksesta. Kooperatiivi ry:n puheenjohtajana hän toimi vuosien 2016–2022 aikana ja kansainvälisen osuustoimintaan liittyvän tiedelehden Journal of Co-operative Organization and Management apulaispäätoimittajana vuosien 2015–2019 ajan. Tuomisella on osuuskuntien johtamisen dosenttuuri Itä-Suomen yliopistossa, minkä lisäksi hän on toiminut osuuspankkien hallitustyössä vuosina 2018–2023.

SAMI KARHU

Kooperatiivi ry:n puheenjohtaja
 Vaasan yliopiston työelämäprofessori

EPILOGI – KOOPERATIIVIN TULEVAISUUS

Tämä kirja kertoo Kooperatiivi ry:n tarinan viime vuosikymmeniltä. Ja tarina jatkuu. Osuustoimintatutkimuksen ja Kooperatiivin tulevaisuus näyttävät lupaavilta. Meitä toimijoita – opiskelijoita, tohtoriopiskelijoita, tutkijoita, työelämäprofessoreita, tiedeprofessoreita, veteraaneja ja uudelle avoimia yritysjohtajia – on kannustavasti enemmän kuin koskaan. Kooperatiivin johtokuntaan kuuluu syksyllä 2025 sekä nuoria että kokeneita, tulevaisuuteen suuntautuneita ja aktiivisia ihmisiä. Haluamme lisää kiinnostavia ja innostavia kohtaamisia. Uusi viestintäteknologia madaltaa kohtaamisen kynnystä – rahasta toiminta ei ole kiinni.

Kooperatiivin johtokunta valmisteli yhdistyksellemme jaetun tavoitteen kohti vuotta 2030. Strategian mukaan Kooperatiivi on osuustoimintatutkimuksen tiedeseura – monitieteinen tiedeyhteisöä rakentava verkosto osuustoiminnan tutkijoille, opiskelijoille ja käytännön toimijoille. Se edistää taloudellista yhteistoimintaa ja yhteisöllistä yritystoimintaa koskevaa tutkimusta ja niiden hyödyntämistä yrityksissä ja yhteiskunnassa. Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenenä sillä on paikka tiedejärjestelmässä.

Sanoitimme perustehtävästämme käsin Kooperatiivin tarkoituksen: Tutkittu tieto osuustoiminnasta inspiroi ja uudistaa.” Visiomme kohti vuotta 2030 on ”kipinää kohtaamisista.”

Polkumme kohti vuotta 2030 koostuu kuudesta haarasta:

1. Kooperatiivi on verkostojen rakentaja. Se levittää tietoa osuuskunnista ja muista yhteisöllisistä yritysmalleista sekä rakentaa kiinnostavia kontakteja eri tapahtumien tai tiedotuksen avulla.
2. Kooperatiivi on kannustava ja omaehtoinen kohtaamispaikka ja verkosto osuustoiminnan väitöskirjatutkijoille.
3. Kooperatiivi on projektityön alusta. Vuosittainen määrittelemme uuden teeman tai tapahtuman, johon suuntaamme yhdessä voimiamme.
4. Kooperatiivi kannustaa ketteriin kohtaamisiin. ”Onneksi tutustuimme toisiimme ja pääsimme yhteistyöhön”. Kooperatiivin kautta ihmiset voivat verkostoitua ja luoda omia yksittäisiä tapaamisia.

5. Kooperatiivin vuosikokousfoorumin haluamme pitää inspiroivana. Kutsumme vuosikokoukseen kaikki Kooperatiivista kiinnostuneet sekä vierailevan asiantuntijan kertomaan ajankohtaisista aiheista.
6. Kooperatiivi toimii osana tiedejärjestelmää. Meillä on elävä yhteys Tieteellisten seurain valtuuskuntaan ja sen avaamiin mahdollisuuksiin.

Otimme strategiaa laadittaessa huomioon, että Kooperatiivin toiminta perustuu vapaaehtoiseen talkootyöhön. Kooperatiivin tulee tukea varsinaista työtämme ja samalla – kuten osuustoiminnan eetokseen kuuluu - innostaa paremman huomisen rakentamiseen koko ihmiskunnalle.

Kooperatiivin toimintaympäristön myönteisiä kantoaaltoja on useita. Globaali yritystoiminnan kestävyysshaaste ja YK:n osuustoimintavuosi 2025 antavat puhtia ponnistella kohti parempaa. Kiinnostus yhteisölliseen yritystoimintaan on yhteiskunnassa yhä jatkuva. Osuustoiminta on innostavasti uudistushaluista ja altis uusille ajatuksille.

Kaikille kirjoittajille suuri kiitos ponnisteluistanne. Talkoilla teimme tämän julkaisun. Kiitos Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry:n hallinnoimalle Hannes Gebhardin rahastolle taloudellisesta tuesta kirjan taitto- ja painokustannuksiin sekä aiemmin järjestämämme vuosijuhlan kuluihin. Kiitämme myös Helsingin yliopiston Ruralia-instituuttia julkaisun taittoon ja julkaisusarjaan liittyvästä yhteistyöstä. Tämä kirja juhlistaa myös Ruralian nyt jo 20 vuoden ajan koordinoimaa Osuustoiminnan ja yhteisötalouden yliopistoverkostoa, Co-op Network Studiesia.

Kiitokset lukija, että olet jaksanut tutustua teokseen. Toivomme, että tämä kirja antaa tietoa, ymmärrystä ja innostusta Kooperatiivin sidosryhmille yhdistyksestä ja sen tarkoituksesta. Toivottavasti tämä osaltaan kannustaa pitämään osuustoiminnan ja Kooperatiivi elinvoimaisena. Siihen meitä kannustaa myös YK:n kansainvälinen osuustoimintavuosi 2025.

Toivotamme Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry:lle hyvää syntymäpäivää ja parhainta tulevaisuutta.

LIITE 1. Kooperatiivi ry:n johtokunnat vv. 1985-2004

Vuosi	Puheenjohtaja (pj), sihteeri	Jäsenet (jäs.) ja varajäsenet (varaj.)
1985	pj. Juhani Tauriainen vpj. Kaj Ilmonen siht. Jukka Jääskeläinen	jäs. Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Veli Lehtinen ja Eero Peltonen varaj. Jukka Jääskeläinen ja Kalevi Suomela
1986	pj. Juhani Tauriainen vpj. Kaj Ilmonen siht. Jukka Jääskeläinen	jäs. Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Veli Lehtinen, Eero Peltonen varaj. Jukka Jääskeläinen ja Kalevi Suomela
1987	pj. Kaj Ilmonen vpj. siht.	jäs. Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Veli Lehtinen, Eero Peltonen, Kimmo Varjoavaara, Raija Volk varaj. Jukka Jääskeläinen, Petri Ollila ja Kalevi Suomela
1988	pj. Tapani Köppä vpj. Veli Lehtinen siht. Hilikka Vihinen	jäs. Kaj Ilmonen, Vesa Laakkonen, Juhani Tauriainen, Eero Peltonen, Kimmo Varjoavaara, Varpu Weijola ja Raija Volk varaj. Jukka Jääskeläinen, Petri Ollila ja Kalevi Suomela
1989	pj. Tapani Köppä vpj. Kalevi Suomela siht. Hilikka Vihinen	jäs. Jukka Jääskeläinen, Vesa Laakkonen, ja Raija Volk varaj. Kaj Ilmonen, Veli Lehtinen, Petri Ollila, Juhani Tauriainen ja Kimmo Varjoavaara
1990	pj. Kalevi Suomela siht. Hilikka Vihinen	jäs. Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Kimmo Varjoavaara ja Raija Volk varaj. Kaj Ilmonen, Leo Karetvaara, Veli Lehtinen ja Petri Ollila
1991	pj. Kalevi Suomela	jäs. Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Kimmo Varjoavaara ja Raija Volk varaj. Kaj Ilmonen, Leo Karetvaara, Veli Lehtinen ja Petri Ollila
1992-94	pj. Kalevi Suomela siht. Teija Simpanen	jäs. Hanna-Leena Asunta, Kaj Ilmonen, Tapani Köppä, Vesa Laakkonen, Juhani Laurinkari, Harri Porvali ja Raija Volk varaj. Seppo Honkanen, Leo Karetvaara, Timo Niitemaa, Shimelles Tenaw ja Kimmo Varjoavaara
1995-96	pj. Kalevi Suomela siht. Teija Larsson (ent. Simpanen)	jäs. Kari Inkinen, Jarmo Hänninen, Vuokko Jarva, Tapani Köppä, Teija Larsson, Pirkko Lehtiaho varaj. Irmeli Helin, Pekka Pättiniemi, Ritva Sirkkala, Shimelles Tenaw ja Markku Wilenius
1997-99	pj. Juhani Laurinkari siht. Teija Larsson	jäs. Heikki Kyykoski, Tapani Köppä, Kalevi Suomela ja Eliisa Troberg
2000-03	pj. Tapani Köppä varapj. Juhani Laurinkari siht. Shimelles Tenaw	jäs. Irmeli Helin, Jari Karjalainen, Harri Kostilainen, Juhani Laurinkari, Markus Seppelin ja Kalevi Suomela
2004	pj. Tapani Köppä varapj. Juhani Laurinkari siht. Pekka Hytinkoski	jäs. Juhani Laurinkari, Pekka Pättiniemi, Markus Seppelin ja Kalevi Suomela varajäs. Pekka Hytinkoski ja Satu Vihavainen

LIITE 2. Kooperatiivi ry:n puheenjohtajat ja sihteerit 2004-2025

PUHEENJOHTAJAT

Tapani Köppä 2000-2012

Iiro Jussila 2012-2016

Pasi Tuominen 2016-2022

Sami Karhu 2022-

SIHTEERIT

2004-2012 Pekka Hytinkoski

2013-2014 Heidi Tuominen

2015-2024 Pekka Hytinkoski

2025- Karoliina Kantola

LIITE 3. Kooperatiivi ry:n johtokunta ja asiantuntijat vuonna 2025

Nimi	Organisaatio	Rooli
Työelämäprofessori Sami Karhu	Vaasan yliopisto	Puheenjohtaja
Professori Anu Puusa	Itä-Suomen yliopisto	Varapuheenjohtaja
Tohtoriopiskelija Karoliina Kantola	Helsingin yliopisto	Johtokunnan jäsen Sihteeri
Toimitusjohtaja, KTT Saila Rosas	LUT-yliopiston alumni	Johtokunnan jäsen
Apulaisprofessori Antti Talonen	Itä-Suomen yliopisto	Johtokunnan jäsen
Yliopistotutkija Taneli Vaskelainen	Helsingin yliopisto	Johtokunnan jäsen
Tohtoriopiskelija Ina Kauranen	Helsingin yliopisto	Johtokunnan jäsen
Yliopisto-opettaja Sanna Saastamoinen	Itä-Suomen yliopisto	Johtokunnan varahenkilö
Kauppätieteiden ylioppilas Leo White	Itä-Suomen yliopisto	Johtokunnan varahenkilö
Tohtoriopiskelija Pekka Hytinkoski	Helsingin yliopisto	Rahastonhoitaja
Shimelles Tenaw	Helsingin yliopisto	Afriikka-yhteyshenkilö
Tytti Klén	Helsingin yliopisto	Toiminnantarkastaja
Toimitusjohtaja Mari Kokko	Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry	Asiantuntija
Toiminnanjohtaja, työelämäprofessori Kari Huhtala	Finlands Svenska Andelsför- bund rf / Turun yliopisto	Asiantuntija
Yritysasiantuntija Matti Ketola	Osuuskuntien Keskusjärjestö Pellervo ry	Verkkosivut pellervo.fi/ kooperatiivi/

LIITE 4. Kooperatiivin järjestämiä seminaareja ja luentotilaisuuksia 1985-1990

Aika, paikka ja järjestäjä	Aihe ja esiintyjät
12.2.1986 SOK:n pääkonttori Helsinki	Seminaari: Osuustoiminnan identiteetti. Alustajat: Prof. Bruce L. Anderson, Cornell University, USA; Sven-Åke Böök, Kooperativa Institutet, Sverige; Kent Ottermark, Chalmers Tekniska Högskola, Sverige; Jorma Bergholm, Kaj Ilmonen, Tapani Köppä, Veli Lehtinen, Juhani Tauriainen (Kooperatiivi)
24.9.1986 Hankkijan Pääkonttori Helsinki	Seminaari: Osuuskuntien pääomahuollon kehittäminen. Alustajat: Varat. Tuomas Hinttula, OKO; pääjoht. Ylermi Runko, Elanto
4.6.1987 E-osuuskunta Ekan Pääkonttori Helsinki	Luento/keskustelutilaisuus: Osuustoiminnan perusarvot. Alustaja Kaj Ilmonen (Kooperatiivi); Yksityisen yritystoiminnan, julkisen yritystoiminnan ja osuustoiminnan etujärjestötoiminta - Ruotsin tapaus. Alustaja Dr. Victor Pestoff, Föreningen Kooperativa Studier
15.4.1988 Helsingin yliopisto	Luento/keskustelutilaisuus: Osuustoiminnan tutkimus kansainvälisesti. Alustaja Prof John Staatz, USA
27.-28.10.1988 Osuuspankkiopisto Kallvik Helsinki Järjestäjä: Helsingin yliopiston osuuustoimintaopin laitos ja Suomen Akatemia	Seminaari: Yhteistyössä on voimaa - Tulevaisuuden haasteita ja yhteistoiminta maaseudun uusiutuvana voimavarana. Alustajat, VD Tore Johansson LRF; tal. tri Ivar Raig Eestin Tiedekatemia; Prof. Matti Antila HY; puheenjoht. Heikki Haavisto MTK; dir. prof. Vesa Laakkonen HY; pääsiht. Hilikka Pietilä YK-liitto; prof. Matti Sarmela HY Raportoijat: MMK Liisa Niilola Maatalouskeskusten Liitto; VTL Pirjo Siiskonen HY/Suomen akatemia; Toimistopääll. Eero Uusitalo, Suomen Kunnallisliitto
8.3.1989 Helsingin yliopisto, Viikki	Seminaari: Osuuskunnan pääomahuolto. Alustajat, Joht. Heikki Järvinen Pellervo-Seura; Prof. Vesa Laakkonen HY; varat. Olavi Leppänen Pellervo-Seura; valt. lis. Raija Volk PTT; rahoitusjoht. Kimmo Varjoavaara Hankkija
25.5.1989 PTT Espoo	Keskustelutilaisuus: Osuuskuntalain uudistus osuustoiminnan periaatteiden näkökulmasta. Alustaja: valt.lis. Raija Volk PTT
14.9.1989 Pellervo-Seura	Keskustelutilaisuus: Osuustoiminnallisen yrityksen tavoitteet, Alustaja: KTM Kimmo Varjoavaara, Hankkija
17.10.1990 Helsingin yliopisto, Viikki	Osuustoiminnan täydennyskoulutusseminaari:Tuntematon osuustoiminta. Alustajat, Prof. Vesa Laakkonen HY; prof. Lars-Johan Lindqvist Svenska Handelshögskolan Vasa; pääjoht. Ylermi Runko Elanto; yliass. Tapani Köppä HY; joht. Raija Itkonen Kulutusosuustoim. keskusliitto; toimitusj. Paavo Jauhiainen Lihakunta/Lihapolar; maat-metsät.lis. Johan Lindberg FSA; valtiot. lis. Hannele Luukkainen Eko-Osuuspankki; prof. Aatto Prihti HY; prof. dr. Oswald Hahn Friedrich Alexander Universität, Erlangen-Nürnberg, Saksa

LIITE 5. Kooperatiivin järjestämiä seminaareja ja luentotilaisuuksia 1990-2002

Aika, paikka ja järjestäjä	Aihe ja esiintyjät
1990 Pellervon Päivä Dipoli, Espoo	Osallistuminen työryhmien vetämiseen /skenaario "Uutta vauhtia juurilta", pj Tapani Köppä ja Toivo Yläjärvi; sihteeri Hilikka Vihinen
1990 Osuuspankkiopisto, Helsinki	Seminaari: Maaseudun kehittäminen ja osuustoimintaliikkeen haasteet kehitysmaissa, koordinaattori Shimelles Tenaw HY
1992 Tokio, Japani	International Cooperative Alliance ICA, yleiskokous Meeting of the research committee, Tapani Köppä, puheenvuoro "kylätoiminta ja uusosuuskunnat Suomessa "konkreettisina utopioina"
28.9.1992 Tieteiden talo, Kirkkokatu 6 Helsinki	Osuustoiminnan arvot muuttuvassa toimintaympäristössä, Co-operative Values in a Changing World. Puheenjohtaja: Kalevi Suomela. Alustus, Sven-Åke Böök, Ruotsi; kommentit, Raija Itkonen Kuluttajaosuustoiminnan Liitto, ICA:n varapuheenjohtaja; Risto Volanen, Pellervo-instituutti; Osmo Kuusi, Eko-osuuspankki; Markku Wilenius, opiskelija/osuustoiminta.
6.4.1993 Suomen Kuluttajaosuus- toiminnan Liitto, Kaisaniemenk. 7, 3 krs, Helsinki	Vieraileva luennoitsija HY Osuustoimintainstituutissa. Osuustoiminnan rooli Itä-Euroopan talouden uudelleenrakentamisessa , luento: Professori Jerzy Kleer, Varsovan yliopisto
2.6.1993 Helsingin yliopisto/OTI Franzéninkatu 13, Helsinki	Saksan yhdentymisen seurausvaikutukset itäisen Saksan osuustoimintaliikkeelle Luento: Dos. Dr. Gerhard Rönnebeck, Humboldt-yliopisto, osuustoimintainstituutti
9.8.1993 Suomen Kuluttajaosuus- toiminnan Liitto, Kaisaniemenk. 7, 3 krs, Helsinki	Genossenschaftsorientierte Produktionsgestaltung in den künftigen europäischen Landwirtschaft Luento: Prof.Dr. W.W.Ernghardt, Institut für Genossenschaftswesen, Universität Köln
1993 Harare, Zimbabwe	Seminaari: Maaseutuosuuskuntien rooli ja mahdollisuudet Afrikan talouksien vapauttamisessa. Koordinaattori: tutkija Shimelles Tenaw HY
13.2.1994 Helsingin yliopisto/ valtiotiet. tdk Aleksanterink. 7,3.krs Helsinki	Maatalousosuustoiminnan tulevaisuus EU-Euroopassa Alustajat: professori Jerker Nilsson, Ruotsin maatalousyliopisto; tal.tri Enn Plaan, Viron maatalousyliopiston osuustoimintainstituutin johtaja
1994 Barcelona, Victoria de Gasteiz, Mondragon	CIRIEC, CICOPA Yhteisötaloustutkijoiden konferenssi. Tapani Köpän vierailu Mondragonissa, tapaamisia ja sopiminen kehittämissyhteistyötä ruotsalaisten (Jan Olsson, Kooperative Institutet) kanssa.

Aika, paikka ja järjestäjä	Aihe ja esiintyjät
31.1.1995 Helsingin yliopisto/ valtiotiet.tdk Aleksanterink. 7, 3.krs Helsinki	Yhteistyössä Tulevaisuudentutkimuksen seuran Helsingin toimintaryhmän kanssa. Aihe: Tulevaisuuden talous - sosiaalitalouttako? pj. Kalevi Suomela. Alustajat: Teija Larsson, Uusosuustoiminta utopiaenergiana Vuokko Jarva, Sivistystalous yhteisöllisyytenä Asiantuntijapuheenvuoroja.
24.-25.8.1995 Osuuspankkiopisto	Kansainvälinen seminaari. Osuuskuntien kehittäminen. Puheenjohtaja: professori Harri Westermarck, Helsingin yliopisto Alustukset: EU:n komission edustaja, DG7 CMAF (co-operatives, mutuals, associations, foundations); Osuuskuntien kehittäminen Ruotsissa, Jan Olsson Kooperativa Institutet; Tapani Köppä, HY
10.10.1996 Helsingin yliopisto/OTI Snellmanink. 10 Helsinki	"Sanastosta sanomaan" -esitelmä- ja keskustelutarja. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutin tutkijoille myöntämä apuraha: "Osuustoiminnan maailmankuva, merkityssisältö ja tuloksellisuuden mittaus". Tutkimustyön esittely: Irmeli Helin, "Onni, Toivo, Kehitys", suomalaisten osuuskauppojen nimihistoriaa.
31.10.1996 Taitotalo, Käenkuja 3-5M Helsinki	"Sanastosta sanomaan" -esitelmä- ja keskustelutarja. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutin tutkijoille myöntämä apuraha: "Osuustoiminnan maailmankuva, merkityssisältö ja tuloksellisuuden mittaus" Tutkimustyön esittely: Eliisa Troberg: Työosuuskunnat yrittäjyyden muotona.
28.11.1996 Helsingin yliopiston päärakennus Fabianink. 33 Helsinki	"Sanastosta sanomaan" -esitelmä- ja keskustelutarja. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutin tutkijoille myöntämä apuraha: "Osuustoiminnan maailmankuva, merkityssisältö ja tuloksellisuuden mittaus" Tutkimustyön esittely: Pirkko Lehtiaho: Osuustoiminta ja maailmanuskonnot.
12.12.1996 Helsingin yliopisto/OTI Snellmaninkatu 10	"Sanastosta sanomaan" -esitelmä- ja keskustelutarja. Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutin tutkijoille myöntämä apuraha: "Osuustoiminnan maailmankuva, merkityssisältö ja tuloksellisuuden mittaus" Tutkimustyön esittely, Sauli Puhakka: Osuustoiminta filosofisen tutkimuksen kohteena.

Aika, paikka ja järjestäjä	Aihe ja esiintyjät
<p>11.-12.2.1999 Mikkeli University of Helsinki Institute for Co-operative Studies</p>	<p>Concern for Community in a Globalizing World. International conference Programme: Greetings from organising partners: EU Commission, DG V (Director Juhani Lönnroth), The Mid-Nordic Committee (Chairwoman Astri Wessel) International Co-operative Alliance (Former Board member Raija Itkonen) Regional council of Southern Savo (Executive Director Hannu Vesa) Introduction: Is it possible to build a sustainable world? by Richard Douthwaite, Writer, Ireland Food: Regional economic cycles - prospects and programme for agriculture in the state of Hessen, by Hardy Vogtman, Prof.Dr., Präsident des Hessischen Landesamts für Regionalentwicklung und Landwirtschaft, Germany Energy: Approaching ecological modernisation in the energy sector, by PhD Ilmo Massa, senior research fellow, University of Helsinki Values: Overcoming the void of values, by Fred Spreckley, Consultant, Social enterprise partnership Ltd, UK Co-operation: Co-operation creating job, joy and income, by Tapani Köppä, Director, Institute for co-operative studies, University of Helsinki</p>
<p>7.3.2000 Helsingin yliopisto, valtiotiet, tdk:n kokoushuone, Unionink. 37, Helsinki</p>	<p>Kooperatiivi, esitelmä- ja keskustelutilaisuus Alustajat: Kari Inkinen, Kuluttajaosuustoiminnan historiallinen kehitys Suomessa Tero Piippo, Osuustoimintaa opiskelleiden kurssilaisten osuustoimintaan liittyvät arvomaailmat</p>
<p>18.-21.5.2000 Wanha Satama Helsinki</p>	<p>Ihminen ja kehitys/Lattarit läheisiksi. UM Kehitysyhteistyöosaston tapahtuma. Kooperatiivilla näyttelyosasto, jossa Tierra del Fuego -hanke esillä - 19.5. seminaari "Kestävää kehitystä osuustoiminnan avulla"(2 h/ luennot), paikalla Jan-Eirik Imbsen ICA:sta, osastoon tutustui myös presidentti Tarja Halonen.</p>
<p>2002</p>	<p>ICA:n globaali tutkimuskonferenssi Kanadassa, Brittiläisessä Kolumbiassa, University of Victoria. Teemasessiot Mapping Co-op Studies/prof. Ian MacPherson Työryhmäalustuksia mm: VTT Turto Turtiainen, Tapani Köppä.</p>
<p>2002 Helsinki ja Mikkeli</p>	<p>Tilaisuudet prof. Ian MacPhersonin kanssa osuustoiminnan opetuksesta</p>

LIITE 6. Osuustoimintajulkaisuja 1985-2003

KOLME VUOSIKYMMENTÄ OSUUSTOIMINNAN OPETUSTA HELSINGIN YLIOPISTOSSA

Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksen 30-vuotisjuhlatilaisuudessa 18.11.1987 esitetyt alustuspuheenvuorot. Helsingin yliopisto, Osuustoimintaopin laitos, 1987.

Osuustoiminta taloudellisen yhteistoiminnan muotona

Laakkonen, Vesa & Laurinkari, Juhani

Helsingin yliopisto, Osuustoimintaopin laitos, Helsinki 1985 ja laajennettu laitos 1990.

Uusi yritys. Osuustoiminnan haasteet ja yhteistoiminta maaseudun voimavarana

Köppä, Tapani (toim.)

Kustannus 54, Tampere 1990.

Kilpailutalous vai huolenpidon yhteiskunta. Opiskelevan nuorison näkökulma työhön, yrityselämään ja osuustoimintaan

Köppä, Tapani & Tauriala, Juha

Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 34, Helsinki 1990.

Tuntematon osuustoiminta.

Osuustoiminnan täydennyskoulutusseminaari Viikissä 17.10.1990

Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitos, Helsinki 1990.

Osuustoimintainstituutin perustamissuunnitelma.

Köppä, Tapani, Skurnik, Samuli, Suomela, Kalevi & Muttilainen, Olli.

Helsingin yliopisto. 1991.

Koneyhteistyö

Kallioniemi, Marja

Maaseutukeskusten liitto, Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitos, 1992.

Seminar report on rural development and the challenges to cooperative movement in developing countries, 5.-8. May 1992, Helsinki, Finland: seminar proceedings, conclusions and recommendations

Tenaw, Shimelles & Cedercreutz, Sini

Osuustoimintainstituutti, Osuustoiminnan kehitysyhteistyökeskus, Kehitysmääntuutti, 1992.

Huomisen yrittäjä - yhteistyön taitaja

Hänninen, Jarmo

Osuustoimintainstituutti, 1993.

Kylä palveluyrittäjänä. Kyläraportit

Pihlaja, Ritva & Simpanen, Teija

Osuustoimintainstituutti, 1993.

Osuustoiminta utopiaenergian lähteillä

Puhakka, Sauli & Wilenius, Markku,

Osuustoimintainstituutti, 1993.

Kahden kylän väkeä

Kylä palveluyrittäjänä -projekti, Sarjankylä, Sievinkylä: loppuraportti.

Osuustoimintainstituutti, 1994.

Kylät, tuottakaa palvelunne itse! Katsaus kylien mahdollisuuksiin osallistua kunnallisten palvelujen tuottamiseen

Kandelberg, Kari

Osuustoimintainstituutti, 1994.

Miten järjestän tulevaisuusverstaan? Kylän kehittäjän opas

Jarva, Vuokko

Osuustoimintainstituutti, 1994.

Osuuskuntien paluu? Kokemuksia ja kannanottoja uusosuustoiminnasta

KSL-videotyöpaja, 1994.

Seminar report on Role and Potential of Rural Cooperatives in Liberalizing Economies of Africa. 1.-4. December 1993, Harare, Zimbabwe: seminar proceedings, conclusions and recommendationsMaa- ja metsätalousministeriö, Osuustoiminnan kehitysyhteistyökeskus, Kehitysmää-
instituutti, Osuustoimintainstituutti, 1994.**Yritetään yhdessä. Uusosuustoiminnan opas**

Pättiniemi, Pekka

Kansan Sivistystyön Liitto, 1994.

Sosiaalitalous ja paikallinen kehitys.

Seminaariraportti: Osuuspankkiopisto 24.-25.8.1995

Pättiniemi, Pekka

Osuustoimintainstituutti, 1995.

Time is for all

Tenaw, Shimelles

Osuustoimintainstituutti, 1995.

Työtä vuokraavat työosuuskunnat Suomessa. Arvioita toiminnasta vuonna 1994

Karjalainen, Jari

Osuustoimintainstituutti, 1995.

Uusosuustoiminnan alueellinen palvelu- ja kehittämistoiminta Uudellamaalla

Hänninen, Jarmo Karjalainen & Jari, Koskiniemi, Erkki

KSL osuustoimintaprojekti, Osuustoimintainstituutti, 1995.

Kylätoiminnasta sosiaaliseen yrittäjyyteen. Kylä palveluyrittäjänä: loppuraportti

Sirkkala, Ritva

Osuustoimintainstituutti, 1995.

Työosuuskunta: perustaminen ja toiminta

Tuomola, Maarit & Nieminen, Marja-Liisa

Osuuskunta Monivirka, 1995.

Uudistuva osuustoiminta

Laakkonen, Vesa & Laurinkari, Juhani

Osuustoimintainstituutti, 1995.

Osuustoiminta ja maaseudun kehitys Virossa vuoden 1991 jälkeen

Seppelin, Markus

Osuustoimintainstituutti, 1996.

Työosuustoiminta työllistymisen välineenä

Karjalainen, Jari & Lohi, Marika

Työministeriö, 1996.

Viljelijäväestö hyvinvointivaltiota rakentamassa. Tutkimus maataloustulojärjestelmän synnystä ja maatalojen tuotantotoiminnan järjestämisestä 1950-luvulla

Honkanen, Seppo

Osuustoimintainstituutti, 1996.

Kyläsampo-opas

Jarva, Vuokko

Osuustoimintainstituutti, 1997.

Omia polkuja osuuskunnaksi

Jaakkola, Ilkka Reijonen, Anne
KSL-opintokeskus, 1997.

Sanastosta sanomaan. Osuustoiminnan ideologiasta ja arvoista

Puhakka, Sauli
Osuustoimintainstituutti, 1997.

Uusosuuskuntien koulutustarpeet 1997

Osuustoimintainstituutti, Valtakunnallinen uusosuustoimintaprojekti, 1997.

Uusosuustoiminnan tukioorganisaatiot Irossa-Britanniassa, Ruotsissa ja Suomessa

Piippo, Tero
Osuustoimintainstituutti, 1997.

Avainsektoreita uusosuustoiminnan kasvuun ja kehitykseen

Työministeriö, yhteisöaloitetiimi, 1998.

Haviva-osuuskuntaohjelmat 1-4. Tavoitteet rakenne ja sisältö

Osuustoimintainstituutti, 1998.

Kolmisäikeinen köysi ei katkea. Tapausesimerkkejä maatilojen välisestä yhteistyöstä

Kallioniemi, Marja
Osuustoimintainstituutti, 1998.

Key sectors for co-operative growth and development. Everyday services: services improving the quality of life: cultural and leisure services.

Osuustoimintainstituutti, 1998.

Maan tiet. Maaseudun tiet tietoyhteiskuntaan

Jarva, Vuokko & Köppä, Anna
Osuustoimintainstituutti, 1998.

Maaseudun uudet osuustoiminnan ideat

Rantanen, Seppo
Osuustoimintainstituutti, 1998.

Osuuskunnan oikeudellinen asema

Rajahonka, Mervi
Osuustoimintainstituutti, 1998.

Osuustoiminnallinen yhteisyrittäminen

Koskiniemi, Erkki
Kansan Sivistystyön Liitto, 1998.

Yhteisöyrittäjyys ja uudet kysyntäalueet Uudellamaalla

Karjalainen, Jari, Piippo, Tero & Pirinen, Kari,
Osuustoimintainstituutti, 1998.

Concern for community in a globalizing world. February 11-12.1999 Mikkeli, Finland: conference report

Köppä, Tapani
Osuustoimintainstituutti, 1999.

Keski-Uudenmaan kunnat ja kolmas sektori. Onko kumppanuudelle perustaa?

Jarva, Vuokko & Kotisalo, Yrjö
Osuustoimintainstituutti, 1999.

Osuustoiminnallinen yhteisyrittäminen. Syventäviä harjoituksia

Koskiniemi, Erkki
Kansan Sivistystyön Liitto, 1999.

Veteraanijohtajien vuosisata. SOK- osuuskauppojen liikkeenjohtajien urakehitys

Ahopelto, Marja-Leena
Osuustoimintainstituutti, 1999.

Social auditing - menetelmä yritysten ja organisaatioiden ei-taloudellisten tavoitteiden mittarina.

Puhakka, Sauli
Kooperatiivi ry:n vuosikirja 1999.

Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) vaikutukset osuustoiminnan ja neuvonnan kehittämistarpeisiin. Tapaustutkimus maatalouden harjoittajista Lopen kunnassa

Tenaw, Shimelles,
Osuustoimintainstituutti, 2000.

Osuuskuntayrittäjäkursseista arvoja, asenteita ja yrittäjyyden motivaatiotekijöitä

Piippo, Tero
Osuustoimintainstituutti, 2000.

Osuustoiminnan jalanjäljillä. Katsaus suomalaisen osuustoimintaliikkeen historiaan

Seppelin, Markus
Osuustoimintainstituutti, 2000.

Osuustoiminnan periaatteet kilpailueduiksi. Työosuuskuntien kehittäminen demokraattisina ja osallistuvina

Pättiniemi, Pekka & Tainio, Jukka
Osuustoimintainstituutti, Kansan Sivistystyön liitto, 2000.

Osuustoimintasanasto. Aatteesta öljyosuuskuntaan

Helin, Irmeli,
Osuustoimintainstituutti, 2000.

Enemmän kuin yritys. Yhteisöllisen yrittämisen menestystekijät

Köppä, Tapani, Laukkanen, Jarmo & Santala, Jaana
Edita, Helsinki 2000.

Impacts of the Common Agricultural Policy on the Development needs of Co-operatives and Advisory Services. A case study among farmers in Loppi municipality in Southern Finland.

Tenaw, Shimelles
University of Helsinki, Finland, 2000.

Osuustoiminnan lainsäädäntö, arvot ja kansainvälinen solidaarisuus.**Osuustoimintatutkimuksen vuosikirja 2001-2003**

Taloudellisen yhteistyön ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry,
Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Mikkeli 2003.

LISÄKSI VIDEOT:**Mondragon (47 min.)**

Tuottaja: BBC, äänitetty suomeksi, Vihinen, Hilikka
Helsingin yliopiston Osuustoimintaopin laitos, 1989

Yhdessä tekemisen tie (36 min.)

Tuottaja: Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutti, 1994, engl. Rural co-operation in Finland, (11 min), Institute for Co-operative Studies, University of Helsinki, Finland, 1995.

Tämä kirja kertoo Taloudellisen yhteistoiminnan ja osuustoiminnan tutkimuksen seura Kooperatiivi ry:n tarinan neljältä vuosikymmeneltä.

Kooperatiivi on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen.